

OUT OF THE ARMCHAIR

Filosoffer fra RUC i felten

1. januar 2007 - 15. august 2008

Redigeret af Jakob v. H. Holtermann & Pelle Guldborg Hansen

Indholdsfortegnelse

Forord	
(ved Jakob v. H. Holtermann & Pelle Guldborg Hansen)	3
Gamle mødre - hvorfor ikke?	
(kronik/debatindlæg af Thomas Søbirk Petersen, Politiken 4. januar 2007)	5
Når straf og latter følges ad	
(interview med Jesper Ryberg, Kristeligt Dagblad 19. januar 2007).....	6
Selvtægt: »Godt gået, urmager!«	
(interview med Jesper Ryberg, Politiken 19. januar 2007).....	11
Verdens straffe: Øje for øje eller straf til gavn	
(interview med Jesper Ryberg, Kristeligt Dagblad 2. februar 2007).....	13
Fri mig for Charlotte Simmons	
(kronik/debatindlæg af Kasper Risbjerg Eskildsen, Weekendavisen 2. februar 2007)	17
Retfærdighed for at genoprette roen	
(interview med Jakob v.H. Holtermann & Jesper Ryberg, Kristeligt Dagblad 12. februar 2007).20	
Straf vægtes højere end national forsoning	
(interview med Jesper Ryberg, Kristeligt Dagblad 16. februar 2007).....	23
Vi dømmes med følelserne	
(interview med Jesper Ryberg, Nyhedsavisen 18. februar 2007)	27
Fra den religiøse æggeskal	
(kronik/debatindlæg af Jakob v. H. Holtermann, Berlingske Tidende 19. februar 2007)	29
Latter, forvirring, undren og vrede	
(kronik/debatindlæg af Kasper Risbjerg Eskildsen, Weekendavisen 13. april 2007).....	30
Ekspert: Erstat dommere med computere	
(interview med Martin Mose Bentzen, metroExpress 26. april 2007).....	33
Fri EPO!	
(kronik/debatindlæg af Thomas Søbirk Petersen, Berlingske Tidende 1. juni 2007)	34
Pårørende har for megen indflydelse	
(kronik/debatindlæg af Thomas Søbirk Petersen m.fl., Dagens Medicin 14. juni 2007).....	37
Forbrug: Kejserens nye klæder	
(kronik/debatindlæg af Pelle G. Hansen & V. F. Hendricks, Information 22. august 2007).....	39
Vi skal lære at tænke igen	
(interview med Jesper Ryberg, Information 25. august 2007).....	42
Pårørende bør ikke kunne omgøre organdonors ønske	
(kronik/debatindlæg af Thomas Søbirk Petersen m.fl., Dagens Medicin 27. september 2007) ...	45
Foghs glemte tale	
(kronik/debatindlæg af Jakob v. H. Holtermann, Weekendavisen 28. september 2007).....	46
Positivismeforskrækket	
(kronik/debatindlæg af Jakob v. H. Holtermann, Weekendavisen 12. oktober 2007).....	49
Drop medaljedrømmen, når lille Ib spiller fodbold	
(interview med Thomas Søbirk Petersen, Politiken 8. december 2007).....	50

Indholdsfortegnelse

Videnskabens nar: Hjernen i et kar (boganmeldelse af Vincent F. Hendricks, Weekendavisen 18. januar 2008)	53
»Debatter på tv er til at tude over« (interview med Vincent F. Hendricks, Urban Øst 25. januar 2008)	55
»Sandheden er værdifuld for os« (interview med Vincent F. Hendricks, Politiken 25. januar 2008)	56
Filosof skal hjælpe Naser og Enhedslisten (interview med Vincent F. Hendricks, Nyhedsavisen 26. januar 2008)	57
Ungdomskriminalitet: Ingen straf til danske forældre (interview med Jesper Ryberg, Kristeligt Dagblad 29. januar 2008).....	58
Hvad er viden? (interview med Vincent F. Hendricks, Frederiksborg Amts Avis 9. februar 2008)	59
Negligent Rape and Reasonable Beliefs (essay af Pelle Guldborg Hansen, Shipping News 1. marts 2008)	62
Homoseksuelle: Der må andre skud i bøssen (kronik/debatindlæg af Thomas Søbirk Petersen, Kristeligt Dagblad 5. april 2008).....	68
Løn som forskyldt (interview med Jesper Ryberg, Kristeligt Dagblad 24. maj 2008).....	70
Copenhagen Consensus: På den moralske vægt (kronik/debatindlæg af Jesper Ryberg, Weekendavisen 30. maj 2008).....	72
Ønskebørn: Oles forældre er glade for, at de ikke havde et valg (interview med Thomas Søbirk Petersen, Information 13. juni 2008).....	75
Tænkning: På udflugt i hjernen (boganmeldelse af Vincent F. Hendricks, Weekendavisen 27. juni 2008)	80
Kunstigt liv udfordrer menneskeheden (interview med Vincent F. Hendricks, Politiken 6. juli 2008).....	83
Sanders revolution fra oven (kronik/debatindlæg af Kasper Risbjerg Eskildsen, Weekendavisen 11. juli 2008).....	87
På sporet af det kunstige liv (interview med Vincent F. Hendricks, Jyllands-Posten 24. juli 2008)	90
Etiske valg: Hjernedød regel om organdonation (kronik/debatindlæg af Thomas Søbirk Petersen, Politiken 9. august 2008).....	92

Forord

I løbet af den forgangne sommer bad vi de ansatte på Afdelingen for filosofi og videnskabsteori på RUC sende os hvad de siden d. 1. januar 2007 måtte have bidraget med i pressen af boganmeldelser, interviews, kronikker/læserbreve etc. Cirka ud fra den tanke at det kunne være interessant at vise hvad ”sådan nogle som os” med det verdensbillede filosofien og videnskabsteorien har udstyret os med, bliver animeret til, eller (nok så væsentligt) bedt om at blande os i i den almindelige dag til dag rumlen i det offentlige rum.

Det var egentlig tænkt som lidt af en bagatel. Og det er det vel stadig. Men vi endte alligevel med selv at blive helt rørt over resultatet. For det viste sig at de ansatte på afdelingen ved siden af forsknings- og undervisningsforpligtelser og støt stigende administrative opgaver til stadighed og i al stilfærdighed formår at engagere sig i den omgivende verden i et – i al beskedenhed – imponerende omfang. Som læseren ved selvsyn kan konstatere, har de gentagne gange, både af egen drift og på opfordring, bidraget til at kvalificere den offentlige debat betydeligt med deres indsigter.

Indholdet kan vel næppe bære en definition i nødvendige og tilstrækkelige betingelser. Men for en god ordens skyld skal vi måske understrege hvad man *ikke* skal regne med at finde på de følgende sider.

For det første udgør de følgende sider ikke den endelige (medie-)sandhed om afdelingen. Dels er optrædender i TV og radio af indlysende grunde ikke fundet egnet til formatet. Dels har vi af hensyn til læsevenligheden fravalgt en lang række artikler hvor de ansatte bidrager med enkelte ekspertkommentarer i en større sammenhæng. For dem der måtte være nysgerrige efter mere, kan en komplet oversigt over optræden i den skrevne

presse findes på Infomedia, og for i hvert fald medlemmerne af Forskningsgruppens for straf og etiks vedkommende kan en opdateret oversigt til stadighed findes på forskningsgruppens hjemmeside: strafogetik.ruc.dk

For det andet skal det følgende på ingen måde læses som udtryk for en ukritisk tilslutning til diverse populære paroler om at filosoffer skal forandre, ikke fortolke verden. At det af indlysende grunde er en god ide at komme op af lænestolen med jævne mellemrum og ud i felten, må ikke skygge for at det mindst lige så jævnlige er en glimrende ide at lade sig synke ned i lænestolen for at fordybe sig, fordøje og fortolke.

Mere generelt forskningspolitisk betyder det også at vi så mindeligt gerne vil have os frabedt enhver associering af dette projekt med den stedse omsiggribende forskningsrindalisme og kortsigtede nyttetænkning der under vulgære slagord som ”fra forskning til faktura” bl.a. giver sig udtryk i det mistænkeliggørende evalueringsvælde der i stigende grad forpester hverdagen på universiteterne. Medieoptræden må aldrig blive målestokken for det videnskabelige arbejde. Det er en simpel genrebetragtning. Og således heller ikke i dette tilfælde. Som man kan forsikre sig om ved at studere publikationslister og undervisningsplaner, er det ikke småting, der ikke passer ind i mediernes optik.

Men derfor er vi selvfølgelig ikke blinde for at nærværende publikation også kan tjene det strategiske formål at sikre arbejdsro overfor alverdens prosaiske embedsgemytter. Måske vi her ligefrem ser kimen til et format der i fremtiden kan overbevise skeptiske forskningsministre om den fantastiske samfundsnytte der ligger i at have universiteter. Særligt hvis man husker på at ”et samfund i ordets egentlige forstand ikke skabes, som politikerne synes at mene, med kulturens retning og kanonlister, men i den frie samtale mellem oplyste og selvstændige borgere”. For nu at citere nogle få af visdomsordene fra de følgende sider.

I hvert fald er den ide hermed givet videre til alverdens pressede institutledere og rektorer.

Forord

rer. Men indtil da håber vi i det mindste at have lagt grunden til hvad der passende kunne blive en årlig tradition for Afdelingen for filosofi og videnskabsteori på RUC. Til forhåbentlig fornøjelse og inspiration for både studerende og ansatte.

God læselyst.

Jakob v. H. Holtermann &
Pelle Guldborg Hansen,
Roskilde 20. august, 2008

Gamle mødre - hvorfor ikke?

Af Thomas Søbirk Petersen, Ph.d. I Filosofi

På forsiden af Politiken 2.1. blev det beskrevet, at en 67-årig spansk kvinde på den næstsidste dag i 2006 fødte tvillinger. I Danmark har vi en lovgivning, der siger, at kvinder over 45 år ikke kan få adgang til fertilitetsbehandling. Men burde vi ændre denne lovgivning, således at kvinder over 45 år (i lighed med mænd) kan få adgang til fertilitetsbehandling? Ja, selvfølgelig – vi bør sige ja til nye liv med gamle mødre. Men hvorfor?

For det første er det i overensstemmelse med barnets tarv at komme til verden med en ældre mor. Der er god grund til at tro, at et barn, der kommer til verden med en mor på f.eks. 55 år (og f.eks. en far på 45 år) vil få et liv, der er værd at leve. Intet tyder på andet. Ældre forældre vil typisk ikke have så mange fysiske kræfter som yngre forældre, men det kan der kompenseres for med den større erfaring, ældre har inden for en lang række områder. Er der virkelig nogen, der vil hævde, at et barn, der har ældre forældre ikke har et liv, der er værd at leve? Der findes kvinder, der på naturlig vis har fået børn som 55-årige, men de burde måske tvangsfjernes? Med hensyn til kvinder under 55 år er der altså god grund til at sige ja til, at de i alle tilfælde bør kunne benytte private fertilitetsklinikker.

For det andet er det diskriminerende, når det kun er ældre mænd (og ikke ældre kvinder), der kan få adgang til fertilitetsbehandling. I dag er det lovligt, at manden i et forløb, hvor hans yngre kone er i fertilitetsbehandling, er ældre – f.eks. 55 år. Hvis vi accepterer det, bør det også være muligt for ældre kvinder, ellers er der tale om uretfærdig forskelsbehandling.

Hertil kan man indvende, at naturen sætter nogle grænser for kvinders fertilitet – typisk ved 45-års alderen (det gælder ikke i samme omfang for mænd), og at vi bør følge denne grænse. Men hvis vi ønsker at lade naturen sætte grænser for vores gøren og laden, har det følger, som de færreste vil acceptere. F.eks. at vi ikke bør acceptere kunstig befrugtning overhovedet, og at vaccination og forædling af afgrøder er bandlyst.

Billedet af en 66-årig rumænsk mor, som blev vist i Politiken 2.1., tror jeg får mange til at tænke: 'at det er da bare for ulækkert, og det bør de derfor ikke have lov til'. Men æstetiske overvejelser om, hvad man synes 'ser forkert ud' eller er 'ulækkert', bør ikke spille en afgørende rolle for vores moralske holdninger eller for, hvilke handlinger der bør være lovlige. Der er derfor god grund til at hæve aldersgrænsen til 55 år.

Når straf og latter følges ad

Forbrydelse og straf: Er der et sted, hvor man kan lære at blive kriminel, er det i fængslerne, fordi kriminelle som alle andre bliver påvirkede af deres omgivelser. På Pension Skejby i Århus bor kriminelle i tæt bofællesskab med ustraffede, og det hjælper mange til at komme ud af kriminalitet

Af Dorte Kvist

Fængslet er blevet kaldt dødsstraffens nærmeste nabo.

Når man bevæger sig rundt på Pension Skejby i det nordlige Århus, hvor fjorten kriminelle afsoner den sidste del af deres dom, er tanken om straf temmelig fjern. Der er hyggesnak i fællestuen, og det er ikke til at mærke eller se, hvem af beboerne der afsoner straf, og hvem der ikke gør. Men der er forskel. Der er dem, der skal have tilladelse til at forlade huset, og som skal være hjemme til en fast tid. Og så er der dem, der kan gøre, som de vil.

Pension Skejby blev oprettet som eksperiment i 1973 ud fra teorier om, at påvirkning fra kammerater giver en bedre "normændrende påvirkning", som det hedder i fagsproget, end retningslinjer fra pædagoger. Her bor afsonere og studerende side om side. De køber ind sammen, laver mad sammen og taler sammen, som kammerater og bofæller nu gør.

Og eksperimentet Pension Skejby er lykkedes.

Sandsynligheden for at falde tilbage i kriminalitet er 21 procent lavere for afsonere på Pension Skejby end for andre afsonere på Kriminalforsorgens pensioner. Og dobbelt så mange af fangerne her forbedrer deres uddannelsesniveau i forhold til fanger, der afsoner under tag udelukkende med andre kriminelle. Det konstaterer en undersøgelse, som Linda Kjær Minke, ph.d.-studerende ved Det Juridiske Fakultet på Københavns Universitet, står bag.

Hans Jørgen Tholstrup, som er forstander for Pension Skejby, har været ansat siden starten. Ifølge ham er forklaringen på succesen enkel. Den handler om medindflydelse, dialog og ansvar.

- I fængslet bliver fangerne frataget ansvar, men man bliver jo tvunget til at tage ansvar for sit eget liv, når man kommer uden for kriminalforsorgen. Det skal læres, siger Hans Jørgen Tholstrup.

Derfor er det meget vigtigt, at medarbejderne på pensionen møder kriminalforsorgens klientel på en imødekommende måde.

- Vi skal vise, at uanset om man har optrådt som et uhyre i kraft af den forbrydelse, man har lavet, så er man et menneske, der skal på banen igen. Den forståelse skal være der fra dag ét.

John har siddet i Horsens Statsfængsel med en dom på ti års ubetinget fængsel for et "meget brutalt drab", som han selv kalder det. Han blev med egne ord udråbt som et monster i pressen og har siden haft behov for åbent at fortælle sin historie om, hvordan stoffer påvirkede ham dengang og var medvirkende til, at han handlede, som han gjorde.

Out of the Armchair

Men på trods af ærligheden omkring sin egen situation har han i starten haft svært ved den åbenhed, der kræves på Pension Skejby.

- Fængslet umyndiggør én. Da jeg kom hertil, skulle jeg pludselig til at være åben og modtagelig og vidste slet ikke, hvordan jeg skulle forholde mig. Jeg var skrækslagen for en banal ting som at gå på kommunekontoret, og jeg måtte bede én om at gå med mig. At handle i et supermarked gav mig klaustrofobi, selvom der var masser af plads, fortæller John.

Nu efter to måneder på Pension Skejby føler han selv, at han fungerer godt. Han går i skole på VUC og har planer om efter et år på HF at uddanne sig til misbrugskonsulent. Den spirende fornemmelse af frihed bliver nydt.

- Jeg var i biografen med min datter i går, og det var en fantastisk følelse. Jeg skulle være hjemme klokken 23, og den aftale holder jeg selvfølgelig. Det var virkelig fedt, siger John.

Hans bofælle Jesper, som konstant er røget ud og ind af fængslerne, fra han var ganske ung, er lige startet på en tømreruddannelse. Begge taler de om den mistillid, man har til alt og alle i fængslet. Autoriteter er kun noget ubehageligt, og eftersom alle fanger har nok i egne problemer, lærer hver især at klare sig selv.

- Derfor må man starte med at erkende sit problem med at turde åbne armene for andre mennesker, siger John.

Og den proces er de ustraffede med til at hjælpe på vej. De har stor betydning for omgangsformen på Pension Skejby.

- I fængslet har man en attitude og en bestemt måde at tale til hinanden på, som jeg aldrig kunne drømme om at bruge over for andre. Vi har levet et hårdt liv i fængslet, hvor man slås, så det er en god læringsproces at være her.

Jeg øver mig i at være normal også med mit kropssprog, siger John.

Jesper supplerer:

- Man smider facaden her. I fængslet er alle i samme situation, så man må bare tage sig sammen og lade være med at græde. Her kan jeg komme og sige, at jeg er ked af det.

Linda Kjær Minke, som har lavet forskningsprojektet fra Skejby, arbejder for tiden på Vridsløselille Statsfængsel og sammenligner med stemningen der.

- Der bliver leet meget, højt og hjerteligt på Pension Skejby, og det er usædvanligt for et afsoningssted. Mange, som har været igennem fængselsystemet, føler en stor bitterhed. De føler sig trådt på og frustrerede, men at være sammen med beboere, der ikke har de erfaringer med sig, gør, at stemningen bliver lettere og positiv, siger Linda Kjær Minke.

Hun sammenligner tiden i et lukket fængsel med den fornemmelse, man sidder med, når man venter på en skadestue.

- Kontrollen, de låste døre og visitationerne skaber afmagt og frustrationer. For fanger med de lange domme går der mange år, før de får lov til at komme ud i udgangsforløb. De er låst inde det samme sted hele tiden med de samme mennesker, der har de samme problemer. Og uanset om det er jul eller hverdag, er rytmen den samme: Man bliver låst ud klokken 7 og låst inde i cellen igen klokken 21.30. Livet går med at vente.

Professor i praktisk filosofi på Afdeling for Kultur og Identitet på RUC, Jesper Ryberg, leder en forskningsgruppe for straf og etik på RUC. Han har skrevet en del om emnet - senest for et år siden bogen "Retsfølelsen". Han betegner Pension Skejby som en utrolig god ide.

- Alle ved, at man ikke bliver et bedre menneske af at sidde i fængsel. Fanger er jo ikke anderledes end andre - vi bliver præget af vores omgivelser, og hvis man omgås kriminelle, bliver man selvfølgelig præget af det. Så det er meget fornuftigt at afsone sammen med folk fra et ikke kriminelt miljø i overgangen til frihed, siger Jesper Ryberg.

Han mener, at vi nemt falder for fristelsen til at opdele os i "os, der er de almindelige" og så "de kriminelle", som vi af psykologiske grunde helst vil betragte som en anden race.

- De er ikke ligesom os, tænker vi, men det er ikke en særlig god måde at tænke på. For det første er den ikke i overensstemmelse med virkeligheden, hvor en masse almindelige mennesker begår kriminalitet uden at blive straffet, men man får jo også et meget mere nuanceret billede, når man er sammen med kriminelle. Selv folk, der sidder flere år i fængsel for en alvorlig forbrydelse, er ikke nødvendigvis af en anden race. Verden er på alle punkter mere nuanceret end de stereotyper, som det er så let at sætte folk ind i, siger Jesper Ryberg.

Tina og André er to af de ikke-straffede studerende på Pension Skejby. Alle er enige om, at de ofte er gode mæglere, når der opstår en uoverensstemmelse om regler for de indsatte.

- Jeg tror, vi er gode til at se tingene fra flere sider. Vi kan blande os på en god måde, netop fordi vi ikke er autoriteter. Vores ord har jo ikke anden betydning for dem, der afsoner, end at de kan tænke over dem, siger André.

Han har boet på Pension Skejby i snart et år og kom dertil på grund af egne fordomme.

I Fakta så han et opslag om botilbud blandt kriminelle, og tanken virkede nærmest latterlig på ham.

- Jeg tænkte, at ingen ville hoppe på den. Jeg syntes, at kriminelle skulle puttes ned i et hul,

og jeg skulle i hvert fald ikke være sammen med dem. Men efterhånden tænkte jeg, at det måske var min holdning, der var noget i vejen med, så jeg gik tilbage til Fakta, tog sedlen med og opsøgte stedet. Men jeg tog en veninde med - lige som da John skulle på kommunen første gang, griner André.

I dag har han ændret sit stereotype syn på andre mennesker og betragter tiden på Pension Skejby som en læringsproces. "Helt egoistisk", som han siger.

- Der er gruppemøder, hvor vi skal fortælle om vores liv og om, hvordan vi har det, men det gør vi jo alligevel hele tiden. Det kommer helt naturligt.

John har det med at komme tidligere fra orlov, end han egentlig skal, "for jeg skal jo bare hjem til mig selv og til gode mennesker", som han siger. Tina føler af og til, at hun nærmest svigter både venner og lektier til fordel for hyggen på Pension Skejby.

- Jeg fortryder, at jeg ikke flyttede herop med det samme, jeg kom til Århus.

Paul Leer-Salvesen er professor i teologi og etik ved Høgskolen i Agder, Norge. Han har fungeret som fængselspræst, forsket i kriminologi og er forfatter til en lang række bøger om blandt andet straf. Han er ikke i tvivl om, at alle lærer af bofællesskabet i Skejby.

- Det er positivt, at man søger alternativer til de lukkede institutionsplaceringer, som har så mange negative virkninger. Alternativer med åbenhed, hvor mennesker får information om hinanden uden hemmeligholdelse og derved lærer af hinanden. De, som har en stor krise bag sig i livet og er kommet gennem den, har ressourcer med sig, som kan være vigtige for andre, siger Paul Leer-Salvesen.

Han mener, at vi i de vestlige lande benytter os for meget af den strenge fængselsstraf.

Out of the Armchair

- Jeg er ikke så naiv at tro, at vi kan afskaffe den, men i de senere år er udviklingen gået i en negativ retning. USA holder over to millioner indbyggere i lukkede fængsler, de har omtrent verdensrekord i at holde mennesker indespærrede, og jeg frygter, at vi bliver påvirkede af det i de skandinaviske lande. Jeg ville ønske, at vi satsede mere på åbne fængsler, samfundstjeneste og konfliktrådsløsning mellem gerningsmand og offer, siger Paul Leer-Salvesen.

I sin bog "Min skyld", hvor Paul Leer-Salvesen har talt med tretten mordere, skriver han, at samtlige gerningsmænd føler anger.

- De, som har dræbt, føler anger. Det er en del af det eksistentielle opgør, men man angrer ikke mere af at blive holdt indespærret i ti eller tyve år. Man bliver snarere et bittert institutionsmenneske, der år for år bliver dårligere og dårligere til at leve i et fællesskab. Det viser al forskning. Ikke mindst i Danmark står det dårligt til med de langtidsdømte, når de kommer ud i samfundet, siger Paul Leer-Salvesen.

Men det er ikke pensioner som Skejby, der bliver prioriteret i disse år. I 2002 kom der i lovgivningen en skærpelse af en lang række straffe for alvorlige forbrydelser. For vold blev straffen fordoblet fra halvandet til tre år med henvisning til befolkningens retsfølelse.

- Men for nylig kom så en undersøgelse, som viser, at danskerne vil straffe mindre hårdt for en række mindre alvorlige forbrydelser, end domstolene gør. Så det er slet ikke sikkert, at det, som politikerne tror, er retsfølelsen, faktisk er retsfølelsen hos befolkningen, siger Jesper Ryberg.

Heller ikke Paul Leer-Salvesen kan se forbindelse mellem folks retsfølelse og de skærpede straffe.

- Jeg kan forstå politikernes behov for at gøre noget for at forhindre kriminalitet, men det,

de gør, forbliver på et symbolplan. Man siger, at man bekæmper voldtægt ved at forøge straffen to år til fire-fem år, men der er ingen forskning, der støtter det tiltag. Det kan være en farlig indbildning i det politiske miljø, at det at forlænge straf fører til noget positivt i samfundet. At sige, at hvis man fordobler straffen, gør man dobbelt så meget for at forhindre kriminalitet, er meningsløst. Det er bedrag, siger Paul Leer-Salvesen.

Men straffesanktioner må vi have. Han kalder et samfund, hvor der intet sker efter en voldtægt eller en anden voldshandling, et grusomt og ligeegyldigt samfund.

- Den retfærdighed, der sker ved domstolen, er vigtig for offeret. Offeret skal have ret. Vi skal anerkende følelser som hævn og håb om gengældelse. Vi skal ikke indbilde os, at de er borte fra vores civiliserede samfund, og selv sagt har retsinstitutionen en opgave i forhold til at tæmme disse stærke følelser og forhindre, at der opstår private initiativer i stedet for. At en forbrydelse bliver opklaret, og at samfundet i dommen giver udtryk for, at dette kan vi ikke godtage, er meget vigtigt. Men efterforskningen, retssagen og dommen er vigtigere end selve straffen. Det skal vi have mere fokus på frem for på at forlænge straffen, siger Paul Leer-Salvesen.

Han mener, at mange mennesker kan have godt af at blive standset i deres liv og ligefrem få noget ud af et eller to år i fængslet, men derefter starter langsomt meningsløsheden.

- Og at fordoble meningsløsheden fører intet godt med sig.

Ifølge Jesper Ryberg viser flere undersøgelser, at danskerne er meget indstillet på resocialisering og ikke så fokuserede på hævn.

- Men regeringens skærpede straffe er slået igennem, og der har aldrig været så mange i de danske fængsler som nu. I flere årtier har der cirka været 3500 fængselspladser, og i

løbet af det sidste halve årti er vi kommet op på 4100. Man bruger penge på at spærre folk mere inde, og jeg finder det slet ikke gennemtænkt, siger Jesper Ryberg.

Både John og Jesper, som er indsatte på Pension Skejby, har planer om at blive boende på pensionen ud over den tid, straffen fastsætter.

- Jeg har kone og tre børn, så jeg vil være helt sikker på, at jeg har lært at styre min hverdag, før jeg flytter hjem. Andet er synd for familien. Det er dem, der har betalt den højeste pris, fortæller Jesper, mens han viser rundt i husets hobbyrum.

Omkring bordet i spisestuen står en lille flok mænd og kvinder og snakker. Begge køn afsoner på stedet, og det er muligt at have sine børn hos sig. John har netop selv besøg af sin datter.

- Der var en lille knægt, da jeg kom hertil. Det var dejligt. Det gik lige i hjertet. På samme måde er det rart at afsone et sted, hvor der er piger, fordi de kan tilføre stemningen meget. De får os til at smile.

Politiken | 19.01.2007 | Indland | Side 3

Selvtægt: »Godt gået, urmager!«

Langt over halvdelen af læserne på Politiken.dk mener, at urmageren var i sin gode ret, da han skød to røvere. Juristen er rystet. Psykologen kalder det irrationelt. Filosofen tror ikke på det.

Af KENNETH LUND

Godt gået, urmager!«, skriver Inge fra København.

»Det er jo selvforsvar. Manden er en helt og skal da ikke sigtes for drabsforsøg«, mener Christina fra Frederiksberg.

Ronnie Dam fra Fredericia er mere end enig:

»Der skal være fri adgang til våben i Danmark, så vi kan forsvare os hver især. Det er en enhver rigtig mands ret«.

Onsdag kunne læserne på Politiken.dk selv vurdere, om urmageren handlede rimeligt, da han tirsdag skød og ramte to røvere i hans urmagerbutik i det indre København.

Og det mener rigtigt mange, at det var. Ud af små tusind indlæg – der væltede ind på små seks timer – synes 68 procent, at urmagerens handling var rimelig. 28 procent mener, at urmageren ikke burde have skudt røverne, mens 4 procent har svært ved at tage stilling.

»Det er løgn. Jeg er rystet«, lød reaktionen fra juraprofessor Eva Smith, da Politiken i går fortalte resultatet og spurgte om en forklaring.

»Folk føler vel sympati med manden, når de hører, at han er presset op i et hjørne, er truet på sit levebrød, og politiet ikke kan hjælpe ham«, siger Eva Smith.

Hun er rystet, fordi selvtægt er uhørt i Danmark. Det er et retssamfund, hvor domstolene afgør rigtig og forkert, og loven håndhæves af politiet. Ikke af urmagere.

Også filosof Jesper Ryberg, leder af forskningsgruppen for straf og etik på RUC, er overrasket over, at så mange tilsyneladende synes, det er o.k. at tage loven i egen hånd – i stedet for pænt at vente på, at politiet og retssystemet skrider ind.

»Straffeloven er den kile, vi slår ind mellem offer og gerningsmand, netop for at undgå enhver form for selvtægt. Det er derfor, vi har loven«, siger Jesper Ryberg.

I følelsernes vold Politiken.dk's undersøgelse er hverken videnskabelig eller repræsentativ. Alligevel giver resultatet god mening, mener psykolog Birgit Bruun.

»Når man bliver udsat for noget, der krænker en så dybt, er man villig til at tilsidesætte love og regler«, forklarer hun.

Det er det samme, der sker, når helt fredelige mennesker sværger død over pædofile sexforbrydere. Uretfærdighed vækker vrede og forståelse hos folk.

»Langt hen ad vejen mener vi, at samfundet er fornuftigt indrettet. Men når loven ikke slår til, tager følelserne over, og så tænker vi sjældent på de videre konsekvenser. Det er irrationelt at udøve selvtægt«, siger Birgit Bruun.

Filosof Jesper Ryberg forstår godt, at folk føler vrede i urmagersagen. Det er naturligt at

få lyst til at give igen, når man bliver udsat for en grov forbrydelse. Men det betyder ikke, at flertallet ønsker, at selvtægt bliver en del af det danske samfund, mener han.

»Ét er, hvad folk synes i den specifikke sag. Noget andet er, hvad de synes generelt. Hvis man spørger folk, om de synes, at selvtægt generelt er en god idé, vil jeg tro, at langt færre vil finde det hensigtsmæssigt«, siger Jesper Ryberg.

De vrede råber højest

At indlæggene på politiken.dk viser sympati for urmagerens handling, siger intet om befolkningens syn på selvtægt.

Faktisk tyder meget på, at muligheden for at kommentere sagen har haft en særlig appel til folk, der i forvejen var forargede.

»Hvis man er uenig i måden, vi har indrettet vores samfund på, vil man være mere tilbøjelig til at give sin mening til kende. De, der skriver på Politiken.dk, er dem, der synes, at urmageren handlede rimeligt. De, der synes, at en retssag er i orden, holder sig ude af diskussionen«, siger Birgit Bruun.

Verdens straffe: Øje for øje eller straf til gavn

VERDENS STRAFFE: Datidens filosoffer mente enten, at straf forhindrede yderlig kriminalitet eller var nødvendig for at gengælde eller hævne en kriminel gerning. I dag viser begge tankegange sig i forskellige strafformer kloden rundt

Af Laura Elisabeth Schnabel

Måden at straffe kriminelle på indtager mange forskellige former afhængig af, hvor på jordkloden man befinder sig. Det selvsamme frygtløse mord fører sandsynligvis til offentlig hængning i Iran, mens det ikke engang medfører indespærring i Grønland. Ofte skyldes det, at man har forskellige formål med at straffe.

Grundlæggende er der to straffesyn. Enten straffer man, fordi der skal komme noget gavnligt ud af det. Eller også straffer man, fordi gerningsmanden har fortjent det.

I New Zealand gør man en dyd ud af, at offeret og gerningsmanden skal mødes for sammen at finde en løsning på konflikten og skabe forsoning. Hvis der eksempelvis er tale om hærværk eller tyveri kan straffen være, at gerningsmanden enten betaler pengene tilbage eller hjælper med at istandsætte carporten, bilen eller huset. Australien, Canada og Norge har lignende måder at straffe på. Formålet er,

at der skal komme noget godt ud af straffeforment. Det er også formålet i Grønland, som ikke har et eneste lukket fængsel. Her går mordere, bankrøvere og voldtægtsforbrydere rundt blandt den almindelige befolkning om dagen, hvor de som regel arbejder eller går i skole. Om aftenen vender de tilbage til en åben anstalt. Man mener, at den kriminelle skal integreres i samfundet igen - ikke spærres inde bag lås og slå, fordi han eller hun har fortjent det.

Noget anderledes er det i Kina, Iran og Libyen, som alle slår hårdt ned på forbryderen. Det viser sig ofte i afhugning af lemmer eller offentlig dødsstraf. Formålet er at afskrække andre fra at begå samme forbrydelse og på den måde opnå ro og orden i samfundet. Samtidig er tanken bag strafformen, at gerningsmanden har fortjent at blive straffet.

Det er også det overvejende argument bag den måde, vi straffer på i store dele af Europa og i USA. I Europa, herunder Danmark, vinder længere fængselsstraffe indpas. I USA ser man hver dag eksempler på fanger, der bliver straffet med op til flere hundrede års fængsel. For hvert liv, gerningsmanden har taget, må der betales tilbage med tilsvarende ligeså mange liv. Og det resulterer i tre, fem, otte eller flere gange livstid i fængsel. Eller også straffer staten med at tage gerningsmandens liv.

I Vesteuropa og USA er tanken om at straffe den kriminelle, som han eller hun har fortjent, særligt vundet frem i starten af 1970'erne. Det fortæller Jesper Ryberg, professor i praktisk filosofi ved Roskilde Universitetscenter og leder af Forskergruppen Straf og Etik.

- Den tankegang ser man tydeligt i USA, hvor man de seneste tre årtier har straffet betydeligt hårdere og har flere folk i fængslerne end noget andet sted i verden. Når en kriminel bliver dømt til døden i USA, er det ofte ud fra et argument om, at vedkommende har fortjent ligelig gengældelse, siger Jesper Ryberg.

Han fortæller, at undersøgelser tyder på, at der ikke er nogen øget præventiv virkning ved dødsstraf frem for hårde fængselsstraffe. Lande, der har afskaffet dødsstraffen, oplever ikke mere kriminalitet.

- Hvis en morder står og vil slå en person ihjel, er det ikke sandsynligt, at man først lige overvejer, hvad straffen er. Folk kender ikke straffen. Og hvis de gør, har det ikke nogen virkning, siger han.

Tanken om at straffe som fortjent har rødder i slutningen af oplysningstiden. Den tyske filosof Immanuel Kant argumenterede dengang for, at man holdt folk ansvarlige for deres handlinger ved at straffe dem ligeligt tilbage. Det onde, man påførte en anden, skulle betragtes som begået mod en selv. Hvis man stjal fra en anden, stjal man fra sig selv, hvis man slog en anden, slog man sig selv, og hvis man dræbte en anden, dræbte man i virkeligheden sig selv, mente Kant. Tanken var, at straffens type og hårdhed skulle fastslås ud fra den begåede forbrydelse ved at straffe den kriminelle for en handling, svarende til den offeret blev udsat for.

Jesper Ryberg fremhæver, at denne begrundelse for at straffe minder meget om "øje for øje og tand for tand"-princippet, som man kender fra 2. Mosebog. Men mens Kant brugte øje for øje-princippet til at finde den retfærdige straf, var der samtidig historikere, der mente, at øje for øje og tand for tand oprindeligt blev udformet for at forhindre endnu mere død og ødelæggelse - for at undgå, at et øje skulle koste flere øjne.

- Hvis en mand gik ud og slog et familiemedlem ihjel i en anden familie, så frygtede man, at denne familie ville hævne sig ved ikke blot at slå gerningsmanden, men også hele hans familie og omgangskreds ihjel, siger Jesper Ryberg.

Før tanken om at straffe som fortjent vandt frem i 1970'erne, var der en helt anden måde

at begrunde forskellige straffe på. I størstedelen af det 20. århundrede straffede man i vest-europæiske lande, fordi man mente, det havde en gavnlig effekt. Tanken var, at strafformen skulle forhindre andre forbrydelser. Og den tanke var fremherskende i størstedelen af oplysningstiden.

Man havde i 1700-tallet et volds-orgie i straf, hvor folk blev slået ihjel, flået fra hinanden og udsat for tortur. Men en gruppe tænkere begyndte at sætte spørgsmålstegn ved dette og mente, at straffen skulle være med til at afholde gerningsmanden og andre mennesker fra at begå forbrydelser.

Det var den engelske filosof Jeremy Bentham, der dengang argumenterede for, at forebyggelse af yderligere kriminalitet burde være straffens egentlige formål. Han mente, at en ustraffet forbrydelse efterlod stien åben for både forbryderen og andre mennesker med samme motiver.

Den præventive tanke spillede en stor rolle for måden, man straffede på helt op til 1970'erne, og man ser den i dag stadig i små samfundskulturer blandt andet i Afrika og Grønland. Her skal straffen give mest mulig lykke til flest mennesker, og derfor spærrer man ikke blot gerningsmanden inde. Han eller hun er nemlig med til at få hverdagen til at fungere og skaffe brød på bordet og kan derfor ikke undværes.

Samme grundlæggende rationale ligger bag en nyere måde at straffe på, som er vundet frem sideløbende med tanken om at straffe, fordi man har fortjent det. Det fortæller professor Poul Leer-Salvesen, der er ansat ved Institut for teologi og filosofi ved Høgskolen i Agder i Norge. Han har forsket i etik, retsfilosofi og kriminologi og fremhæver, at tanken om, at der skal komme noget godt ud af at straffe ligger bag de mange konfliktråd, som flere og flere lande begynder at bruge som strafform.

- Men her er det ikke staten, der skal straffe gerningsmanden. Fokus flyttes til at handle om relationen mellem gerningsmand og offer. De sættes over for hinanden for sammen at komme frem til en måde at løse konflikten. New Zealand, Australien og Canada er de første lande, som har taget denne strafform til sig efter inspiration fra landenes oprindelige kulturer, siger han.

Selvom de to filosofiske måder at begrunde straf på gør sig gældende i forskellige perioder og lande, er det i bund og grund svært at koble en filosofisk tankegang på en bestemt strafform. Det er ofte meget tilfældigt, hvordan forskellige lande straffer, og bag et lands straffelov er der som regel ikke en gennemtænkt begrundelse for straffen. Jesper Ryberg understreger, at straffeformen derimod ofte er et kludetæppe justeret ud fra det pågældende lands forskellige regeringer og politiske ændringer gennem tiden.

- I mange lande er der fra politisk side ikke gennemført begrundelser for, hvorfor man straffer. Men hvis man mener, at det er en alvorlig sag at straffe mennesker og bruger mange milliarder kroner på at spærre folk inde, er det mindste man kan gøre at sætte sig ned og spørge, hvad det overordnede mål er med at straffe, siger han.

Både Jesper Ryberg og Poul Leer-Salvesen finder det problematisk, at fængslerne bugner af straffede mennesker, uden at politikere tager stilling til formålet med at straffe. Fælles for mange straffere er, at de er præget af pinsel og lidelse. Poul Leer-Salvesen kritiserer det vestlige straffesystem for ikke at indrømme den grad af lidelse og smerte, der er forbundet med at være spærret inde bag lås og slå.

- Man kan jo spørge, om fængselsophold er bedre end at miste en hånd? Der er mindre blod i det, men vi har en tendens til at vende det døve øre til smerten og lidelsen knyttet til straffen i vestlige samfund. Isolation og fri-

hedsberøvelse er også lidelse, men det taler vi helst ikke højt om. At påstå at hævn og pinen bare findes i Iran, Libyen og muslimske lande er helt forkert. Vi har selvfølgelig et bedre straffesystem, men det er ikke sort/hvidt, siger han.

Han påpeger, at vestlige samfund også udstiller kriminelle, som man ser i lande som Kina og Libyen, hvor offentlig dødsstraf har til formål at afskrække andre fra at begå kriminalitet. Kriminelle i Vesten bliver bare udstillet i medierne.

- Vi slæber ikke mennesker gennem gaderne, men gennem avisspalterne. Så vi skal ikke undervurdere graden af pine i vores samfund. Vi burde kalde tingene, som de er, og indrømme, at 10 år i lukket fængsel også er pine, siger han.

Den norske professor i kriminologi ved Universitetet i Oslo, Nils Christie, understreger i bogen "Straffens menneskelige ansigt", at straf er det samme som pine. Derfor er det en værdi, som ikke harmonerer med andre værdier, vi sætter højt i moderne samfund. Han mener, at man må begrænse straffeloven og dens brug af pinsel, hvis man tror på værdier som godhed og tilgivelse og vil have et harmonisk samfund.

- Påførelse af pine er straffens kerne, også i et land uden tortur og dødsstraf. Ved fængsel tager vi ikke hele livet væk, men vi tager dele af livet væk. Fraværet af dødsstraf og tortur er et fravær, vi er stolte af, men fængslet er dødsstraffens nabo, fordi det nærmer sig at fratage liv, siger han.

Fakta: Verdens straffe

- Nogle kriminelle arbejder i det lokale samfund, selvom de har slået en anden mand ihjel eller voldtaget en kvinde. Andre får hugget en hånd af for at stjæle et æble, og så er der kriminelle, som får flere hundrede års fængselsstraf eller bliver dømt til døden. Der findes en

bred vifte af forskellige måder at straffe kriminelle på rundt i verden. Men er der også forskellige formål med at straffe? Findes den korrekte og anerkendte måde at straffe på, og er det i så fald den rigtige? Kristeligt Dagblad tager i serien "Verdens straffe" på rundrejse i nogle af verdens forskellige straffesystemer for at undersøge straffens globale ansigt.

Dette er den første artikel i serien, som i sin helhed vil kunne læses på

kristeligt-dagblad.dk

Fakta: De to grundlæggende argumenter for straf

- Straf som fortjent ser man tydeligst i lande med lange fængselsstraffe eller offentlige straffesystemer - USA, Europa (herunder Danmark), Kina, Iran og Libyen straffer kriminelle, fordi de har fortjent det. Den etiske begrundelse stammer tilbage fra den tyske filosof Immanuel Kant: "Retslig straf kan aldrig administreres som et blot og bart middel til at promovere et gode enten med hensyn til den kriminelle selv eller med hensyn til det civile samfund, men må altid gives alene, fordi det individ, der straffes, har begået en forbrydelse".

- Straf, fordi det gavner, kan man eksempelvis støde på i lande som Grønland, New Zealand, Australien og Norge. Men argumentet ligger også bag de offentlige straffe, som ved hængning i Iran og skydning i Kina. Den etiske begrundelse stammer tilbage fra den engelske filosof Jeremy Bentham:

"Forbrydelsens gevinst er den kraft, der driver en person ud i kriminalitet; straffens lidelse er den kraft, der er sat i værk for at forhindre vedkommende i det. Hvis den første af disse kræfter er den stærkeste, vil forbrydelsen blive begået; hvis den anden er stærkest, vil den ikke blive begået".

Kilde: "Retsfølelsen En bog om straf og etik" af Jesper Ryberg

Weekendavisen | 02.02.2007 | 1. SEKTION |
Side 11

Fri mig for Charlotte Simmons

Af Kasper Risbjerg Eskildsen

USA. Amerikanske universiteter er andet end sexlystne studier og sportsidioter. Her følger en optimistisk rapport fra et kommercialiseret uddannelsessystem.

Netop hjemkommet fra juleferie i USA og endnu omtumlet af jetlag har jeg bladret mig igennem den ophobede stak aviser. Til min store overraskelse har julefreden åbenbart givet anledning til et hjemligt angreb på amerikanske højere uddannelsesinstitutioner – fra de mange anmeldelser af Tom Wolfes I Am Charlotte Simmons over Martin Krasniks beskrivelse af letpåkledte college-piger og verdensfjerne akademiske feminister til Poul Houes udfald imod kommercialiseringen af de amerikanske universiteter.

Efter et par uger med behagelige samtaler om romantisk livsopfattelse, Aristoteles' oversættelser, Kant-fortolkninger, italienske renæssancestudier og nyere canadisk-asiatisk litteratur med kolleger i Chicago, må jeg forbavset konstatere, at jeg intetanende har befundet mig i vulgaritetens og materialismens højborg. Houe nævner endog University of Chicago som et eksempel på en hyklerisk institution, der påberåber sig klassisk dannelse, men i virkeligheden blot underkaster sig kapitalismens ubarmhjertige logik.

Læsningen må varme socialdemokratiske hjerter, langt ind i Venstres rækker, men giver

desværre et noget fordrejet billede af virkeligheden.

Naturligvis findes der på amerikanske universiteter også sportsidioter og sexlystne studier, men det er bestemt ikke hovedtendensen ved landets eliteinstitutioner.

Den moderne elite i USA forstår sig selv som et meritokrati. Uddannelse snarere end privilegier, forbindelser eller sportspræsentationer giver adgang til dette meritokrati. Denne selvforståelse, selv hvis den er rigeligt selvforherligende, har tydelige konsekvenser. Når middelklassefamilier vælger, hvor de skal bosætte sig, er den første bekymring hverken havudsigt eller samtalekøkken, men kvaliteten af det lokale skoledistrikt.

De studerende tager deres uddannelse seriøst på bekostning af deres sociale liv. I Chicago ser man ofte T-shirts med påskrifter som »University of Chicago, where fun goes to die«, og studerende fra Massachusetts Institute of Technology (MIT) og Harvard hylder deres sportsholds jævnlige nederlag – og håner de sejrige modstandere – med tilråbet »That's all right, that's okay, you'll be working for us one day«. Og endnu vigtigere: amerikanske forældre er villige til at investere betydelige summer i deres børns uddannelse. Fremfor at gå på førtidspension som 62-årige eller købe en lejlighed til deres børn i et fashionabelt bykvarter, bruger de pengene på akademisk kvalitet (selv en Harvard-uddannelse koster mindre end en studielejlighed på Vesterbro).

Pengestrømmen til de amerikanske privatuniversiteter har naturligvis betydning for kvaliteten af uddannelsen. University of Chicago har 2160 professorer og 4400 underbygningsstuderende. Hvis man indregner ph.d.-stipendiater og studerende på overbygningsuddannelser såsom jura og medicin, er der omkring én underviser for hver seks studerende.

Chicago er privilegeret på dette område, men ikke helt ud over det sædvanlige. De fleste amerikanske eliteuniversiteter har mellem seks og tolv studerende per fastansat underviser.

På RUC er vi omkring 350 fastansatte til at undervise omkring 9200 studerende, herunder 2700 på basis. Altså en ratio på omkring én til 26. En sådan forskel kan ikke undgå at have betydning for studieoplevelsen, selvom vi gør vores bedste. Hertil kommer så mange andre fordele, hvad angår biblioteker, servicetilbud, sprogkurser, udlandsophold, kollegieværelser og andet.

Pengestrømmen – selvom denne afspejler kapitalismens logik, for så vidt som de studerende køber en vare – understøtter også den frie forskning.

De europæiske universiteter bliver i disse år i stigende grad underlagt regeringskontrol. Det gamle professorvælde bliver erstattet af et nyt bestyrelsesvælde med repræsentanter for regering og erhvervsliv ved roret.

Den naturvidenskabelige forskning bliver strømliniet så vi kan gå fra »forskning til faktura«. Inden for humaniora og samfundsvidenskaberne bliver vi i kampen om forskningsmidlerne tvunget til at bevise vores relevans for staten. Jeg har ikke tal på de gange, jeg er blevet spurgt, hvad den danske, altså statsunderstøttende, vinkel på min forskning er. Samme tendens ses inden for sektorforskningen, blandt andet eksemplificeret ved Nationalmuseets nylige omdannelse fra universalsmuseum til lokalhistorisk museum for København og omegn. Resten af verden er kun interessant, hvis den engang har været kontrolleret fra Slotsholmen. De liberale Humboldtske universitetsidealer om Lehr- und Lernfreiheit er for længst lagt i graven.

Selv Kulturministeriet har glemt, hvad en kulturnation er, og har erstattet idealet om det universelle i det lokale med populistiske og

nationalistiske kanonlister. Danske studerende skal ikke læse bøger eller se kunst for at blive dannede, oplyste, og selvstændige, men for at blive ens.

Sagen er naturligvis en anden, når pengene til universiteterne ikke kommer fra regeringen, men fra de studerende og deres forældre.

Disse har jo ikke nogen særlig interesse i at understøtte statsmagten eller det lokale erhvervsliv, men prioriterer derimod en ordentlig uddannelse til de studerende. Fremfor at ensrette bliver formålet at give de studerende mulighed for selv at vælge deres fremtid. Ironisk nok har en solid humanistisk uddannelse vist sig at være en del af nøglen til en succesfuld fremtid selv som erhvervskonsulent eller børsanalytiker.

Jeg tvivler endog på, at det amerikanske universitetssystem trods de høje studiegebyrer er mere socialt uretfærdigt end det danske. En hel del eliteuniversiteter har indført den regel, at uddannelsen er gratis for studerende fra fattige familier. Flere af mine amerikanske venner har nydt godt af denne ordning. Der findes desuden også en del gode offentlige universiteter, der forsøger at konkurrere med de private for en betydelig lavere pris.

Sidste forår underviste jeg selv ved et af disse offentlige universiteter, University of California i San Diego. Jeg har aldrig før oplevet at undervise en så sammensat og alsidig gruppe af studerende. Alle verdensdele og de fleste religioner var repræsenteret på mine hold. En af mine studerende beklagede på et tidspunkt med tyk indisk accent, at engelsk var hans andetsprog. De øvrige tilstedeværende kiggede uforstående på ham, og hans sidemand oplyste, at engelsk var hendes tredjesprog – hun var opvokset i Mexico By i en russisk-jødisk familie. Selv studerende med tyrkiske og mellemøstlige rødder havde jeg flere af, end jeg nogensinde har haft i Danmark. Det skal i denne sammenhæng bemærkes, at University of California, der blandt andet omfat-

ter Berkeley og UCLA, siden 1997 lovmæssigt har været forpligtet til ikke at skele til de studerendes køn, sociale baggrund, eller etniske herkomst ved optag, men udelukkende at tage hensyn til meritter.

Den umiddelbare konsekvens af denne farveblinde politik har været en stor stigning i optaget af første- og andengenerationsindvandrere, især fra de asiatiske lande.

En anden positiv overraskelse i San Diego var, at mange af mine studerende var begyndt på mindre prestigefyldte universiteter i lokalområdet, men var blevet ledt videre af omsorgsfulde undervisere efter at have vist deres værd. Meritokratiet syntes at virke.

Der er nok ingen realistiske udsigter til, at vi i Danmark får private universiteter i stil med University of Chicago – medmindre A.P. Møller Fonden skulle have brug for et nyt ambitiøst projekt efter Operahuset.

Efter grundlæggelsen i 1890 udtalte John D. Rockefeller om rektor William R. Harper: »I gave him an unlimited budget and he exceeded it.« Rockefeller kaldte dog samtidig universitetet »the best investment I ever made«.

University of California er som offentligt universitet sikkert en mere oplagt model til efterligning i Danmark. Det ville i hvert fald klæde diverse kommentatorer, Weekendavisen og ikke mindst politikerne på Slotsholmen at udvise respekt for en universitetsmodel, der understøtter og belønner dygtige og hårdtarbejdende studerende, og samtidig har skabt det 21. århundredes mest dynamiske og velrenommerede forskningsmiljøer.

Retfærdighed for at genoprette roen

VERDENS STRAFFE: Oprindelige kulturer i New Zealand, Australien og Canada har i mange år tacklet kriminalitet ved at bringe offer og gerningsmand sammen. Det har inden for de seneste 30 år bredt sig til store dele af verden

Af Laura Elisabeth Schnabel

Den hvide fjer går fra hånd til hånd. Alle er samlet i forsamlingshuset for at diskutere, hvad der er sket, og hvad der kan gøres ved problemet. Den, som har fjeren i hånden, har ret til at tale.

Sådan nærmer nordcanadiere sig lidt efter lidt en løsning på tyveri, vold eller andre former for kriminalitet. Hvis ikke en løsning findes i rundkredsen, går sagen videre til det normale straffesystem.

Oprindelige befolkningsgrupper i Canada, New Zealand og Australien har i mange år løst konflikter og kriminalitet på lignende måder. Alle tre lande har det fælles problem, at der er en overrepræsentation i fængslerne af henholdsvis indianere, maorier og urbefolkningen i Australien. I New Zealand er maori-erne en minoritet, som hver syvende newzealænder tilhører. Men i fængslerne er de overrepræsenterede og tæller halvdelen af pladserne.

For at komme det problem til livs har samfundet skævet til, hvordan maori-erne gennem mangeårige traditioner har løst kriminalitet ved konfliktløsning mellem parterne. Domstole, som vi kender fra moderne vestlige retssamfund, har slet ikke været inde i billedet.

- I New Zealand havde maori-erne en tradition for såkaldte familiekonferencer. Hvis en havde forbrudt sig mod samfundets normer, indkaldte man alle familiemedlemmer, venner og andre, der havde noget at skulle have sagt. Så satte man sig sammen med dem, det var gået ud over, og gerningsmanden og prøvede at finde en løsning på problemet, siger Jesper Ryberg, professor i praktisk filosofi og leder af Forskergruppen for Straf og Etik ved Roskilde Universitetscenter.

Man havde særligt problemer med unge kriminelle blandt det oprindelige new zealandske folkefærd, som vanen tro blev stillet for en domstol efter vestligt forbillede. Men intet hjalp på den høje kriminalitet. I løbet af 1980'erne introducerede man derfor de såkaldte familiekonferencer som en del af straffesystemets behandling af ungdomskriminelle, og i dag er elementer af maori-loven et helt naturligt alternativ til det new zealandske straffesystem.

Kernen er, at offeret, gerningsmanden, deres familier, politi og andre vigtige parter sammen finder en måde at løse konflikten på. Konflikten eller kriminaliteten, der kan være alt fra hærværk og tyveri til grov vold, skal ikke løses mellem stat og gerningsmand som i det traditionelle vestlige straffesystem. En familie kan for eksempel mødes med de teenagere, der brød ind i deres hjem, for at udtrykke deres følelser og finde en løsning på konflikten - og det kan være alt fra at betale penge eller hjælpe med at male offerets carport, hvis der er tale om hærværk. I grove tilfælde af kriminalitet ser man eksempler på forældre, der mødes med manden til deres myrdede datter.

En af New Zealands store fortalere for systemet, der kendes som restorative justice - genoprettende retfærdighed på dansk - er Jackie Katounas.

Hun arbejder ved New Zealands fængsler for Prison Fellowship - en kristen verdensomspændende organisation, der arbejder ud fra principperne i restorative justice. Jackie Katounas fremhæver, at restorative justice er en måde, hvor offeret bliver hørt og har indflydelse på konflikten løsning. Samtidig holdes gerningsmanden ansvarlig - ikke over for systemet eller samfundet, men over for offeret.

- Jeg tror, alle former for kriminalitet egner sig til at blive tacklet ud fra tanken om restorative justice. Men nogle typer kræver mere varsomhed. Pædofili kan eksempelvis ikke altid løses på den måde, og hvis man alligevel prøver, må man være ekstremt varsom, siger hun.

Maoriernes måde at løse konflikter ved forsoning på har siden været springbræt for restorative justice, som i 1970'erne spredte sig til store dele af verden. Det var en helt ny tankegang inden for det kriminelle område, som stod i skarp kontrast til den fremherskende tanke i Vesten om at straffe gerningsmanden hårdt, fordi han simpelthen havde fortjent det.

Fælles for alle fortalere for restorative justice er, at de stiller sig kritiske overfor, at det eksisterende vestlige straffesystem, blindt ses som det mest naturlige. Det fortæller cand.mag. i filosofi og videnskabsteori Jakob Holtermann, som skriver en afhandling om restorative justice. Han fremhæver, at det vestlige retssystem ser det som statens opgave at straffe forbryderen, mens man helt trækker offeret helt ud af ligningen. Men det er i virkeligheden et kunstigt og tillært retfærdighedsbegreb og ikke historisk funderet som restorative justice.

- Som regel begrundes straf enten med, at den simpelthen er fortjent, eller med, at den gælder ved at forhindre yderligere kriminalitet.

Den bagvedliggende tanke ved restorative justice nærmer sig tanken om, at straf skal gavne - men i en lidt ny form. Man har udviklet viften af konsekvenser. Traditionelt har man haft for øje, hvordan man undgår ny forbrydelse ved at straffe, men i restorative justice ser man på mange flere konsekvenser som offerets tilfredshed og genopretning af lokalsamfund, siger Jakob Holtermann.

Et af de lande, hvor den forsonende tanke særligt har fået sin gennemslagskraft, er Norge, som har stor succes med de såkaldte konfliktråd. Siden 1992 har Norge haft en konfliktrådslov. I dag har alle kommuner konfliktråd, som alene i 2005 behandlede mere end 8000 sager, lige fra tyveri og hærværk til vold mellem bander og konflikter på skoler.

Den norske professor i kriminologi ved Universitetet i Oslo, Nils Christie, er stor fortaler for restorative justice. Han mener, man bør udbrede metoden til også at gælde alvorlig kriminalitet som grov vold og voldtægt - så længe gerningsmanden erkender sig skyldig og sammen med offeret er villig til at indgå i konfliktløsning.

- Det vestlige straffesystem fængsler kriminelle og påfører dem på den måde smerte uden et egentlig formål. Straffesystemet er blevet masseproducent af fanger. Men i velfærdsstater eller i samfund, der betegner sig selv som kristne, hører det ikke hjemme bevidst at påføre andre mennesker smerte. Det stemmer ikke overens med centrale værdier som venlighed og tilgivelse, siger han.

Jakob Holtermann understreger, at fortalere for tankegangen ofte begrunder restorative justice ved enten at henvise til erfaringerne fra oprindelige kulturer. Eller også henviser de til det kristne retfærdighedssyn.

- Nogle fortalere argumenterer ud fra et bibelsk retfærdighedssyn. Normalt bliver princippet om "øje for øje og tand for tand" kaldt det klassiske, bibelske retfærdighedsbegreb,

som mange refererer til, når kriminelle har fortjent at blive straffet. Men den store fortæller for restorative justice, Howard Zehr, læser ikke Bibelen på samme måde. Han mener, at man i kristendommens begreber om tilgivelse og nåde kan finde et udgangspunkt for, hvordan man bør håndtere forbrydelse. Her ser han paralleller til princippet om forsoning i restorative justice, siger Jakob Holtermann.

Howard Zehr, der er professor i sociologi og restorative justice ved Eastern Mennonite University i USA, medgiver, at restorative justice har sine rødder i oprindelige kulturer som maorierne i New Zealand. Samtidig afviser han, at Bibelen lægger op til at straffe ud fra princippet om "øje for øje og tand for tand".

- Mange ser Bibelen som særligt straffende: Vi skal leve retskaffent, ellers bliver vi straffet. Vi har brug for at blive frelst for at undgå den ultimative straf - Jesus døde for at tage vores straf på sig. Men hvis man læser Bibelen uden dette forudindtagede syn, kan man se, at det altdominerende tema er den genoprettende retfærdighed.

- På trods af vores fejl og synder er Gud ikke opgivende over for os. Det er et af korsets vigtigste bud. Det centrale i Bibelen er ikke øje for øje - det forekommer kun tre gange i Det Gamle Testamente. Det er nærmere "shalom" - at leve i det rigtige forhold med hinanden. Og ordet shalom forekommer omkring 350 gange, siger han.

Fakta: Verdens straffe

- Der findes en bred vifte af forskellige måder at straffe kriminelle på rundt i verden. Men er der også forskellige formål med at straffe? Findes den korrekte og anerkendte måde at straffe på, og er det i så fald den rigtige? Kristeligt Dagblad tager i serien "Verdens straffe" på rundrejse i nogle af verdens forskellige straffereformer for at undersøge straffens globale ansigt.

Dette er den femte artikel i serien, som i sin helhed kan læses på

kristeligt-dagblad.dk

Kristeligt Dagblad | 16.02.2007

Straf vægtes højere end national forsoning

VERDENS STRAFFE: Bag ny international straffedomstol ligger hundredår gamle principper om at straffe som fortjent. Men allerede inden de første sager for alvor er kommet i gang, ser principperne ud til at krakelere

Af Laura Elisabeth Schnabel

Thomas Lubanga fra Den Demokratiske Republik Congo er tiltalt for som militsleder at have brugt børnesoldater. Han bliver ikke stillet for retten i Congo, men retsforfølges ved Den Internationale Straffedomstol, ICC, i Haag. Det samme skal Charles Taylor, der var præsident for Liberia fra 1997 til 2003. Etniske konflikter under hans styre resulterede i 200.000 døde og en million hjemløse.

Fremover vil flere og flere retssager om forbrydelser mod menneskeheden blive ført i internationalt regi ved ICC, der er verdens første permanente internationale domstol for krigsforbrydelser, forbrydelser mod menneskeheden og folkedrab.

Ifølge Jesper Ryberg, professor i praktisk filosofi ved Roskilde Universitetscenter og leder af Forskergruppen Staf og Etik, er domstolens straffeform på linje med den måde, vi normalt straffer på i Vesten.

- I vestlige lande er et traditionelt syn på straffene, at forbryderen har fortjent det. Det samme kan man se ved straffen til de store skurke som eksempelvis Saddam Hussein. Man mener, at krigsforbrydere har fortjent en hård straf. Men hvis man ser på, om der er nogen nyttegevinst i at straffe en krigsforbryder, er det tvivlsomt, siger Jesper Ryberg.

Han mener, at man burde forfølge tankegangen bag den såkaldte restorative justice - genoprettende retfærdighed - hvor fokus ikke kun er på forholdet mellem systemet og forbryderen, men også på forholdet mellem forbryderen og ofrene.

Det var tanken bag Sydafrikas sandheds- og forsoningskommission, der blandt andet havde til formål at genskabe den nationale fællesskabsfølelse mellem befolkningsgrupperne og give apartheidstyrets ofre og efterladte deres værdighed tilbage. Samtidig skulle den bringe sandheden om forbrydelserne frem og forhindre fortiden i at gentage sig.

- I stedet for at sige, at man bare slår hårdt ned på alle, der udøvede apartheid, måtte man på en eller anden måde finde en model, hvor samfundet kunne fungere bagefter. Sandheds- og forsoningsdomstolene blev et talerør, hvor ofrene kunne komme til orde, fortælle, hvad der var overgået dem, forbande og undertiden også tilgive deres gerningsmænd. Der var ikke tale om at få placeret skyld og at straffe, sådan som det er tilfældet ved traditionelle domstole, siger Jesper Ryberg.

Et andet sted, hvor man har forsøgt sig med en alternativ strafform er i Rwanda.

Efter folkemordet i 1994 indførte man op mod 12.000 lokale domstole

- gacaca'er - som udelukkende tager sig af forbrydelser knyttet til folkedrab. Op mod 36.000 mennesker skal samlet set igennem den særlige retsmølle, hvis formål er at dømme de skyldige og samtidig få dem til at for-

tælle sandheden og erkende de sår, folkemordet påførte Rwanda. Folk fra landsbyerne og efterladte familier kan deltage i de lokale domstole, der fungerer som supplement til det almindelige retssystem i Rwanda.

Også professor William Schabas, direktør for Irish Centre for Human Rights ved National University of Ireland, fremhæver sandheds- og forsoningsdomstolene som et godt supplement. Samtidig med at han ser ICC som en meget vigtig institution til at beskytte menneskerettighederne, er han også stor fortaler for sandheds- og forsoningskommissioner og har selv deltaget i den seneste i Sierra Leone fra 2002 til 2004. Ifølge ham burde ICC gå hånd i hånd med sandheds- og forsoningskommissioner.

William Schabas fremhæver, at straffedomstolens retssager ikke må stå i vejen for lokale fredsftaler og forsoningsprocesser. Og det er netop, hvad flere afrikanske regeringer mener, den kan komme til i forhold til domstolens første deciderede krigsforbrydersag - den kommende retsforfølgelse af Joseph Kony. Han er lederen af den ugandiske milits, Herrens Modstandshær, og er anklaget for blandt andet masse mord, voldtægt, lemlæstelse og brug af børnesoldater i Uganda. Den ugandiske regering vil nu hellere indgå fred med den anklagede, mens vestlige lande som Storbritannien hellere vil have en international retssikkerhed.

- Et af de helt store problemer ved ICC er forholdet mellem det brændende ønske om forfølgelse, som særligt kommer fra grusomhedens ofre, og ICC's behov for at tilsidesætte dette som part i en fredsforhandlingsproces.

- ICC står for eksempel med det problem i Uganda. Her har de rebelske ledere, som netop er sigtet af ICC, krævet det som afgørende for at opnå en fredsftale, at sigtelsen skal falde. De to parter ved forhandlingsbordet, den ugandiske regering og de rebelske ledere, kan ikke løse problemet, fordi beslutningen

om at lade sigtelsen falde ligger hos ICC's anklager. Nogle mener, at retten skal nægte stejlt og aldrig bytte fred for retfærdighed. Men den holdning er for streng. Det ville være frygteligt, hvis krigen i Uganda fortsatte, fordi ICC nægter at vise nogen form for fleksibilitet, siger William Schabas.

Han fremhæver også, at det er et problem, at ICC's chefanklager, Luis Moreno Ocampo, har haft fokus på landets oprørsgrupper frem for på regeringsmagten.

- Indtil videre har anklageren fokuseret på de rebelske grupper. Det gør hans arbejde nemmere, fordi han så har regeringssamarbejde i undersøgelserne. Men det er en forvridning af, hvad rettens egentlige formål er - nemlig at tage sig af statskriminalitet begået af embedsmænd, siger han.

Hvis en forbryder retsforfølges i ICC og forlader retssalen med etiketten skyldig, risikerer han eller hun op til 30 års fængsel eller ved grove forbrydelser livstid.

Ifølge ICC kan ofre for kriminaliteten komme til at påvirke retssagen ved at sende information til anklageren. Ofrene kan på alle tidspunkter i forløbet fremlægge synspunkter - sandsynligvis ikke direkte, men via en advokat eller en anden repræsentant, som dommerne finder.

Professor Frederik Harhoff fra Juridisk Institut ved Syddansk Universitet rejste i januar til Haag for at være dommer i to sager ved FN's Internationale Krigsforbryderdomstol for det tidligere Jugoslavien, ICTY. Denne domstol er i modsætning til ICC ikke permanent. Han peger på, at ICC er vigtig, fordi den er et udtryk for, at folkedrab og forbrydelser imod menneskeheden ikke er straffri.

- Forbryderes straffrihed er en hån imod ofrene, og det krænker ikke blot vores retsfølelse, men også den internationale retsorden. Det går ikke an i længden at have internationale

regler, der forbyder disse forbrydelser, hvis gerningsmanden alligevel går fri bagefter, siger han.

Frederik Harhoff mener ikke, at hverken straffesager eller sandheds- og forsoningskommissioner i sig selv er nok til både at sikre retsorden og skabe national forsoning.

Han understreger, at ICC i sin traktat ikke giver mulighed for at indføre konfliktråd eller sandheds- og forsoningskommissioner.

- Men efter min vurdering ville det være en god ide at åbne for, at det kunne gennemføres ved ICC. En domfældelse ved ICC er langt fra begivenhedernes centrum og føles derfor naturligvis utilfredsstillende for ofrene og fjernt fra befolkningen i al almindelighed. Selve ICC's domme kan derfor ikke forventes at bidrage væsentligt til forsoning i det konflikt-ramte land eller område, lyder det fra Frederik Harhoff.

Og det er netop forsøget på en forsonende dialog, som Jesper Ryberg mener, kan være gavnlig for både ofrene og samfundet efter forbrydelserne.

- Det ville også være nyttigt mange flere steder i dag, hvor der er begået forbrydelser mod menneskeheden. Det ville have en gavnlig effekt på samfundets mulighed for at fungere bagefter. Tanken i 'restorative justice' er helt fraværende i internationale straffedomstole, hvor rationalet er, at folk får efter fortjeneste, siger Jesper Ryberg.

Han understreger, at 'straf efter fortjeneste' er et bagudskuende synspunkt, hvor man kigger tilbage i tiden på, hvad gerningsmanden har gjort, men ikke på hvad der kommer ud af at straffe vedkommende på én måde frem for en anden.

Ifølge Andrew Coyle, professor i fængselsstudier ved University of London, må man stræbe efter, at retten går sin gang i hjemlan-

det, hvor forbrydelsen er begået og ikke ved ICC. Men i tilfælde som folkemordene i Rwanda og det tidligere Jugoslavien kan det blive nødvendigt med internationale retssager, mener han.

- Når retssager bliver afholdt ved en international domstol, må procedurerne og straffene tilstræbe internationale standarder. Det kan eksempelvis ikke komme på tale med dødsstraf. Graden af straf må have rødder i, hvad vi anser som humant. For nogen er den vestlige måde at straffe ud fra et princip om ligevægt helt utilstrækkeligt, men omvendt kan vi i Vesten måske lære noget af, hvordan domstolene i Rwanda og andre steder gør, siger Andrew Coyle.

Fakta: Verdens straffe

- Der findes en bred vifte af forskellige måder at straffe kriminelle på rundt i verden. Men er der også forskellige formål med at straffe? Findes den korrekte og anerkendte måde at straffe på, og er det i så fald den rigtige? Kristeligt Dagblad tager i serien 'Verdens straffe' på rundrejse i nogle af verdens forskellige straffereformer for at undersøge straffens globale ansigt.

Dette er den sjette og sidste artikel i serien, som i sin helhed kan læses på

kristeligt-dagblad.dk

Fakta: Den Internationale Straffedomstol

- Princippet om en international domstol, ICC, blev trods amerikansk skepsis vedtaget på en konference i Rom den 17. juli 1998. USA nægter at samarbejde med domstolen, fordi landet frygter retsforfølgelse af amerikanske soldater og officerer.

- ICC er ikke et FN-organ, men en selvstændig domstol, der er oprettet ved traktat. 139

lande har underskrevet Rom-statutten, mens 104 lande har ratificeret den.

- Domstolen trådte i funktion i 2002. Den har til huse i Haag. Chefanklageren er argentineren Luis Moreno Ocampo, og domstolen har 18 internationale dommere.

- Domstolen undersøger for tiden sager vedrørende overgreb på menneskerettigheder og vold mod civile i Congo, Uganda og Darfur i Sudan, men der er endnu ikke gennemført nogen retssag.

- Den 8. juli 2005 udsendte retten den første arrestordre mod Joseph Kony. Han leder oprørsbevægelsen Herrens Modstandshær, LRA, i Uganda.

- ICC hører ikke under Den Internationale Domstol i Haag, ICJ, som er FN's øverste myndighed, og som blev etableret i 1946 med henblik på at løse stridsspørgsmål, for eksempel territoriale spørgsmål mellem lande. ICJ har lande på anklagebænken, mens ICC skal retsforfølge individer.

- Domstolen kan gribe ind, når en stat, der har ratificeret Rom-statutten, overlader en sag til anklageren, hvis Sikkerhedsrådet indgiver en sag, eller hvis anklageren selv tager en sag op. Domstolen bryder kun ind, når nationale domstole ikke kan eller vil dømme forbrydelsen nationalt.

KILDE: www.icc-cpi.int/

Vi dømmes med følelserne

Skyld * Når man væmmes over besiddelse af børneporno og lignende forbrydelser, dømmes man hårdt uden at overveje, om det nytter

Af Per Thiemann peth@avisen.dk

Når talen falder på forbrydelser som børneporno, vold og voldtægt, oplever de fleste en helt instinktiv følelse af væmmelse.

Væmmelsen er helt normal, men den kan være så styrende, at den fjerner fokus fra, om hårde straffe til folk, der besidder ulovlig porno, nu også er det mest nyttige, mener ekspert.

Hårdere straffe

»Væmmelsen gør, at man slet ikke føler, at man behøver at begrunde hårdere straffe. Det giver dårligere lovgivning, fordi man ikke tænker konsekvenserne igennem. Dårligere lovgivning kan betyde, at man bruger en masse skattepenge på at sætte nogle i fængsel, uden at det løser problemet med børneporno på længere sigt,« siger Jesper Ryberg.

Han er professor og står i spidsen for en gruppe, der forsker i etik og straf ved Roskilde Universitetscenter. Politikere har de seneste år strammet lovene om børneporno, så billeder, der før var lovlige, nu kaldes børneporno. Samtidig er straffene blevet hårdere. Politi-

kerne begrunder stramningerne med, at man må tage hensyn til befolkningens retsfølelse.

Får som fortjent

»Justitsminister Lene Espersen har direkte sagt, at for hende er det ikke afgørende, om straf gør tingene bedre. Det afgørende er i stedet, at folk føler, at de dømte skal have som fortjent, siger hun. Men hun tager fejl, når hun går ud fra, at befolkningen altid vil have hårdere straffe,« siger Jesper Ryberg.

Politikere støtter sig ofte til meningsmålinger, der stiller forkerte spørgsmål og får forkerte svar.

»Man spørger folk, om de vil have, at man skal straffe forbrydelser hårdere generelt, og så svarer 80-90 procent altid ja. Men det sker, ligegyldigt hvor hård straffen er i forvejen,« siger Jesper Ryberg.

Årsagen er, at de fleste af os automatisk tænker, at forbrydelse er noget dårligt, og så svarer vi ja til hårdere straf. Men hvis man stiller spørgsmålet mere præcist, så får man det stik modsatte svar, forklarer Jesper Ryberg.

Behandlingsdom

»Forskning viser, at hvis man i stedet lader de samme mennesker kigge på en konkret sag og spørger dem, hvilken straf de synes er rimelig, så ender de faktisk oftest med at ville give mildere straffe, end domstolene gør, og de vil gerne have behandling og resocialisering frem for fængselsstraf. Danskere er i virkeligheden meget åbne over for, at der skal komme noget godt ud af det på længere sigt,« siger Jesper Ryberg.

Men faktisk er det i det hele taget et problem, at politikerne strammer lovgivningen, fordi de gætter på, at befolkningen ønsker det.

»Det er et særligt demokratisk problem for den politiske debat om strafferet. På andre områder komplicerede områder såsom miljøpolitik ville man aldrig lovgive ud fra, hvad man tror befolkningen mener,« siger Jesper Ryberg.

Berlingske Tidende | 19.02.2007 | 2 Sektion,
MAGASIN | Side 12

Fra den religiøse æggeskal

Debat: Fra den religiøse æggeskal

Af Jakob v. H. Holtermann

RELIGION II

Ved et debatmøde for nylig brillerede biskop Kjeld Holm med at sammenligne satire over religiøse tabuer med det at gøre nar af forældre, der har mistet et barn. Angiveligt ud fra den tanke, at det ene er ca. lige så nytteløst og umotiveret ondskabsfuldt som det andet. En betragtning overrabbiner Bent Lexner vist synes han skulle bakke op.

Og det er jo næsten til at tude over. For det viser, hvor autistisk man kan blive af at opholde sig for meget i sin religiøse æggeskal. Her et år efter Muhammed-krisens kulmination, sætter det en nedslående målestok for, hvor langt fremtrædende gejstlige er nået med hensyn til at etablere den mest elementære forståelse for deres sekulære kritikeres standpunkter. Særlig ironisk bliver det i lyset af, at samme gejstliges primære indsats i debatten har været idelige opfordringer til gensidig forståelse og dialog. Ikke at de ikke har holdt møder med andre religiøse. Det seneste år har alverdens biskopper, rabbinere og imamer siddet lårene af hinanden ved dialogmøde efter dialogmøde. Resultatet har som regel været, at det ikke er religionen, der er problemet. Og det må jo have krævet stor selvovervindelse at mødes og nå frem til den oprørende konklusion. Hvilke formidable kompromiser har man ikke måttet indgå?

Men mon ikke det alligevel ville have krævet større anstrengelse at mødes med et par sekulære kritikere? En anstrengelse Kjeld Holm

og Co. angiveligt ikke har magtet på egen hånd - at dømme ud fra den usmagelige parallel til forældres sorg. Nuvel, skulle han en gang forvilde sig ind i en debat, hvor der rent faktisk står noget på spil, så følger her en kort guidet tur gennem modpartens forestillingsverden. Her er udgangspunktet, at religionen de facto er en meget magtfuld politisk institution - trods enkelte gode intentioner om at holde den ude af det offentlige rum. Ikke alene finder man ofte en bestemt trosretning i forfatningen.

I praksis øver religion en massiv indflydelse på indretningen af samfundslivet. Den blander sig i, hvordan vi underviser vores børn, hvilke kønsroller vi anerkender, vores forhold til teknologi og videnskab osv., osv. (for slet ikke at tale om, at det af og til lykkes den at få folk til at slå ihjel i dens navn).

Og det er selvfølgelig i lyset af denne uafviselige indflydelse, at de sekulæres ugudelige aktiviteter skal forstås. De ser med stærk skepsis på denne vidtforegrene politiske magt og vurderer (med urette Kjeld Holm?), at religiøse tabuer og tilhørende følelser spiller en afgørende rolle. Det er derfor, det er så misvisende at fremstille blasfemi som blot umotiverede åndelige overfald. God blasfemi er først og sidst magtkritik. Den er en kritik af den magt, der vedvarende udøves i religionens navn. Og heri ligger selvfølgelig forskellen. Hvordan skulle noget lignende nogensinde kunne siges om forhånelser af forældres sorg?

Latter, forvirring, undren og vrede

Offentlighed. RUC har planer om at podcaste forelæsninger. Men i et auditorium gælder andre regler end i fagtidsskrifter. Man kan afprøve ideer og lufte pludselige indfald; udlevere sig selv, blive skudt i sænk. Det fordrer frihed.

Af Kasper Risbjerg Eskildsen

Min arbejdsplads, Roskilde Universitetscenter, har for nylig annonceret, at man vil begynde at podcaste forelæsninger. Appels små hvide aftagere til 1980ernes kluntede walkmen, vil således i fremtiden ikke kun kunne benyttes til at se musikvideoer og amerikanske sitcoms, men vil fungere som virtuelle auditorier. Uanset hvor man befinder sig, i sengen, i toget eller på toiletkummen, vil man kunne følge den seneste udvikling inden for managementteori, nanoteknologi eller spædbarnspsykologi.

I den livslange lærings hellige navn vil ikke kun morgentrætte studerende, men også sygeplejersker, førtidspensionister og strejkende buschauffører kunne følge med i, hvad der sker ved vores højeste læreanstalter. Som en af mine kolleger muntert bemærkede, da jeg luftede min utilfredshed, »men Kasper, du blir' jo filmstjerne.«

Bag initiativet står den socialdemokratiske studenterorganisation, med det misvisende

navn Frit Forum, og partiets uddannelsesordfører, Christine Antorini, har da også straks hyldet udviklingen velkommen. I RUCnyt har hun foreslået, at ordningen ikke skal være frivillig eller begrænset til RUC, men at »alle forskningsbaserede forelæsninger på de vide-regående uddannelser systematisk digitaliseres.«

Det kan kun være et spørgsmål om tid før de øvrige statscentralistiske partier, fra Enhedslisten over Venstre til Dansk Folkeparti, annammer ideen. Der er altså god grund til bekymring.

Nogle vil måske mene, at min bekymring er fuldstændig ubegrundet. I USA har diskussionen om podcasting især handlet om ophavsret. Hvad er det egentlig, et universitet køber, når det betaler en underviser for at forelæse, en engangsydelse leveret til en begrænset gruppe af studerende eller selve forelæsningen, som universitetet derefter kan sælge igen og igen?

Men derovre er uddannelse jo også business. Herhjemme er universitetsundervisning fortsat underkastet statsmonopol og planøkonomi, så problemet er til at overse. Forelæsningerne tilhører naturligvis Helge Sander.

En anden amerikansk indvending, der også har en vis relevans i den hjemlige kulturkamp, er frygten for politisk overvågning. Personligt føler jeg ikke, at jeg har det store problem på dette område, da jeg normalt reserverer mine vredesudbrud til *Weekendavisen*. Naturligvis har humanistisk forskning næsten altid en politisk slagside, men det er sjældent helt klart hvilken.

Den seneste måned har jeg eksempelvis forelæst over 1600-tallets mest berygtede Gudsbespotter, Baruch Spinoza. Hvis nogle af mine studerende inden da endnu havde deres barnetro i behold, så har oplevelsen sikkert ikke været helt smertefri. Det har dog vist sig, at problemet på RUC snarere var det modsatte. De studerende undrede sig således over,

hvorfor Spinoza spildte så meget blæk på ham Gud.

Mine indvendinger imod podcasting er faglige og pædagogiske. I et auditorium gælder andre regler end i fagtidsskrifter, på debatsiderne i dagspressen, eller i dokumentarprogrammer på TV (som Antorini i sin ophøjede uvidenhed sammenligner podcasting af forelæsninger med). Man kan her afprøve ideer og luften pludselige indfald. Man kan udlevere sig selv, blive skudt i sæk, eller gå i totterne på hinanden over meningsforskelle. Paradokser og selvmodsigelser er grundlag for diskussion snarere end udtryk for svaghed.

Under mine forelæsninger fortæller jeg vittigheder og anekdoter om kolleger herhjemme og i udlandet. Jeg spotter og nedgør bøger og artikler, som jeg er uenig med, og afslører til tider mine egne svagheder og fejl. Jeg opfordrer de studerende til at bekende deres tvivl og kritisere mine udlægninger. De bedste forelæsninger er tænkning i udvikling. Auditoriet er arenaen for den særlige kampsport, der kaldes forskning.

Paradokserne, anekdoterne, vittighederne og selvudleveringen tjener også et pædagogisk formål. De lærer de studerende, at selv de største navne inden for faget er mennesker og at de som mennesker indimellem vil begå fejltagelser og lave fejlslutninger. De udvikler en nødvendig skepsis over for antagne sandheder og en mangel på respekt for autoriteter. Det er aldrig nok blot at indskærpe disse videnskabelige dyder, de kan kun indøves over tid gennem latter, forvirring, undren og vrede. Samtidig er disse dyder grundstammen i ethvert seriøst oplysningsbegreb.

Denne form for undervisning har da også sine rødder i oplysningstiden. I Nordeuropa fandt den sin begyndelse ved universitetet i Halle, der blev grundlagt i 1694. Filosofen og juristen Christian Thomasius, der var den drivende kraft bag universitetet, indskærpede sine studerende, at når de trådte ind i hans audito-

rium, så trådte de ind i en anden verden, hvor de omgivende samfunds regler og konventioner blev sat ud af kraft.

Han opfordrede dem til at kritisere og modsige ham. De blev oplært i at finde paradoksale og modsatrettede holdninger og derefter at efterprøve styrken af disse udsagn under debatter i auditoriet. Selv Spinozas berygtede skrifter var genstand for åben diskussion.

Thomasius og hans tilhængere indså snart, at denne frie undervisning ikke kunne finde sted i fuld offentlighed. Ikke kun frygt for censur og politisk indgriben, men også hensynet til den almindelige omgangstone og de medvirkendes gode navn og rygte ville begrænse diskussionerne.

Undervisningen blev derfor henlagt til professorresidenserne, mens universitetets offentlige auditorier i tiltagende grad stod tomme. Thomasius købte endog et nyt palæ til formålet og udstyrede det med et enormt privat auditorium, med plads til omkring 150 studerende.

Allerede i 1700-tallet stod både myndigheder og studerende, om end af forskellige grunde, uforstående over for nødvendigheden af at udgrænse et særligt rum for frie diskussioner. En rådgiver for den preussiske regering beklagede i 1732 udviklingen med et ordvalg, der er Christine Antorini værdigt:

»Det tjener til [universitetets] anseelse og gode rygte blandt udenforstående,« forklarede rådgiveren, »når professorerne flittigt læser offentligt og i de offentlige auditorier.« Her præsenterede de sig for »hele verden« for »i offentligheden kan enhver der ønsker det lytte med.« Ildsjælen havde tydeligvis ikke forstået, at dette netop var problemet. Selvom den preussiske regering byggede nye flotte auditorier i Halles fornemme slot, og endog truede med militær indgriben, vedblev professorerne ufortrødent med at forelæse i deres egne huse.

Ligesom Frit Forum, beklagede 1700-tallets tyske studerende sig over, at forelæsningerne ikke var nemmere tilgængelige. Hvorfor skulle man besvære sig til professorernes private auditorier, når man i stedet blot kunne genoptrykke andre studerendes noter? For at beholde den frie omgangstone måtte professorerne gentagende advare imod sådanne notesamlinger, der, når de alligevel blev trykt, ofte udløste skandale og plettede professorernes navn og rygte.

Med demokratiseringen og nationaliseringen af universiteterne i 1800-tallet oplevede professorerne et fornyet krav om at træde frem for offentligheden. Forbilledet for den fornyelse var universitetet i Berlin, grundlagt i 1810. Forelæsningerne blev her annonceret i dagspressen og tiltrak store skarer af tilhørere. Så mange mennesker mødte frem til Johann Gottlieb Fichtes første forelæsninger, at halvdelen af auditoriet måtte stå op.

Tilhørerne til Barthold Georg Niebuhrs forelæsninger om romersk historie bestod, ifølge hans hustru, »af alle klasser og stænder, et par prinser, hoffolk, officerer, et stort antal embedsmænd og endog ikke få af de herværende lærde... dertil hele sektionen af offentlige lærere.« I 1842 kunne Friedrich Engels endog i Rheinische Zeitung beskrive universitetets auditorier som Berlins største turistattraktion.

Professorer, der var mere optaget af at uddanne deres studerende end af at tiltrække sig offentlighedens opmærksomhed, fandt hurtigt på nye midler til nødværge: kedsommelige masseforelæsninger og eksklusive forskningsseminarer for de få udvalgte.

Belgieren Paul Fredericq, der i 1881 besøgte en lang række tyske universiteter for at vurdere deres undervisningsmetoder, kunne således konstatere en forbløffende ensartethed overalt, hvor han kom frem. Mens en tysk professor typisk var levende og begejstret i sine seminarer, så afleverede han sine forelæsninger med »større eller mindre ligegyldighed, som

om han overstod en tvungen opgave, der udelukkende var spild af tid.«

Hvis Frit Forum og Socialdemokraterne får gennemtvunget kravet om podcasting af alle forelæsninger, vil vi nok igen finde måder at beskytte os imod offentlighedens snagende øjne. Højtlesning fra grundbogen, som i 1600-tallet, eller dræbende kedsommelige forelæsninger, som i 1800-tallet, er jo fortsat oplagte muligheder. De studerende selv vil nok blive de største tabere i digitaliseringskapløbet.

Min toværelses lejlighed kan ikke rumme ret mange studerende ad gangen og min adjunkt-løn rækker desværre ikke til indkøb af et palæ. 1700-tallets privatforelæsninger er derfor næppe noget realistisk alternativ, på nær måske i sommermånederne, hvor vi, som højmiddelalderens vandrende lærde, kan slå os ned på markerne omkring RUC.

Antallet af studerende ved nutidens masseuniversiteter, og den lave taxameterbetaling per studerende, forhindrer ligeledes en genoplivning af 1800-tallets eksklusive forskningsseminarer.

Også for samfundets skyld må vi håbe, at politikerne besinder sig, før de får skrevet kravet om podcasting ind i endnu en uopsigelig kontrakt. Forudsætningen for et frit og oplyst samfund er, at alt ikke styres, ensrettes og overvåges fra Slotsholmen.

metroExpress | 26.04.2007

Ekspert: Erstat dommere med computere

Spritbilister og andre, der bevæger sig på den forkerte side af loven, bør for fremtiden dømmes af en computer, når de møder op i retten. Det mener den ph.d.

-studerende Martin Mose Bentzen, der forsker i logik og etik i retsvæsenet ved Roskilde Universitetscenter og universitetet i Amsterdam, skriver metroXpress. Ifølge hans forskning er der store gevinster at hente ved at lade et edb-program rådgive eller ligefrem overtage en del af dommerens arbejde. »De tankeprocesser, der indgår i en retssag, er stramt styret af regler og tidligere afgørelser. Det gør det muligt at lave matematiske systemer, som kan automatiseres i en computer. I princippet vil den både kunne afgøre skyldsspørgsmålet og udmåle straffen,« siger han til metroXpress. Et sådant system er allerede i dag i drift i en del af Kina, mens det også langsomt er på vej i Holland. Fordelen er ifølge Martin Mose Bentzen et langt mere effektivt og gennemskueligt retssystem, som samtidig bliver renset for menneskelige fejl. »Der er masser af forskning, der viser, at sådan noget som alder, køn og race spiller en rolle i mange retssager, og det er meget uheldigt. En computer vil sikre, at en dom udelukkende afgøres af facts og ikke af menneskelig sympati,« siger Martin Mose Bentzen.

Forslaget vækker hovedrysten blandt flere af landets førende jurister. Vagn Greve, professor i strafferet ved Københavns Universitet og medlem af Straffelovrådet, kalder forslaget 'en syg idé':»Der skal altid ske en afvejning af de konkrete forhold i hver enkelt sag for at

afgøre, hvilken lov, der skal anvendes, og hvilken straf en dom skal udløse. Det er på ingen måde en simpel intellektuel proces, og derfor er det for mig at se meningsløst at tro, at man kan overlade det til en computer.«Sekretariatschef Hanne Ziebe fra Landsforeningen Krim, der repræsenterer de tiltalte, deler juristernes skepsis, men kalder samtidig ideen om computerdommere for 'spændende':»Der er brug for en højere grad af objektivitet i danske retssager, og det vil en computer kunne bidrage med. Det sker alt for ofte, at betjentes forklaringer for eksempel bliver tillagt ekstra vægt, selv om det er bevist, at de ikke husker bedre end alle andre. Jeg har svært ved at gennemskue, hvordan det skal fungere rent teknisk, men hvis det virkelig kan lade sig gøre, er det da en utroligt spændende mulighed,« siger hun til metroXpress.

Berlingske Tidende | 01.06.2007 | 2 Sektion,
MAGASIN | Side 13

Fri EPO!

Afkriminalisering. Frigiv EPO og få mere sundhed og retfærdig kappestrid blandt atleter, skriver kronikøren, der har videnskabelige data og pragmatiske argumenter bag sin kontroversielle opfordring.

Af Thomas Søbirk Petersen, Ph.d., RUC Forskergruppen for straf og etik

Bjarne Riis er nu med i det felt af cykelryttere, der for nylig har indrømmet, at de har brugt EPO i bestræbelserne på at nå først over målstregen. Brug af EPO (erythropoietin) gør, groft sagt, at atleterne har 'gode ben' på selv dårlige dage. EPO er et hormon, som raske mennesker selv producerer, og som øger mængden af de iltproducerende røde blodlegemer. Ved at have lidt ekstra EPO i kroppen i forhold til dine konkurrenter, vil dine muskler få tilført mere ilt, og du vil derfor blive med udholdende.

At Bjarne & Co. gennem mange år har snydt og løjet så stærkt, som en cykelrytter kan køre ned ad Alpe d'Huez, er selvfølgelig moralsk problematisk. Men før godtfolk og ikkeatleter får tennisalbue af at pudse den moralske glorie og for eksempel vælge at skyde Riis ud af en kulturkanon, er det vigtigt at besvare et spørgsmål, som er totalt fraværende i debatten. Spørgsmålet er: Bør EPO optræde på WADAs (World Anti-Doping Agency) liste over forbudte stoffer? Jeg ønsker at vise, at der er gode grunde til at svare nej. Svaret bygger på en nylig publiceret undersø-

gelse af centrale etiske argumenter, der har været på banen i den danske og internationale debat vedrørende grænsedragningen for brug af doping (antologien »Elitesportens Virkelighed - Ti udøvere og otte forskere om livet i og uden for arenaen«, red.)Steen Brock, Aarhus Universitetsforlag). Lad mig nævne fire grunde:

For det første kan brug af EPO, i modsætning til hvad mange tror, være sundt, hvis det bliver givet i små mængder, i korte perioder og i forbindelse med lægelig rådgivning eller overvågning. Formålet med brugen af EPO kan være ønsket om hurtig restitution og øget præstation. Der er for eksempel ingen tvivl om, at det er usundt og sundhedsskadeligt at deltage i et cykelløb som Tour de France. Efter en etape i Touren er antallet af røde blodlegemer i rytternes blod faldet mærkbart. Det ville gøre sporten mindre skadelig for deltagerne, hvis rytterne kunstigt fik tilført EPO i stedet for at lade dem køre videre på en nedbrudt krop. Kontrolleret brug af EPO kan altså øge sundheden for atleter. Hør for eksempel, hvad idrætslæge Andreas Hartkopp er blevet citeret for i Weekendavisen:

»Både testosteronniveauet og mængden af røde blodlegemer falder under kraftig fysisk belastning. For en cykelrytter vil der være rigtig god logik i at supplere med det, han mangler. Fuldstændig ligesom når man tager en vitaminpille for at supplere det man ikke får i kosten. [?] Det vil også være smart at supplere med lidt EPO. Så man får blodprocenten op igen.«

Så hvis Hartkopp har ret, hvorfor være så medicinsk forskrækket? I dopingdebatten er der et klart misforhold mellem den entydige moralske afvisning af at lade atleter bruge visse typer medicin og så manglende henvisning til data, der entydigt fortæller, at medicinen (også i små og lægekontrollerede mængder) er sundhedsskadelige. I forsøget på at demonstrere farligheden af EPO henvises der ofte til, at EPO sandsynligvis er årsag til, at en række

unge hollandske og belgiske cykelryttere i slutningen af 1980'erne døde. Men siden da er der mig bekendt ingen, der med påviselig grund er døde af EPO. Det skyldes for det første, at sportslægerne og atleterne nu ved mere om EPO og derfor er blevet bedre til at dosere brugen af EPO. Og for det andet, at man inden for flere sportsgrene (for eksempel cykling og skiløb) har sat en sikkerhedsgrænse for, hvor høj hæmatokritværdien af éns blod må være.

Enkelte kontroversielle atleter mener også, at brug af EPO kan øge sikkerheden ved udøvelse af sport. Den amerikanske alpine skiløber Bode Miller er citeret for at have sagt følgende:

»Jeg er overrasket over, at EPO er ulovligt. I vores sport vil indtag af EPO udgøre en minimal sundhedsrisiko, og det vil faktisk øge sikkerheden for atleten, fordi du dermed vil minimere risikoen for at begå en fejltagelse til slut i løbet (hvor du er meget træt og skal foretage beslutninger i løbet af et splitsekund) som kan slå dig ihjel.

For det andet må man forvente, at en frigivelse af EPO nok vil føre til øget vidensdeling blandt idrætslæger og idrætsudøvere om EPO. En vidensdeling der kan åbne op for, at EPO primært bliver brugt på en sundhedsforsvarlig måde. Dette skal ses i forhold til den situation, vi har nu, hvor EPO bliver distribueret på et sort marked. Et sort marked er per definition ureguleret, og der er derfor god grund til at tro, at kontrollen af stoffernes kvalitet og brug er dårligere end på et hvidt marked.

For det tredje kan frigivelsen af EPO øge den økonomiske lighed mellem atleter i forhold til at øge mængden af røde blodlegemer. I dag er situationen den, at midlerne til at øge antallet af røde blodlegemer ofte er meget dyre. Et højdestrykammer koster 300.000 kroner, et års forbrug af EPO på det illegale marked koster ca. 100.000 kroner, et ilttelt koster cirka 40.000 kroner, højdetræning, der involve-

rer, at man sover i bjerge og træner ved landjorden, kan også være dyrt. Men en måneds forbrug af EPO på det legale marked vil kun koste cirka 700 kr. Ved at frigive EPO vil flere have mulighed for at øge mængden af røde blodlegemer, og man derfor kunne hjælpe folk fra fattige lande eller fra forbund, der ikke har råd til et højdestrykammer, hvis EPO bliver frigivet som receptpligtig medicin.

Desuden er der stor genetisk forskel på, hvor mange røde blodlegemer et menneske har. Nogle mennesker har cirka 50 procent flere røde blodlegemer, end hvad en normal person (ved jordoverfladen) har. Finnen Eero Mäntyranta, som ved OL i Innsbruck 1964 vandt to guldmedaljer i langrend, er et godt eksempel på denne genetiske ulighed. På grund af en genetisk mutation havde han 20 procent flere røde blodceller end andre atleter. Så ved at frigive EPO kan man øge den genetiske lighed mellem atleter.

For det fjerde kan man ved at fjerne EPO fra forbudslisten opnå nogle fordele, som generelt gælder for al afkriminalisering. Man fjerner en mulighed (om end den nok er lille) for, at kriminelle kan profitere af at producere/distribuere/stjæle/sælge EPO, og man vil fjerne en af årsagerne til, at visse atleter kommer i kontakt med kriminelle miljøer. Afkriminalisering vil typisk betyde, at færre vil blive straffet, hvilket har de umiddelbare fordele, at der kan spares penge på testning af EPO, efterforskning og retssager. Desuden vil en afkriminalisering betyde, at atleter (og deres pårørende) undgår de velfærdstab, der ofte er forbundet med at blive straffet.

Mit synspunkt er foreneligt med øget testning af atleter. Hvis WADA ønsker at fokusere på atleters sundhed, bør de fokusere på værdier, der viser, hvor stort antallet af røde blodlegemer er i kroppen (for eksempel ved at måle hæmatokritværdien) og ikke så meget på, hvad årsagen er til et øget antal røde blodlegemer (for eksempel højdetræning, ilttel-

te/maskiner eller EPO). Det er en strategi, som den internationale cykelunion (UCI) gør brug af. Hvis en rytter før en konkurrence får målt sin hæmatokritværdi til at være over 50 ('50' refererer til, at antallet af røde blodlegemer udgør 50 procent af blodvolumen), får den pågældende rytter ikke få lov til at deltage i konkurrencer i to uger, da en hæmatokritværdi over 50 øger risikoen for blodpropper. Et slogan kan indfange denne strategi: »Test for hæmatokritværdi - ikke for EPO«.

Lad os omfavne de medicinske muligheder, der kan være med til at forbedre atlethers liv, og se på, hvad hvert enkelt stof kan bidrage med, i stedet for at lade den automatiske teknologiforskrækkelse vinde på forhånd. Når vi i dagligdagen anvender præstationsfremmende stoffer for at få et bedre liv (for eksempel alkohol, Viagra, Panodil og kaffe), så bør vi også lade elitesportsfolk nyde godt af disse substanser. Medicinske fremskridt bør ikke kun være til gavn for ikke-atleter.

Dagens Medicin | 14.06.2007 | 1. sektion | Side 13

Pårørende har for megen indflydelse

Organdonation: Data har vist, at afdødes ønske om at donere organer i 50 pct. af tilfældene omgøres af de pårørende – det bør ikke være muligt

Af Thomas Søbirk Petersen, Ph.d., Roskilde Universitetscenter, Forskningsgruppen for Etik og Straf, Lise Helweg, Advokat, medlem af den Regionale Videnskabsetiske Komité D, Region Hovedstaden og Vibeke Rosdahl Cand.scient., dr.med. og regionsrådsmedlem, Region Hovedstaden (Rad.)

På Børsen blev for nylig afholdt et symposium om patientindflydelse. Symposiet var arrangeret af afdeling for medicinsk videnskabsteori, Institut for Folkesundhedsvidenskab, Københavns Universitet, i samarbejde med Dansk Selskab for Medicinsk Filosofi, Etik og Metode. Her fremlagdes bl.a. Hjerteforeningens fakta vedrørende forskellige barrierer i relation til organdonation. Vi ønsker i denne forbindelse at fremkomme med et forslag til, hvordan vi i Danmark kan mindske manglen på organdonationer:

I Danmark er der mangel på livsvigtige organer. Dette betyder, at der i år vil dø mellem 15 og 35 personer, som kunne være reddet, hvis vi ikke havde organmangel. Det er desværre ikke kun en dårlig nyhed, der gælder for 2007 - sådan har det været i mange år. I skrivende stund er der cirka 660 personer på venteliste til et nyt organ. De fleste venter på en nyre, medens andre venter på et hjerte, en lever

eller en lunge. At stå på denne venteliste i årevis er meget belastende både fysisk og psykisk. Ventetiden er ofte præget af stærkt nedsat livskvalitet og bekymring for, om livet er ved at være slut, og for nogle mennesker slutter livet, mens de står på ventelisten, fordi de ikke får det organ, de har brug for.

Dette er de kolde kendsgerninger. Vi mener, at det er en skandale, at vi lader disse mennesker lide og eventuelt dø. Dette især i betragtning af, at vi med få ændringer i forhold til sundhedsvæsenet kan øge antallet af organer, som er tilgængelig for transplantation. Lad os her nævne et par muligheder: En måde er at øge antallet af disponible organer ved at nedtone de pårørendes ønsker. Vi mener grundlæggende, at pårørende har for megen indflydelse. Lad os præcisere vores synspunkt.

Det er således, at ifølge sundhedsloven kan væv og andet biologisk materiale udtages til behandling af sygdom eller legemsskade hos et andet menneske, idet indgrebet må foretages, såfremt afdøde efter sit fyldte 18. år skriftligt eller mundtligt har truffet bestemmelse herom. Herudover siger loven, at pårørende til afdøde ikke kan modsætte sig indgrebet »medmindre afdøde har bestemt, at beslutningen er givet under forudsætning af de pårørendes accept«. Altså, pårørende har her mulighed for at omgøre donors beslutning.

Data har vist, at afdødes ønske om at donere organer i 50 pct. af tilfældene omgøres af de pårørende. Altså herved er 50 pct. færre organer til disposition.

Herudover overholdes loven i mange situationer ikke af vore hospitaler, hvilket vi finder både disrepektfuldt og uetisk. Hospitaler prioriterer nemlig ofte hensynet til de pårørendes ønske i dødssituationen om ikke at fjerne organer – også selvom donor ikke har givet sine pårørende denne adgang. Dette medfører i praksis også færre organer til disposition.

Der kan ikke herske tvivl om, at de nærmeste pårørende følelsesmæssigt er i en traumatisk situation, når et nært familiemedlem dør – og især hvis det er sket ved en ulykke. Dette vil efter vor mening ofte medføre, at pårørende ikke vil være i stand til at tage stilling til donation på et mere objektivt grundlag og derfor omgør afdødes ønske.

Normalt accepterer vi afdødes ønsker, når disse er truffet, mens vedkommende var 'ved sine fulde fem'.

Eksempelvis kan arvinger ikke omstøde et testamente, hvis testamentet måtte være i modstrid mod deres ønsker. Vi må ikke glemme, at også organmodtagerens pårørende står i en følelsesmæssig situation, når der ikke kan skaffes organer nok. En brutal afvejning er jo naturligvis at fremføre, at alt andet lige må en afdøds manglende organ veje lettere end et menneskes død af mangel på samme organ.

Vi mener således ikke, at der bør være mulighed for den potentielle donor til at lade de pårørende træffe valget. Når en borger beslutter sig for at kunne anvendes som donor, kan der ikke herske tvivl om, at det er velovervejet og sket på et tidspunkt, hvor der ikke foreligger følelsesmæssige konflikter – dette i modsætning til de pårørendes situation.

Af disse grunde mener vi, at sundhedslovens passus om, at afdøde kan medinddrage sine pårørende i den endelige beslutning, bør fjernes fra loven, således at disses mulighed for et modstridende ønske amputeres.

Såfremt en borger ønsker, at det er de pårørende, der skal tage stilling til spørgsmålet om donation af organer, giver loven faktisk allerede en mulighed for de pårørende til at tage stilling til dette – nemlig ved, at en borger ikke har tilkendegivet noget donorønske overhovedet. Loven tillader så de pårørende at tage stilling til spørgsmålet på dødstidspunktet.

Ved sletning af den del af loven, hvor den giver pårørende en ret til omgørelse, og ved at hospitalerne respekterer donors ønske uden ikke lovmedholdelig inddragelse af pårørende, vil disse tiltag medføre, at antallet af tilgængelige organer til vore medborgere, hvis overlevelse er afhængig heraf, optimeres – og de derved kan få et godt liv.

Forbrug: Kejsserens nye klæder

Vi er blevet fanger i et selvforstærkende forbrugsdilemma, hvor velfærden truer med at undergrave sig selv. Modeugens annektering af de offentlige rum og medier er et skoleeksempel på, hvad der er på spil, og hvorfor vi har så svært ved at undslippe

Af Pelle Guldborg Hansen og Vincent F. Hendricks

Man skal have været mere end almindeligt fraværende, for at den netop forgangne modeuge skulle have undgået ens opmærksomhed. Via en hidtil uset mediedækning blev forsider ryddet for at fortrylle den offentlige opmærksomhed med underskønne modeller, kendisser i 'lånte fjer' og modeskabere, der proklamerede den dybe indsigt; at man nu også kan gå med cardigan om sommeren!

I rusen af en selvforstærkende forbrugsfest, hvor velfærden truer med at undergrave sig selv gennem stigende krav om konvertering af offentligt til privat forbrug, melder spørgsmålet sig om, hvorfor spørgsmålene ikke melder sig. Modeugens annektering af de offentlige rum og medier er et skoleeksempel på, hvad der er på spil i forbrugsfesten, og hvorfor de vigtige spørgsmål har så svært ved at sætte dagsordenen.

Det 'frie valg'

Bladrer man igennem det stigende antal af livsstilssektioner, kulturguides, og modereportager, tegner et skræmmende billede sig. Enhver direkte sammenkædning af forbrugsfesten med dens individuelle, sociale og globale konsekvenser er alarmerende fraværende. Her er fremmedgørelsen hos dem, der ikke kan følge med, blevet til et individuelt anliggende om 'at elske sig selv som man er' eller alternativt få en personlig coach. Social ulighed løst ved at Kate Moss og Madonna designer for billigmærkerne TopShop og H&M. Og den globale opvarmning opløftende håndteret ved at "lade sommer- og vinterkollektion flyde sammen".

Men er der virkelig noget forkert i denne udvikling? Den er jo et resultat af det 'frie valg,' der medfører den trivielle sandhed, at når vi foretrækker det private frem for det offentlige forbrug, så er det fordi, vi værdsætter dette mere. Sådanne demokratiske beslutninger må man vel naturligvis respektere, enig eller ej; og skulle man være uenig, da har man både retten til at fravælge festen samt at ytre sin uenighed.

Et frit valg er dog mere end blot et valg. Foruden at det skal være indvilliget - ikke blot et valg mellem 'pest og kolera' - skal det også være velinformeret. Man skal vide, hvad man vælger imellem og helst på et ordentligt grundlag. Men hvis der er én ting, som den massive dækning af den forgangne modeuge slår fast, så er det, at den danske forbruger hverken er tvunget til desperate valg, ej heller mangler information om markedet eller kompetence til handling. Det er således ikke overraskende, at den punktvis kritik, der søger en forklaring på forbrugsfesten i blind flokmentalitet og overfladisk imitation, skyder under målet. Den danske forbruger råder stilsikkert over begreber som signalværdi og statusforbrug i sit vokabularium. Alligevel er der god grund til at tro, at de dybere fænomener, som disse begreber er forankret i, er gået ubemær-

ket forbi. De rummer nemlig både forklaring på, hvorfor relevante spørgsmål ikke melder sig samt et kritisk potentiale.

Anerkendelsesøkonomi

Ét sted at starte er den moderne normforskning. Denne søger at forklare fænomener som normer og trends med udgangspunkt i, hvordan mennesker vælger, når de ikke har adgang til fuld information. Her er den grundlæggende tese, at når man ikke besidder tilstrækkelig viden til at løse et givent problem, da kan det være yderst rationelt at imitere andre.

Tag f.eks. markedet for feriekrimier. For dem, der - som os - ikke kan overskue dette marked, overkommes problemet ved at imitere andres valg. Vi konsulterer bestsellerlisten, avis-anmeldelser, samt venner. Og det kan være rationelt, for gennem imitationen nyder man godt af de informationer, som andre har lært af erfaring.

Der er dog ikke tale om en blind imitationsproces. Imitation motiveres af et problem, der skal løses, og man søger at imitere, dem der har succes med dette. Men hvilket problem, ud over blufærdighed, løser moden, og hvem skal man imitere?

Her har det offentliggjorte privatforbrug overtaget, hvad titler og ordener gjorde førhen - de signalerede anerkendelse, status og magt. Men denne type signaler er sociale størrelser hvis mening kun troværdigt signaleres, når den enkelte forstår, at alle andre forstår dem ligeledes. Det er som med penge - vi tager kun imod den valuta, vi forventer, at alle andre vil tage i mod. Men når anerkendelsens signal ikke længere er forankret i en reel værdi, bliver der tale om en selvforstærkende proces, hvor den enkelte ikke længere råder over nogen anden kvalitetssikring end anerkendelsen selv. De anerkendte ender således med at blive anerkendt, fordi de anerkendes. De kendte bliver kendte for at være kendte.

I samme proces finder vi svar på, hvorfor tøjmode, ligesom resten af de 'overfladiske' livsstilsprodukter, er perfekte i anerkendelsens økonomi, samt hvorfor forbrugsfestens fejring af individet paradoksalt kommer i standardindpakning. Imitation er i sin natur begrænset til det observerbare. Og i en anerkendelsens økonomi, hvor der ingen anden garanti end anerkendelsen selv er, bliver succesfuld imitation, imitationen af det som alle andre kan se, og alle andre kan forstå - derfor standardindpakningen.

Men ordener og titler har kun værdi, hvis de anerkendes af et publikum, der står i en asymmetrisk relation til bæreren. Det er netop derfor, det er så vigtigt, at vi alle skal høre om modeugens VIP-fester, som vi ikke må komme med til. For lige som adelen i sin tid måtte sande, fører det først til inflation og derefter værdiløshed, hvis vi alle får adgang til magtens symboler. Mens vi konvergerer på statusforbruget, skifter indholdet således konstant i en kattens jagt på musen. Imitation medfører pr. definition inflation i magtens symboler. Men hvor dette i videnssamfundet medfører øget viden som biprodukt, medfører det i forbrugssamfundet blot yderligere forbrug og krav om fornyet kapital til dette.

Pluralistisk ignorance

Men da imitation kun er indirekte forbundet til viden, kan den let løbe løbsk eller manipuleres.

F.eks. kan imitation ikke skelne mellem det tilsyneladende og det faktisk succesfulde. Dette kan medføre såkaldte informationskaskader, hvor misvisende information spredes gennem en dominoeffekt. Et sigende eksempel på manipulation af dette fænomen var, da to amerikanske management-guruer i 1995 købte 50.000 eksemplarer af deres egen bog fra netop de boghandlere, der danner grundlaget for New York Times' bestsellerliste. På trods af dårlige anmeldelser nåede bogen således listen, hvor den tilsyneladende succes

blev selvforstærkende og gjorde den til en 'reel' bestseller. Af samme grund er catwalken's første række som regel prydet i lånte fjer.

Et lignende, men ofte langt mere alvorligt fænomen kaldet pluralistisk ignorance, kan opstå, når alle på samme tid søger at imitere hinanden, når information mangler. Fænomenet kendes bedst fra folkemordet i Rwanda, arrestationen af 'tyskerpigerne', og HC Andersens Kejserens nye klæder. 'Hvordan kunne det ske?' Forklaringen er overraskende simpel. Ingen gjorde noget, netop fordi ingen gjorde noget! Når vi mangler den tilstrækkelige information, observerer vi andre i håbet om at blive klogere. Men når de andre gør det samme, observerer vi alle blot manglen på reaktion og slutter ofte til det forkerte.

Lektionen er enkel. Adgang til de offentlige rum og medier uden offentlighedens kritiske nærvær er nøglen til at kontrollere og manipulere gennem fænomener som informationskaskader og pluralistisk ignorance. Modegens massive og spektakulære annektering af de offentlige rum efterlod endnu engang enhver tvivl til at undergrave sig selv i mængdens måben. Det alarmerende fravær af kritik er forklaringen på sig selv. Men når 'hele byen er en catwalk', som Politiken stolt skrev, har vi tabt det vigtigste rum og det 'frie valg' til dem, der kan og vil betale mest. Her er ingen gamle damer eller forsømte børn på første parket til at råbe 'hun er jo nøgen!'; og skulle én af os andre råbe det, ja, så er 'hun' det jo faktisk, mens 'vi' bare er misundelige.

Vi skal lære at tænke igen

Interview: Jesper Ryberg ; Kasper Lippert-Rasmussen

Debatbog. Det er typisk, at den offentlige debat mudrer til, når den handler om diskrimination. For eksempel i spørgsmålet om lesbisk ret til kunstig befrugtning. Eller om kvinder skal have positiv særbehandling på arbejdsmarkedet, eller om muslimske kvinder må bære tørklæde. Det vil to filosoffer nu råde bod på. Må det bedste argument vinde

Af Malin Schmidt

En politimand kommer gående ned ad en mørk gade. Under en gadelygte sidder en mand og roder: "Hvad laver du?" spørger politimanden. "Jeg har tabt min nøgle," svarer manden, og politimanden begynder at hjælpe, men forgæves. "Hvor var det lige præcist, du tabte den," spørger han så, og manden svarer: "Jamen, det var derovre i mørket ved min dør. Men det er jo her, lyset er."

Cirka sådan beskriver filosof Jesper Ryberg tørklædedebatten. Hver gang den dukker op, fokuserer vi det forkerte sted: nemlig på tørklædet som symbol på kvindeundertrykkelse i stedet for på selve undertrykkelsen. Tørklædet

er det lette, det synlige. Det andet er straks meget sværere, for da skal man ind bag hjemmets fire vægge, ind i strukturerne og argumenterne.

"Hvis kvinderne er undertrykte, så lad os da prøve, at slå ned på undertrykkelsen og se på, hvad det er for dele af deres hverdag, hvor de ikke kan få lov til at udfolde sig frit, hvor de ikke kan få lov til at gå på arbejde, blive uddannede osv. For hvad mener man, når man siger, at tørklædet er kvindeundertrykkende? Mener man, at i det øjeblik man fjerner tørklædet, hører den anden form for undertrykkelse op?"

Jesper Ryberg, professor i praktisk filosofi på Roskilde Universitetscenter, banker sagte i bordet, mens han taler. Ivrigt, for han har netop udgivet og redigeret en bog sammen Kasper Lippert-Rasmussen, lektor i filosofi på Københavns Universitet. Født og forbliver lige og frie? Om diskrimination og etik hedder den og handler om lige netop de steder, hvor vi netop ikke er lige og frie.

Kun for højrehåndede

"Vi tænkte, at der er noget, der trænger til afklaring her. Noget, som er yderst samfundsmæssigt relevant, og hvor diskussionen oftest foregår yderst forvirret," siger Jesper Ryberg om den diskrimination, der for 10 år siden mest handlede om kvinder, men som i dag diskuteres alle mulige steder i samfundet: i sproget, i reklamerne, i retssystemet, i sundhedsvæsenet, i videnskaben, i alderdommen, boligpolitikken, den positive særbehandling og blandt tørklæderne. Således også i denne bog.

"Tørklædet båret med visse begrundelser kan være kønsdiskriminerende. Men det gælder jo også andre former for beklædningsgenstande. Hvis problemet derfor er kønsdiskrimination, så burde man måske også fokusere på eksempelvis g-streng og højhælede sko, ellers kan denne her ekstreme fokus på tørklædet let

selv gå hen at blive en form for diskrimination," siger Kasper Lippert-Rasmussen om den dobbelte diskrimination og påpeger, at debatten ofte er struktureret af, at man ikke har en klar fælles forståelse af, hvad man mener, er diskriminerende. Man taler forbi hinanden, fordi man har forskellige opfattelser: "Ofte har man ikke tænkt sig nøje om, hvad det er, man egentlig mener. Nogle gange er det måske fordomme, der styrer en umiddelbar vurdering af, om noget er rigtigt eller forkert," siger Jesper Ryberg om, hvorfor han syntes, der var brug for en bog - og en opklaring. For hvad er egentligt, begrundelsen for, at et lesbisk par ikke skal kunne få lov til at få hjælp til kunstig befrugtning - er det, fordi det er unormalt? Eller fordi den typiske familie ikke ser sådan ud?

"For så er det svært at se, det er et problem. Det er heller ikke typisk, at en person er venstrehåndet, men det gør ikke, at vi siger, at det er for galt med venstrehådede forældre. Næste argument kan være, at det er fordi børnene får det dårligt af at vokse op hos to kvinder. Men så har man bundet sig til en empirisk påstand, og så er det ikke længere et spørgsmål om, hvad man føler, men om der er belæg for, at børn har det dårligere hos to forældre af samme køn," siger han. Og det er der faktisk ikke nogen undersøgelser, der viser, påpeger Kasper Lippert-Rasmussen.

"Ud over, at man har forpligtet sig på empiri ved at tale om barnets tarv, så har man også forpligtet sig på andre tilfælde, hvor det ud fra samme tankegang ikke er i barnets tarv, at de vokser op i netop den familie. For eksempel i en karrierefamilie, hvor begge parter er alkoholikere. Ellers er det forskelsbehandling og dermed diskrimination," siger Kasper Lippert-Rasmussen. For diskrimination er ikke kun racediskrimination i Sydafrika og kvindeundertrykkelse i Saudi Arabien. Hvad det er, er dog straks sværere. Er det for eksempel diskrimination, når det Kongelige Teater for nogle måneder siden diskuterede rabatordninger for folk med ikke-dansk baggrund, fordi

der netop i den gruppe er få besøgere, spørger Kasper Lippert-Rasmussen.

"Man kan anlægge et bredt syn på diskrimination og sige ja. Men man kunne også lægge det snævre blik på og sige, at diskrimination er uretfærdig forskelsbehandling af folk, der tilhører socialt fremtrædende grupper, og så er svaret nej," siger Kasper Lippert-Rasmussen, der kommer med endnu en distinktion. For selv om noget ikke er diskriminerende, så kan det godt være moralsk uforvarligt alligevel.

"I de her debatter har vi en tendens til at antage, at hvis noget ikke er diskriminerende, så følger det, at det er moralsk i orden. Men der er mange ting, der er moralsk forkerte eller moralsk kritisable, uden at de nødvendigvis er diskriminerende. Mange mener, at hvis man får afdækket om positiv særbehandling er diskriminerende eller ej, så har man også afgjort, om vi skal have positiv særbehandling. Men der er mange andre hensyn, eksempelvis diversitet på arbejdspladsen, eller lighed," siger han og påpeger begrebets kompleksitet: Ting kan være forkerte af alle mulige forskellige grunde. De kan også være moralsk uforvarlige uden at være diskriminerende. Den, der diskriminerer, kan også sagtens selv være diskrimineret, ligesom manden, der tvinger sin kone til ikke at tage et arbejde, og som samtidig har svært ved at få job, fordi han er fra en etnisk minoritet. Verden er ikke delt op i lejre, og formentlig vil det være svært at finde en gruppe i samfundet, hvor man kan sige, at denne gruppe ikke er involveret i en eller form for diskrimination.

Det vi tror og det vi gør

Det er heller ikke tilstrækkeligt at sige: 'Vi diskriminerer da ikke, fordi der da ikke er nogen af os, der vil andre det ondt', mener Jesper Ryberg, som påpeger, at det netop er den uklarhed, der kommer til at præge debatten. Et eksempel er retssystemet, hvor der er undersøgelser, der tyder på, at etnisk betinget forskelsbehandling finder sted.

"Da melder dommerforeningen ud og siger: 'Nja, vi tror nu, vi er ret gode til at se bort fra race og etnicitet', og at dommerne har erfaring nok til at se de relevante forhold i en retssag. Og det er sikkert rigtigt. Men hvis det skal ses som udtryk for, at de ikke mener, at der finder diskrimination sted overhovedet, kan det være, at de har et lidt snævert begreb om, hvad diskrimination er," siger Jesper Ryberg og peger på de ubevidste former for diskrimination.

"Hvis man var klar over det, ville man ikke bare melde ud og sige, at vi tror, vi er ret gode til at skelne. Men der har været en vis modvilje mod at diskutere problemet. Da ECRI-rapporten (European Commission against Racism, red.) kom i 2005 med anklager om at der var diskrimination i retssystemet, hvordan blev der så reageret på det? I hvert fald ikke ved at sige, at man straks måtte prøve at undersøge det nærmere. Tværtimod reagerede regeringen ved at gøre alt for at underminere rapporten og sige, at der var fejl i den. Derved undgik den at diskutere nogle af de ting, der måske kunne være rigtige i den pågældende rapport," siger Jesper Ryberg, der peger på Norge, Sverige og ikke mindst USA som forbilleder, Danmark burde lære af i spørgsmålet om vi er lige for loven. I Sverige har man blandt andet undersøgt, om mænd og kvinder behandles forskelligt. Resultatet viste, at kvinder ofte får mildere straffe.

"Og det er jo ikke, fordi en dommer bevidst tænker: 'hun er kvinde, jeg må behandle hende anderledes'," siger han og peger på et andet eksempel, nemlig unge fra etniske minoriteter på Nørrebro, der ustandseligt bliver stoppet af politiet. Undersøgelser viser, at der er langt flere efterkommere af indvandrere, der bliver anholdt, uden at det fører til dom, end etniske danskere.

"At de bliver stoppet, kan sikkert være berettiget somme tider, for der kan være en forhøjet kriminalitet i de grupper. Men undersøgelsen tyder også på, at man fra politiets side

ikke er opmærksom nok, for anholdelserne fører ikke til dom. Er det, fordi man har et billede af, hvem der er den kriminelle, og at man derfor er mere opmærksom på nogle grupper end andre? Det kunne da være en undersøgelse værd: Om man forskelsbehandler på en urimelig måde og dermed kommer til at bekræfte en vis gruppes opfattelse af, at de er andenrangsborgere," siger Jesper Ryberg inden talen falder på den gode gamle Muhammed-krise, hvor en del mente, at ytringsfriheden er absolut.

"Men jeg mener ikke, at der er nogen, der vil mene det alvorligt, hvis de blev presset lidt på maven. Hvis jeg siger til nogle børn: 'Isen holder, I kan roligt tage ud og skøjte'. Og så de går ud og drukner alle sammen, vil jeg så bare gå ud og sige, at jeg bare har brugt min ytringsfrihed? Hvis man virkelig mente, at ytringsfrihed var absolut, så skulle man også ændre vores lovgivning. Der er masser af steder i loven, f.eks. hele aftalelovgivningen, hvor du er forpligtet på det, du siger."

Og det, du siger, skal helst hænge sammen, mener de to filosoffer. Det er derfor, de har skrevet bogen, der handler om usammenhængende argumenter. Og om dobbeltmoral, tilføjer Kasper Lippert-Rasmussen.

"Og den finder man ikke kun blandt ikke-filosoffer. Man kan nogle gange selv blive lidt overrasket."

mal@information.dk

Født og forbliver lige og frie Ryberg, Jesper & Kasper Lippert-Rasmussen (red.) Museum Tusulanums Forlag 2007, 248 s.; hft., 198 kr. ISBN 978-87-635-0514-7

Dagens Medicin | 27.09.2007 | 1. sektion | Side 29

Pårørende bør ikke kunne omgøre organdonors ønske

Organdonation: Problemet er måske lille, men relevant

Af Thomas Søbirk Petersen, Ph.d., Roskilde Universitetscenter, forskningsgruppen for etik og straf, Vibeke Rosdahl, Cand.scient., dr.med. og medlem af regionsrådet, Region Hovedstaden (Rad.) og Lise Helweg, Advokat, medlem af den Regionale Videnskabs- tiske Komité D, Region Hovedstaden

Overlæge Michael Kosteljanetz (MK) kritiserer i Dagens Medicin nr. 21/07 vores debat- indlæg i bladet ugen før. Hovedbudskabet i vores indlæg om organdonation i Dagens Medicin nr. 20/07 var, at pårørende ikke burde kunne nægte organdonation fra en afdød, som selv havde givet positivt tilsagn om donation. Michael Kosteljanetz har i sit svar helt ret i, at over 50 pct. af pårørende af ukendskab til afdødes ønske vedrørende organdonation siger nej. Vores påstand om, at det drejer sig om, at pårørende omgør donators disposition i 50 pct. af tilfældene, er således en fejlfortolkning, hvilket vi beklager. Men i et eller andet omfang omgør pårørende den afdødes ønske om at donere sine organer til syge medmen- sker. Da kun 10 pct. af befolkningen har givet deres mening til kende i donorregisteret, be- tyder omgørelsen selvfølgelig ikke meget statistisk, og lovgivningen giver faktisk og desværre adgang til at omgøre donators ønske. I den relation mener vi, som påpeget i vores tidligere artikel, at i lighed med, hvad der gælder for testamenter, skal en afdøds ønske ikke kunne anfægtes af pårørende. Vi bør rent etisk ikke forlange en stillingtagen af

de pårørende, hvor afdøde allerede har tilken- degivet sit ønske, Dette ønske skal respekte- res, og derfor mener vi, at lovgivningen på dette punkt bør ændres – også om det kun måtte have en lille indflydelse på antallet af organdonorer.

Det store problem er, således som MK også påpeger, at godt 50 pct. af de pårørende siger nej af ukendskab til afdødes ønske – et nej, som formentlig i mange tilfælde ved efterrati- onalisering kunne have været et ja.

Naturligvis skal de pårørendes rettigheder i denne situation iagttages. Man må sætte ind med information eller andre tiltag, så vi som borgere tilmelder os donorregisteret og der- med ikke 'efterlader' afgørelsen til vores nære familie. Det bør de skånes for.

For så vidt angår vores bemærkning om, at »hospitaller prioriterer hensynet til de pårø- rendes ønske i dødssituation om ikke at fjerne organer«, kan vi henvise til, at der på trans- plantationsgruppens hjemmeside (en sam- menslutning af ni patientgrupper) bl.a. står: »I praksis fungerer det dog sådan, at de pårøren- de selvfølgelig under alle omstændigheder underrettes om den afdødes tilladelse til dona- tion. Er der blandt de pårørende en eller flere, som på trods af den afdødes beslutning slet ikke kan holde tanken ud, tages der i langt de fleste tilfælde hensyn hertil, og der foretages ikke organudtagning«. Der sker altså omgø- relse i forhold til donors tilkendegivelse.

Vi mener naturligvis ligesom MK, at organ- donation skal foregå inden for etisk forsvarli- ge rammer. Men vi mener også, at både hen- synet til afdødes ønske om organdonation og hensynet til de borgere, der står på ventelisten til et livsvigtigt organ, bør vægtes så højt, at vi følger afdødes ønske om organdonation og ikke opfylder ønsker, som pårørende i en fø- lelsesmæssigt meget belastet situation mener vil være det rigtigste – nemlig at afdødes le- geme ikke må røres.

Foghs glemte tale

Irak-krigen. Det er lykkedes regeringen at trænge igennem med det budskab, at Danmark da overhovedet ikke gik i krig, fordi Saddam truede vores sikkerhed. Jeg forestiller mig, at de stadig går vantro rundt og klør sig selv i nakken i Statsministeriet.

Af Jakob v.H. Holtermann

Der burde virkelig ikke være noget at diskutere. Danmark gik i krig med Irak af præcis de samme grunde som USA og Storbritannien. Fordi Saddam Hussein, med missil- og terroristbårne masseødelæggelsesvåben, udgjorde en direkte trussel mod vores sikkerhed.

Det sagde statsministeren uden noget omsvøb i en direkte henvendelse til den danske befolkning fra Statsministeriets talerstol den 21. marts 2003, samme dag som Danmark gik ind i krigen, samme dag som regeringens famøse beslutningsforslag blev vedtaget i Folketinget.

»Derfor bidrager Danmark,« var han endda så venlig at tilføje – skulle nogen i landet være i tvivl om, at det var den officielle krigsbegrundelse, man netop havde hørt.

Men det har nogen som bekendt alligevel været. Og det i en sådan grad, at Fogh helt har undgået at lide samme kranke politiske skæbne som både Bush og Blair efter det ulykkelige ørkeneventyr. På tilsyneladende uransage-

lig markedsføringsvis er det nemlig lykkedes regeringen at trænge igennem med det budskab, at Danmark da overhovedet ikke gik i krig i selvforsvar, og fordi Saddam truede vores sikkerhed. Nej, vi gik i krig ene og alene, fordi tyrannen ikke ville samarbejde med FN.

Jeg forestiller mig, at de stadig går vantro rundt og klør sig selv i nakken i Statsministeriet. For tænk at det med ryggen mod muren virkelig kunne lade sig gøre at slippe af sted med denne fantastiske og ret beset historieforskende påstand. Bevares, de vander sig i oppositionspressen, men det gør de jo altid.

Både Berlingske og Jyllands-Posten synes imidlertid helt at have købt den. Og Weekendavisen (med Ulrik Høy som eneste klædelige undtagelse) glimrer ved nu på anden måned end ikke at have fundet anledning til at kommentere, at Fogh efter års betænkning og ombudsmandens indgriben endelig fandt det betimeligt at møde pressen og præcisere sin påstand.

Men mens Fogh/Ulveman kan nøjes med at prise deres held, bliver vi andre anstændigvis nødt til at spørge, hvordan det dog kunne lade sig gøre at slippe af sted med denne krigsløgn midt i bedste sendetid. For alle og enhver kan jo huske, hvordan der ikke blev snakket om andet end Saddams masseødelæggelsesvåben og den formidable trussel, han udgjorde. Det var jo grunden.

Som det vil være nogle bekendt, har den vigtigste rekvirit til Foghs feberredning været et stykke papir fra Folketingets arkiv. Nærmere bestemt beslutningsforslag B118 om dansk militær deltagelse i Irak-krigen, der blev fremsat den 18. marts 2003. Med dette stykke papir i hånden har Fogh fejlet al kritik af banen.

For jovist er det da muligt, at der undervejs blev sagt et og andet om masseødelæggelsesvåben. Men der bliver jo sagt så meget i kam-

pens hede. Det må være formalia der tæller. Folketingsformalia. Og i B118 nævnes i tretten punkter først og fremmest Saddams manglende samarbejdsvilje med FN som grunden til at angribe Irak. Til gengæld er man her belejligt forsigtig med direkte at postulere eksistensen af masseødelæggelsesvåben.

Og det træk synes knusende effektivt at have sat både presse og opposition skakmat. Angiveligt ud fra den tanke at mere dokumentationsagtigt end et Folketingsbeslutningsforslag kommer det da vist ikke i politikens brogede verden.

I den almindelige benovelse har man blot overset en ting: der gør sig nogle ganske særlige genrekrav gældende for sådan et forslag, som gør det til et temmelig dårligt sted at lede, hvis man er ude efter den egentlige, politiske og moralske begrundelse for krigen. Kampen i Folketinget handlede nemlig først og sidst om ren jura. Det politiske flertal var så rigeligt sikret på forhånd. I Christiansborgs korridorer, Kanslergade eller hvor den slags nu sker. Det eneste, der kunne problematiseres, var spørgsmålet om krigens lovmedholdelighed. Derfor holdt man sig i B118 klogeligt til den mere formelle side af sagen.

Et ulig meget mere oplagt sted at lede efter den egentlige krigsbegrundelse er derimod statsministerens (tilsyneladende glemte) krigstale til den danske befolkning, som han holdt den 21. marts 2003 – 15 minutter efter at B118 blev vedtaget, og Danmark trådte ind i krigen.

Og her er Fogh anderledes informativ og klar i mælet. Væk er alle juridiske forbehold og hensyn til folketingsetikette. Nu er det den danske befolkning, der skal vindes for den kontroversielle beslutning, der netop er truffet. Og det kræver fremføringen af substantielle grunde, ikke blot formelle finurligheder og obskure resolutionshenvisninger.

I denne tale nævnes ganske vist i forbifarten både Saddams manglende samarbejdsvilje og det irakiske folks lidelser. Men i nøgtern erkendelse af at hverken FN-systemet eller empatien med det irakiske folk formodentlig rækker til at lokke danskerne i krig i et land langt væk, lader Fogh klogeligt truslen mod vores egen sikkerhed trække det helt store læs.

Og derfor får Saddams masseødelæggelsesvåben hovedrollen. Pludselig har Fogh intet problem med at nævne »tusindvis af liter miltbrand, omkring 6.500 kemiske bomber, mindst 80 tons sennepsgas og store mængder biologiske gifte.« Våben der ikke nævnes med et ord i beslutningsforslaget i Folketinget. Hertil følger statsministeren med velberådet hu, at »Saddam Hussein har haft åbenlyse forbindelser til terrorister og muligvis stadig har det.« Og endelig sætter han trumf på med den ultimative rædsel: »Dertil kommer den farlige trussel fra langtrækkende missiler og risikoen for, at han snart vil råde over atomvåben.«

Talen indeholder med andre ord præcis de samme (fejlagtige ved vi i dag) påstande om truslen fra Saddam som både Bush og Blair lagde til grund for deres krigsbeslutning. Og som for definitivt at udelukke enhver fremtidig påstand om en helt unik dansk krigsgrund er Fogh endda så venlig at bygge et selvstændigt argument op om den ubetingede tillid til USA's og Storbritanniens sunde dømmekraft:

»Vi har valgt at følge USA og Storbritannien, fordi de har besluttet at gøre det rigtige og det nødvendige. Som man gjorde på Balkan i 1990erne, som man gjorde i Afghanistan i 2001, og som man gjorde i Europa i sidste århundrede. USA og Storbritannien har valgt at gøre det, der er nødvendigt for deres sikkerhed og for vores sikkerhed.«

Og herefter følger Foghs uomtvistelige konklusion: »Derfor bidrager Danmark.« Der er ikke noget at diskutere. Vores grunde var

USA's og Storbritanniens grunde. Hverken mere eller mindre.

Tilbage er selvfølgelig den mulighed, at Fogh insisterer på, at det alligevel kun er B118, der skal tælle. Men det ville i realiteten være det samme som at sige, at det er lige meget, hvad landets regent fortæller os fra Statsministeriets talerstol. At for eksempel »Derfor bidrager Danmark«, i virkeligheden ikke betyder: Derfor bidrager Danmark.

For en politiker, der har gjort kontraktspolitik til sit adelsmærke, ligner det ikke en mulighed. Eller rettere: det burde ikke ligne en udvej. For status er som sagt, at det i allerhøjeste grad har været det for Fogh. Med beslutningsforslaget i hånden er det lykkedes ham helt at lægge diskussionen af krigsgrundlaget død.

En del af denne misere er selvfølgelig journalistisk. Men selvom man måske nok kunne tænke sig, at det var lykkedes medierne at grave Foghs krigstale frem på egen hånd, så må det medgives, at i hvert fald oppositionspresen har gjort et rimelig hæderligt stykke arbejde med at udstille Foghs selvmodsigelser.

En dybere forklaring er derfor nok snarere, at ord i virkeligheden er noget impotent stads. Som allerede Habermas bemærkede, er den tvang, der udgår fra det bedre argument, ejendommeligt tvangløs. Selvom man nok kunne ønske sig det anderledes, så er det et faktum, at vi ikke bliver ramt af lynet, hvis vi modsiger os selv. Eller hvis vi lyver folk lige op i ansigtet.

Hvis man er tilstrækkelig skamløs, så kan man såmænd fortsætte med at tale helt uanfægtet. Det forudsætter kun, at man kan skjule sin egen forlegenhed. Og udi den kunst har Fogh simpelthen vist sig at være uovertruffen. Når han for eksempel i korte skjortærmer jovialt konverserer Ekstra Bladets kampberedte journalist om dennes sommerferie. Eller når han trængt op i en krog uden at blinke

hævder, at Danmarks deltagelse da »ikke havde noget med masseødelæggelsesvåben at gøre«.

I fravær af lynnedslag og anden guddommelig indgriben har vi i virkeligheden ikke andet middel mod slig systematisk løsgtig omgang med sandheden end social udstødelse. Og i tilfældet politik finder denne udstødelse sted ved valgurnerne. Med skatteforlig og ministerrokade på plads ser det imidlertid ud til, at vi må vente til 2009 med at se, om det virkelig er lykkedes Fogh helt at sabotere denne prisværdige mekanisme.

Foghs tale kan læses på www.statsministeriet.dk under »pressemeldelser«.

Weekendavisen | 12.10.2007 | IDEER | s. 13

Positivismeforskrækket

Jakob v. H. Holtermann

Det er lykkedes Jonas Christoffersen (JC) at skrive en hel sides indigneret kritik af Alf Ross' retsfilosofi stort set uden at sige én rigtig ting om samme. JCs hovedanke er, at Ross angiveligt skulle mene, at der altid er et rigtigt svar på et retsvidenskabeligt spørgsmål, for eksempel om en strafbar handling skal give 8 eller 10 års fængsel. Og at det i sidste ende »overlades til en dommer (...) hvad der objektivt set er korrekt.«

Det er desværre så klokkeklar en misforståelse af Ross, som tænkes kan. Hele hans retsfilosofi er netop bygget op om den opfattelse, at dommeres udsagn per definition ikke kan være rigtige eller forkerte. Og det af semantiske grunde. Dommeres udsagn er normative udsagn, der foreskriver en bestemt sanktion givet en bestemt adfærd. På Ross' positivistiske sprogfilosofiske præmisser er der det problem ved sådanne udsagn, at de ikke kan være sande eller falske, fordi vi ikke har adgang til en intersubjektiv procedure til at afgøre tvister. I sidste ende vil det altid blive et spørgsmål om intuitioner. Og »kan ikke min intuition være lige så god som din?« som Ross spørger i sit og dansk retsfilosofis absolutte hovedværk *Om ret og retfærdighed*.

Udfordringen bliver, hvordan retsvidenskaben kan overleve på de præmisser. For er den ikke ligesom dommeren henvist til at formulere sig normativt? Og det er her Ross finder sit columbusæg: han lader retsvidenskaben skifte perspektiv fra at være »norm-ekspressiv« til at være »norm-deskriptiv«.

En lille analogi: hvis lille-Peter siger, at man bør stille risengrød på loftet til nissen til jul,

så kan vi roligt regne med, at det ikke er rigtigt. Men hvis hans mor siger, at lille-Peter synes, at vi bør gøre netop dette, så kan det sagtens være rigtigt. Det første er nemlig et udsagn om vores pligter over for fabeldyr, og det andet et psykologisk udsagn om lille-Peters overbevisninger. Og det sidste kan godt være rigtigt, selvom det første ikke er.

Tilsvarende med retsvidenskaben. Juristen kan udmærket have ret i, at en dommer vil mene, at en given forbrydelse bør give 8 års fængsel, uden samtidig at give hende ret i netop dette. Og det er netop i kraft af denne subtile, men afgørende forskel, at en retsvidenskab bliver mulig ifølge positivisten Alf Ross. Retslæren må blive normdeskriptive udsagn i form af prognoser om, hvad dommere vil mene givet bestemte sager kommer for retten. Derved undgår den selv at tage stilling til det filosofisk betændte spørgsmål om, hvilke pligter og rettigheder vi egentlig har.

Den centrale udfordring for Ross' retsfilosofi bliver snarere, om retslæren i sidste ende kan overleve denne teoretiske udgrænsning af domstolene. Men selv ikke på de præmisser bliver retsvidenskab à la Ross sort-hvid. Med Ross' umisforståelige ord kan »sådanne påstande aldrig... gøre krav på absolut sikkerhed, men (kan kun) hævdes med større eller mindre sandsynlighed... Der kommer herved en relativitet ind i retsvidenskabelige sætninger, som det er vigtigt at have for øje, men som alt for ofte overses.«

For nogle år siden spurgte forlaget bag *Om ret og retfærdighed*, om det mon ikke ville være en idé at genoptrykke bogen? Man fik det svar fra juridisk institut, at det så man ingen grund til. Hvis JCs Ross-læsning er repræsentativ for instituttets omgang med fortiden, viser det, hvorfor det var en sørgelig fejl-disposition. Alf Ross havde visse mange fejl. Men han læste altid sine modstandere.

(Se evt. kap.2 i »Alf Ross. Kritiske gensyn«, Holtermann og Ryberg, red., 2006).

Drop medaljedrømmen, når lille Ib spiller fodbold

Interview: Thomas Søbirk Petersen

Hysteriske forældre på sidelinjen er direkte skadeligt for børns velfærd, mener moralfilosoffen Thomas Søbirk Petersen, der har undersøgt, hvad det vil sige at være en god såkaldt sportsforælder. Og det er lettere sagt end gjort.

Af Kenneth Lund

Sportsklubber og idrætsforbund melder om rasende forældre på tilskuerpladserne, der sviner dommeren til, håner modstanderen og presser deres egne børn urimeligt hårdt. Alene sidste år blev 97 kampe afblæst bl.a. pga. forældre, der gik amok. Hvad er forklaringen?

»Det er helt tydeligt, at mange forældre er ekstremt opsatte på, at deres børn skal gøre det godt og vinde. Det underlige er, at den form for opførsel er irrationel. For hvis du virkelig ønsker, at dit barn skal vinde, bør du skjule din ambition, da den utvivlsomt vil gå ud over dit barns indsats, hvis den bliver for tydelig. Derudover er der mange andre positive ting ved at dyrke sport end blot det at vinde, som dårlige sportsforældre overser«.

I din etiske analyse af 'den gode sportsforælder' hævder du, at det er en titel, der er svær at leve op til. Hvad mener du?

»Det er utrolig svært at styre sine følelser, når man ser det menneske, man bedst kan lide, nemlig sit barn, tabe, blive udsat for snyd eller uretfærdigt behandlet af dommeren. Så vil du blive meget følelsesmæssigt påvirket og komme op i det røde felt. Jeg har selv en enkelt gang taget mig i helt impulsivt at råbe 'din idiot' til en af mine børns modstandere, som under en tenniskamp gentagne gange havde dømt en bold ude, der klart var inde. Heldigvis kunne barnet ikke høre det«.

Men er det ikke helt naturligt, at forældre er entusiastiske og lader sig rive med?

»Jeg mener bestemt, at forældre skal engagere sig. Det er alfa og omega, at forældre understøtter børnene med udstyr, at de lytter til dem og transporterer dem til og fra kampe. Problemet er den lille gruppe af forældre, der går over stregen, og som er så fokuseret på, at deres eget barn skal vinde, at det faktisk skader barnet«.

Hvorfor er det et etisk problem, der kræver en moralfilosofs opmærksomhed?

»For det første er det dårligt for børnenes velfærd, når forældre går over stregen og ydmyger deres børn offentligt. Og i meget ekstreme tilfælde i USA og England har man set forældre, der har slået eller skudt efter dommeren, forældre, der har slået en træner ihjel, og som har forgiftet modstanderens vand med døden til følge. Derudover viser undersøgelser, at mange børn stopper med at dyrke sport pga. af forældrenes dårlige indflydelse. Og da vi gerne vil have, at børn er aktive – bl.a. for at undgå livsstilssygdomme og fedmeepidemier – er det vigtigt, at forældrene sørger for, at børnene dyrker sport, og at de har det godt, når de gør det«.

Ville det hjælpe at forbyde forældre adgang til tilskuerpladserne?

»Det har man forsøgt i blandt andet USA som et tiltag mod de mest sindssyge forældre. Men jeg mener, det er problematisk, fordi forbuddet rammer de mange forældre, som faktisk opfører sig ordentligt. Og undersøgelser har vist, at størstedelen af børnene synes, det er rart og angstdæmpende at have sine forældre med til kamp. Så i stedet for at afvise dem, synes jeg hellere, man skulle uddanne forældrene til at blive gode sportsforældre«.

Mange sportsklubber og idrætsforbund er begyndt at udstikke etiske retningslinjer for forældrenes opførsel. Er det vejen frem?

»Det kan være godt at konsultere et sæt retningslinjer, når man er meget følelsesmæssigt oppe at køre. De fungerer som en slags sparingspartner, der fortæller forældrene, hvad de skal gøre, for eksempel når deres barn lige har tabt. Her siger reglerne, at man skal slå koldt vand i blodet og lade være med at pumpe sit barn med en masse spørgsmål. Problemet er bare, at retningslinjerne ikke er fuldstændig udtømmende for, hvordan vi bør handle. De kan komme i konflikt med hinanden, eller der kan opstå situationer, hvor de ganske enkelt ikke har noget at sige«.

Hvad gør 'den gode sportsforælder' så?

»Her er det min idé at sige, at vi skal tage udgangspunkt i barnets velbefindende og autonomi (selvbestemmelse, red.). At leve i overensstemmelse med sine egne projekter er ofte værdifuldt for børns velbefindende, og der er ikke noget, børn hader mere, end når forældre overtrumfer deres ønsker. Det nytter altså ikke, at forældrene har en idé om, at fodbold er godt for barnet, hvis ikke barnet selv synes det«.

Det lyder ret banalt?

»Ja, men selv om noget lyder moralsk banalt for mange – for eksempel at demokrati og stemmeret er godt – er det ikke alle, der er enige. Desuden kan en dialog om det moralsk banale nogle gange få vores øjne op for, at vores handlinger til tider er i modstrid med det, vi mener er moralsk rigtigt, og det kan påvirke os til i højere grad at leve i overensstemmelse med vores egne etiske principper. Derudover indkredser min synspunkt, hvad vi skal forstå ved velfærd og autonomi, og hvordan vi bør afveje disse værdier, når de er i konflikt. Og det er ikke banalt«.

Hvordan skal man så forholde sig, når den konflikt opstår, og barnets beslutninger strider mod det, der er godt for barnet?

»Hvis barnets beslutning er i klokkeklar modstrid med dets velfærd på langt sigt eller er i modstrid med andres velfærd, så skal vi selvfølgelig overtrumfe den. Hvis et barn vil snyde, spille, selv om det er skadet, eller siger, at det aldrig vil foretage sig noget fysisk, så er det ikke alene moralsk tilladeligt, at forældre forsøger at ændre deres beslutning. Så vil jeg mene, at forældre har en moralsk pligt til det. Men det er klart, at der kan opstå en gråzone, hvor en forælder for eksempel må vurdere, om et lettere skadet barn skal have lov at spille en kamp, hvis barnet virkelig ønsker det«.

Bør disse værdier – barnets velfærd og hensynet til barnets selvbestemmelse – ikke gælde for forældreskabet generelt og ikke kun i en sportssituation?

»Jo, det er klart. Det er værdier, der generelt vil gælde for, hvad det vil sige at være en god forælder. Problemet er det samme, uanset om børnene spiller musik, dyrker sport eller er under uddannelse, nemlig hvor meget forældre bør presse deres børn«.

Indtil videre har du kun vægtet barnets velfærd. Skal man som sportsforælder slet ikke tage hensyn til sin egen velfærd?

»Selvfølgelig. Hvis man kun har som princip, at man skal gøre alt, hvad der godt for sportsbarnet, så kan man nemt komme i konflikt med både andres og egen velfærd. Et eksempel kunne være et barn, der gerne vil deltage i en dyr turnering langt væk fra hjemmet, og det vil være en omkostning for familien, der vil betyde, at de ikke kan komme på sommerferie. Er man som forælder villig til at ofre sit eget liv, parforhold, og andre børn i familien til fordel for sportsbarnet, så er det for mig at se et godt tegn på, at man er en dårlig sportsforælder – og en dårlig forælder i det hele taget«.

Skal man være ærlig om sit barns talent?

»Nej, det synes jeg helt klart ikke, man skal. En god sportsforælder vil aldrig fortælle sit barn, at det er talentløst, men vil måske introducere andre idrætsgrene for barnet. Det afgørende er, at barnet synes, det er sjovt, og så kan det dyrke det som motionsport snarere end elitesport«.

De største sportsnavne har haft forældre, der har presset dem til at vinde, siden de var små, og dermed måske underkendt deres velbefindende og ret til selv at bestemme. Betyder din etik ikke, at det er slut med elitesportsmænd?

»Der vil altid være elitesportsfolk, uanset om børn bliver presset eller ej. Der vil jo altid være nogen, der er de bedste, uanset hvordan de er blevet det. Mit synspunkt betyder, at forældre, trænere og sportsorganisationer bør forhindre, at børn bliver truet eller på anden måde bliver tvunget til at dyrke sport«.

Her går du og opstiller nogle regler for, hvordan forældre bør handle over for deres børn. Hvorfor skal du blande dig i det?

»Det er godt spørgsmål, og man kan sagtens hævde, at det er et neutralt område, der er underlagt privatlivets fred, som staten ikke skal blande sig i. Problemet er, at dårlige sportsforældre afføder negative effekter for en

lang række andre personer end dem selv og deres eget barn«.

Du har selv et barn, der dyrker idræt. Hvordan opfører du dig selv på sidelinjen?

»Jeg arbejder meget med at holde mig i baggrunden og lade det ske på mit barns præmisser. Og jeg sørger for at gøre mit barn opmærksom på, at der er mange andre værdifulde ting ved sporten end det at vinde. Men jeg mener, det kendetegner gode sportsforældre, at de ved, at det er vanskeligt, og at det virkelig er noget, de skal arbejde med«.

Blå bog

Thomas Søbirk Petersen, 43 år, adjunkt i Praktisk Filosofi ved Roskilde Universitetscenter.

Han er medlem af Forskningsgruppen for Straf og Etik ved RUC og beskæftiger sig med forretningsetik, medicinsk etik og sportsetik.

I begyndelsen af oktober holdt han foredraget 'Hvad kendetegner en god sportsforælder?' på University of Oxford i England.

Han er far til to og tidligere femdobbeltdanmarks-mester i holdtennis for henholdsvis KB og B93.

Weekendavisen | 18.01.2008 | BØGER | s. 15

Videnskabens nar: Hjernen i et kar

Boganm: Jaakko Hintikka: »Socratic Epistemology: Explorations of Knowledge-Seeking by Questioning«. 239 sider. Cambridge University Press

Finsk filosofi har fundet George von Wrights arvtager i Jaako Hintikka.

Af Vincent F. Hendricks

Den finske filosof Jaakko Hintikka er en af det 20. århundredes mest indflydelsesrige tænkere. Han blev født i 1929 i Vantaa i Finland og studerede filosofi og matematik ved universitetet i Helsinki under Eino Kaila og G.H. von Wright. Kaila er ikke kendt af mange - om end han af sin samtid blev anset som en sand naturfilosof, kyndig i såvel humaniora som naturvidenskab - men von Wright, den finske filosof med det tyskklingende efternavn, ringer måske en klokke. For nu lige at få kongerækken på plads overtog von Wright i en periode Ludwig Wittgensteins professorat i Cambridge og Wittgensteins lærermester (for en tid) var ingen ringere end Lord Bertrand Russell. I begyndelsen af 1950'erne fik Hintikka en stilling på Harvard University og har sidenhen beklædt fornemme professorater blandt andet på Stanford University, Florida State University (samtidig med hans altid faste professorat på universitetet i Helsinki) og Boston University, hvor han stadig virker på fuld tid, selv om han snart passerer de 80.

Hans videnskabelig produktion er lige så omfangsrig som hans professorater og udmærkelser. I begyndelsen af 1960'erne skrev han bogen *Knowledge and Belief: An Introduction to the Logic of the Two Notions*, der -

som titlen antyder - fremsatte den første egentlige logiske analyse af begreberne viden og overbevisning (også kaldet epistemisk logik). I 2005 modtog Hintikka den fornemme svenske Rolf Schock Pris - prisen svarer til Nobelprisen, der som bekendt ikke gives i logik og filosofi) - for arbejdet med epistemisk logik. Det er blevet til mere end 30 bøger og godt 300 meget originale videnskabelige artikler om logik, semantik, erkendelsesteori, matematikfilosofi, videnskabsteori, sprogfilosofi og spilteori - og hertil kommer en lille buket indsigtfulde filosofihistoriske artikler om Aristoteles, Descartes, Kant, Wittgenstein og Peirce. 1966-2003 var Hintikka chefredaktør på det meget højt estimerede og i øvrigt største tidsskrift i filosofi, *Synthese* (udgivet af Springer), og tidsskriftets prestigøse placering i dag som et af verdens førende filosofiske tidsskrifter er først og fremmest Hintikkas fortjeneste.

Den nye bog, *Socratic Epistemology: Explorations of Knowledge-Seeking by Questioning*, har været længe ventet. Nok har Hintikka diskuteret erkendelsesteori (epistemologi) mange gange i sit forfatterskab, men med *Socratic Epistemology* er det første gang, Hintikka fortæller den nye historie om, hvorledes logikken for viden og overbevisning hænger sammen med erkendelsesteoriens mere traditionelle spørgsmål samtidig med, at han både tager temperaturen på og udfordrer den moderne analytiske erkendelsesteori med henblik på at give den én på lampen. Bogen er ikke en monografi, men en samling på 10 veloplagede artikler, der for størstedelens vedkommende ikke tidligere er publiceret.

Den velfortjente afklapsning af nutidig erkendelsesteori er nært forbundet med Hintikkas generelle syn på filosofien: Filosofien har ikke sit eget selvstændige genstandsområde og metode; den skal befrugtes med materiale fra specialvidenskaberne - fra naturvidenskab over humaniora til socialvidenskab og teknologi. Den gøres levende og vedkommende ved netop denne interaktion, og ligesom det

grundlæggende materiale hentes fra videnskaben, gør filosofiens metoder det også, hvad enten disse er logisk-matematiske metoder, spilteoretiske metoder, sandsynlighedsteoretiske metoder eller andet. Som Hintikka engang har sagt det: »Epistemologiens logik eller logikkens epistemologi - det er ét fedt for mig«. På denne måde sikres, at videnskabsfolk og filosoffer taler samme sprog om samme ting, og således bliver begge parter »naturfilosoffer« i føromtalte forstand hentet fra Kaila og von Wright.

En videnskabsmand og en filosof skal tale samme sprog om samme ting, for ellers kan en filosof hurtigt ende som »videnskabens nar« med Nobelpristagerens Richard P. Feynmans klædelige ord. I en af bogens artikler med den provokerende titel »Epistemology without Knowledge and without Belief« argumenterer Hintikka for, at filosofiens forestilling siden antikken om, at viden er erkendelsens kronjuvel, netop er antikvarisk. Klassisk set er viden sand og ufejlbarlig; man kan ikke vide noget falsk, selv om man sagtens kan tro noget falsk, hvilket præcis er det, der adskiller viden fra overbevisning. At vide noget betyder, at man har udelukket alle muligheder for at tage fejl, og derfor er viden ud fra den traditionelle betragtning det eneste sikre grundlag, ud fra hvilket vi kan overveje, beslutte og handle.

For det første handler vi på meget andet end viden - vi gør det på overbevisninger, meninger og holdninger, og ingen af disse er nødvendigvis sande. For det andet kan det aldrig principielt sikres, at alle muligheder for fejl er blevet udelukket. Sidstnævnte problem har givet anledning til, at analytisk erkendelsesteori i de sidste 30-40 år har bekymret sig om muligheder for fejl, der er til at tude over: Det kan være, du ikke ved, fordi du er en hjerne-i-et-kar eller er offer for The Matrix til hverdag, eller fordi du kører igennem et landskab, der består af papmache-lader i stedet for virkelige lader, eller der er et æsel, der er blevet påmalt striber, så det ligner en zebra etcetera. Suk!

Hvis erkendelsesteoretikerens største opgave består i at gøre viden immun over for den slags afsindige fejlmuligheder, så er der intet at sige til, at man ender som »videnskabens nar«.

Hintikkas pointe - hentet direkte fra epistemisk logik - er, at når som helst viden tilskrives, er det ikke alle fejlmuligheder, der udelukkes, men blot dem, der er relevante - og papmache-lader sorterer generelt ikke herunder. Overbevisninger, meninger, holdninger etcetera udelukker - om end i varierende grad - også muligheder for fejl, og de er alle blot forskellige måder, hvorpå man forholder sig til information. Derfor skal viden og overbevisning opgives som de centrale begreber i erkendelsesteorien og erstattes med det nye begreb om information.

Information opnås igennem (videnskabelig) undersøgelse, og Hintikka genopliver det sokratiske elenchus, hvor man stiller spørgsmål og får svar, hvad enten spørgsmål stilles til andre mennesker eller til naturen. Fordelen er nu, at hele hans epistemiske logik og spilteori kan bide på problemerne, og han behandler i bogens andre artikler kyndigt og originalt traditionelle spørgsmål som eksempelvis hvad a priori er, og hvad forklaring er, og diskuterer desuden problemer i neuro- og kognitionsvidenskab, hvor blandt andet nobelpristagerne Kahneman og Tversky's teori om kognitive fejlslutninger kraftigt problematiseres.

Har man læst blot en smule af Platons dialoger, kan man til tider godt få knald i potten af Sokrates' ydmyge, overpædagogiske og undertiden retoriske spørgeren - og fristes til at udbryde »Kom nu videre, bassemand!«. Hvad der skete med Spørge Jørgen ved vi alle, for på et tidspunkt fik han smæk og blev lagt i seng, men denne skæbne overgår bestemt ikke Hintikka i denne meget indsigtfulde, muntre og elegant skrevne bog.

Urban Øst | 25.01.2008 | Side 8

» Debatter på tv er til at tude over «

Filosofiprofessor Vincent F. Hendricks blev i går tildelt den prestigefyldte EliteForsk- pris. Han savner logikken i den danske debat. 'Argumenter er smukke', siger han.

Af Charlotte Dahlsgaard cda@urban.dk

> Han er en af den slags mennesker, der gør en forpustet. Professor inden han er fyldt 40 år. Redaktør af ni forskellige tidsskrifter. Arrangør af mere end 25 konferencer i de seneste syv år. Og i går modtog han så sammen med seks andre forskere EliteForsk- prisen på en million kroner.

» Jeg er nok en utålmodig sjæl, der hellere ser tingene gjort i går end i dag, « siger Vincent F. Hendricks som forklaring på, hvordan han når det hele.

Vincent er forelsket i logik: Læren om gyldige slutninger. Og han savner, at de danske politikere lægger deres præmisser mere ærligt frem, når de argumenterer.

Eksempelvis nævner han, at der blev skudt hele 87 fejlslutninger afsted, da Anders Fogh, Helle Thorning Schmidt og de øvrige partiledere mødtes i den første tv-debat op til folketingsvalget.

Fejlslutninger som: Hvis du stemmer på den anden, så vil alverdens ulykker ramme dig i nakken.

» Debatter på tv er til at tude over. Mange danske politikere aner simpelthen ikke, hvad et argument er. Det er: 'Jeg føler, jeg tror, jeg håber'. Men hvordan i himlens navn skal de også nå at argumentere for og imod Irakkri-gen i de to minutter, de får i TVAvisen?, « siger Vincent F. Hendricks .

Konsekvensen er, at vælgerne får et dårligt beslutningsgrundlag, når de skal i stemmeboksen, mener den 37-årige dansk-amerikaner.

Blandt andet derfor vil han fortsætte sin forskning i logiske systemer og sine bestræbelser på at kommunikere vigtigheden af logik ud til alverden.

Men i aften skal han ud og spise middag med sine venner, familie og kolleger for at fejre prisen.

200.000 kroner går til ham selv. 800.000 kroner skal bruges til forskning. Det er andet år i træk, at videnskabsministeren uddeler den store EliteForsk- pris..

EliteForsk- prisen Prisen tildeles yngre forskere (under 45 år), der er i international særklasse, og som på ekstraordinær vis har bidraget til at styrke dansk forskning.

I alt syv forskere modtog prisen på en million kroner, der i går blev uddelt af videnskabsminister Helge Sander (V) og kronprinsesse Mary.

Politiken | 25.01.2008 | Indland | Side 4

»Sandheden er værdifuld for os«

Interview: Vincent F. Hendricks

Vincent F. Hendricks, 37, er professor i logik og erkendelsesteori på RUC. Han ved, hvad viden er, og kender sandhedens grænser.

Af KENNETH LUND

Hvordan kan du vide, at prisoverrækkelsen ikke bare er noget, du drømmer?

»Fordi jeg ikke køber den globale skepticisme om, at jeg bør tvivle om alt. Det eneste, jeg måske kan være i tvivl om, er, hvordan tiden er forgrenet, men jeg tvivler ikke på, at jeg har fået den«.

Er det den slags spørgsmål, du forsker i?

»Det er lidt for dybt til mig. Jeg kigger på, hvor langt vi kan nå med vores viden under forudsætning af, at vi har defineret den. Viden betyder, at vi har et standpunkt, som vi ud fra nogle præmisser kan argumentere for sandheden af, og at vi ikke skifter mening lige med det samme«.

Hvad har du bidraget med på det felt?

»Jeg ser på, hvilke logiske egenskaber viden har. Logikken er en grundlæggende forudsætning for tænkning og kommunikation, og den kan bruges til at undersøge, hvilke karaktertræk viden har«

Hvilken nytte har samfundet af det?

»Nævn mig et tidspunkt, hvor du ikke tænker. Dem er der ret få af. Der er hele tiden noget, der ligger og ruller rundt derinde. Sandheden er værdifuld for os, fordi den er så god at handle ud fra, og gennem mit arbejde kan man opnå nogle redskaber, der gør, at vi bliver mere rationelle«.

Du ligner ikke en filosof. Er det med vilje?

»Jeg er ikke filosof. Jeg er uddannet i filosofi. Det er et erhverv og en videnskab med retningslinjer for, hvad man må og kan. Hvis du virkelig er filosof med livet, så vågner du op med kun et spørgsmål i hovedet, nemlig 'hvad er væren?'. Jeg vil meget hellere vågne op og spørge, om jeg skal have cornflakes eller croissanter«.

Er du et geni?

»Nej. Jeg opfatter mig bestemt ikke som noget geni. Der er seks milliarder mennesker på jorden. Tro mig, der er mange, der er meget mere begavede«.

Hvad tænker du på, før du falder i søvn?

»Så læser jeg 'Ækle Æventyr' af Rune T. Kidde for min syvårige søn. Eller også læser jeg selv science-fiction eller bøger om den amerikanske mafia«.

Ud af den million, du har fået, skal det meste gå til din forskning. Men du kan bruge 200.000 kr. på dig selv. Hvad skal de gå til?

»Jeg har lovet min søn en tur til Disneyland i Paris, og så rejser min søn, min far og jeg til USA til efteråret«.

Nyhedsavisen | 26.01.2008 | 2. sektion | Side 16

Filosof skal hjælpe Naser og Enhedslisten

Tænkning * I torsdags fik syv danske forskere videnskabsministerens Elite-Forsk-pris. En af dem forsøger i logik - og han håber politik ender med lidt mindre varm luft

Af Sophie Nyborg sony@avisen.dk

»Det eneste, du ikke må, er at modsige dig selv, ellers er du blot en plante.«

Sådan sagde den græske filosof Aristoteles for flere tusinde år siden - og disse vise ord er stadig sande, mener den danske filosof fra Roskilde Universitetscenter Vincent Hendricks .

Sammen med syv andre danske forskere fra alskens faggrene modtog han i går videnskabsminister Helge Sanders (V) EliteForsk-pris på én million kroner, der gives til de største talenter inden for dansk forskning.

Hendricks forsøger i noget så abstrakt som viden og logik, men faktisk kan hans forskning komme til at få stor betydning blandt andet for det politiske spil og vigtige beslutninger herhjemme.

»Vi fanger gang på gang vores politikere i at komme med udtalelser, der modsiger sig selv. Og når man modsiger sig selv, så videregiver vi ingen information. Og så kommer den of-

fentlige debat praktisk talt til at handle om ingenting. I stedet skal vi fremelske politiske standpunkter eller holdninger, for hvilke der kan gives logisk gyldige argumenter,« siger Hendricks .

Han mener altså, at politikere bør være bedre til at argumentere for deres holdninger, så de rent faktisk bliver logiske, og så den danske befolkning kan forstå det, politikerne snakker om.

»Det er fuldstændig nonsens at sige, 'det regner og det regner ikke', begge ting kan ikke være sande på én gang. På samme måde er det ulogisk at sige, som Naser Khader for eksempel sagde, at han ikke er for regeringens asylpolitik, men samtidig vil acceptere regeringens asylpakke for ikke at vælte regeringen,« siger han. Han nævner også det argument, som Enhedslisten i sin tid kom med, da de lod Asmaa Abdol Hamid stille op til Folketinget.

Partiske Enhedsliste

»Enhedslisten gav det argument for at lade hende stille op, at de er et omfavnende og mangfoldigt parti. Men det er en modsigelse at være et mangfoldigt parti, for et parti er jo netop partisk, ellers var de jo ikke forskellige i anskuelser,« forklarer Vincent Hendricks .

Med prisen er hans mission at udbrede den 'formelle erkendelsesteori' til almindelige mennesker, forskere og politikere - så vi kan argumentere logisk for vores holdninger og rent faktisk snakke om noget.

Ungdomskriminalitet: Ingen straf til danske forældre

Danske forældre kommer hverken i fængsel eller får en bøde, hvis deres børn begår grov kriminalitet. Men de risikerer at få taget børnechecken

Af Laura Elisabeth Schnabel

Der er ingen strafferetslig tradition for, at vi i Danmark straffer nogen for den kriminalitet, som andre har begået.

Dog er der en generel tendens til, at forældre i stigende grad stilles til ansvar for deres børns adfærd, når de har begået kriminalitet. Det fortæller Noemi Katznelson, centerleder på Center for Ungdomsforskning på Danmarks Pædagogiske Universitet.

- Generelt inddrager man i højere grad forældrene. Det hænger sammen med, at vi ofte er magtesløse, og her bliver forældreansvaret et redskab til at gribe ind over for de unge, fordi man ikke har set hurtige nok resultater ved udelukkende at fokusere på de unge selv, siger hun.

Det er trusler om at fjerne børnechecken og faren for at blive sat på gaden, som kommer tættest på en sanktion over for forældrene. Allerede i regeringsgrundlaget for 2005 slog regeringen fast, at forældrene skal stilles til ansvar for deres kriminelle børn. I mere end halvandet år har kommunerne nu kunnet trække forældre i børnechecken.

Derudover har der været flere eksempler på, at familier er blevet sat på gaden efter den såkaldte Brabrandmodel. Her er en særlig paragraf i lejeloven blevet brugt til at kræve udsættelse af familier, hvis børnene har været involveret i alvorlig kriminalitet i lokalområdet Gjellerup ved Århus. Senest har modellen været taget i brug ved terrorsagen fra Vollsmose ved Odense og en sag i København, hvor der blev fundet sprængstof i lejligheden. Her måtte hele familien flytte ud af deres lejlighed, fordi deres kriminelle børn havde forbrudt sig.

Men det sker yderst sjældent - ligesom kun få forældre har fået frataget børnechecken. Og når vi ikke straffer forældrene, skyldes det, at vi har en helt anden straffemodel i Danmark end for eksempel USA, fremhæver Jesper Ryberg, professor i etik og retsfilosofi ved Roskilde Universitetscenter. Han peger på, at vi i en årrække har haft det syn, at straffe skal virke præventivt eller have en effekt.

- Vi er måske mindre tilbøjelige til at straffe forældre, hvis der er tvivl om, om de det overhovedet virker, siger han.

- Man ved med meget kriminalitet, at der er en voldsom social slagside, og de fleste kriminelle unge kommer fra mindre velfungerende familier. Hvis man ønsker at få en præventiv virkning ud af straffen, kan man risikere at opnå det modsatte. For der er formentlig større risiko for at forværre børnenes kriminalitet yderligere, når det også går ud over deres forældre.

Hvad er viden?

Filosoffen Vincent F. Hendricks forsker i viden. Viden, der omdannes til formler, udregninger og beviser, men som overført til virkelighedens verden handler lige så meget om logik og argumentation, hvilket ikke mindst politikerne ofte klover i.

Af Kristine Jul Andersen Foto: Bjørn Armbjørn

Iveren lyser ud af Vincent F. Hendricks . Ordene bobler ud af munden på ham, og hænderne følger med og former og fortæller. Temaet er viden - hvad er viden?

Vincent F. Hendricks er den dansk-amerikanske prisvindende filosofi-professor fra Roskilde Universitetscenter (RUC), som har indvilliget i at fortælle lidt om, hvad det er, han forsker i og gør sig filosofiske tanker om. For i modsætning til de filosoffer, man oftest hører om, tænker han ikke eksistentielle tanker om, »at være«. Derimod har han indledt en intens jagt på viden.

- Hvad er viden? Og hvordan hænger logik og viden sammen? Det er det, jeg beskæftiger mig med, siger Vincent F. Hendricks og fortsætter:

- Vi bruger jo viden hele tiden. Når jeg beslutter mig for at handle, som jeg gør, er det på baggrund af min viden. Når jeg børster tæ-

der, spiser eller læser, er det på baggrund af min viden.

Men hvad er viden så?

- Når jeg ved noget, skifter jeg ikke standpunkt. Men hvis jeg tror noget, er jeg mere tilbøjelig til at skifte mening, forklarer han.

Computere har fået viden

Hele samfundet er bygget op af viden på forskellige niveauer. Og mange af de ting, vi mennesker ved, har man eksempelvis overført til computere.

- Computere ved en masse, fordi vi har omdannet vores viden til modeller og koder. Tager vi et eksempel som netbank, som de fleste kender og bruger. Der skal man bruge et password for at logge sig på. Men maskinen skal også vide, at den skal give dig adgang, når du taster præcis den kode. Den viden har man overført til computeren ved hjælp af en masse krypteringsmodeller. For computeren forstår ikke ord, men til gengæld forstår den nuller og ettaller. Så ved at omdanne vores viden til matematisk sprog med nuller og ettaller, overfører vi vores viden til computeren, forklarer Vincent F. Hendricks .

På samme måde som netbank-princippet, omdanner Vincent også sin viden til matematiske modeller, hvor han prøver at føre beviser for, at hans påstand er sand. At hans påstand er viden, og ikke blot noget, han tror.

Mor er en sten

Når Vincent F. Hendricks prøver at bevise, at noget er sandt, bliver han nødt til at argumentere for, hvorfor det er sandt – at det er viden.

- Viden og argumenter hænger sammen. Men ofte er det også her, det går galt, fordi man argumenterer for noget, men laver forkerte

slutninger af det, fordi præmissen ikke er klar, forklarer Vincent F. Hendricks .

Han giver et eksempel fra den gammelkendte Erasmus Montanus.

- En sten kan ikke flyve, mor kan ikke flyve, ergo er mor en sten, siger han og fortsætter:

- Det holder jo ikke. For bare fordi noget ikke kan flyve, betyder det jo ikke, at det er en sten. Derfor er vi nødt til at sætte nogle flere præmisser ind, for at nå frem til vores konklusion. Man må altid være sikker på, at ens præmis holder, siger Vincent F. Hendricks .

Han fremhæver politik, som et af de områder, hvor der ofte bliver lavet disse såkaldte fejlslutninger.

- I politik er det ofte noget med at tro eller håbe eller mene. Og selvom man gerne vil lave korrekte slutninger, sker der tit fejl. Tag eksempelvis Irak-krigen: Hvis Irak har masseødelæggelsesvåben, så invaderer koalitionen. Koalitionen invaderer. Ergo har Irak masseødelæggelsesvåben, siger Vincent F. Hendricks og fortsætter:

- Men Irak kunne jo blive invaderet af andre grunde end masseødelæggelsesvåben – olieinteresser, medløberi og så videre, men den ovenfornævnte fejlslutning var jo præcis, hvad amerikanske politikere forsøgte at overbevise os som. Irak blev invaderet på en forkert baggrund. På noget politikerne mente eller troede, men som de sagde, de vidste, siger Vincent F. Hendricks .

Bekymrende valg

Også på den hjemlige politiske scene sker sådanne fejlslutninger.

- Under valget i efteråret fik jeg min studiegruppe til at transskribere og analysere den første partilederrunde. De fandt 87 fejlslutninger på en time. Det er virkelig bekymren-

de, siger en hoveddrystende Vincent F. Hendricks .

Han fremhæver også de forskellige former for argumentation. Der er eksempelvis formen, hvor man holder en pistol op for dit hoved. Her argumenterer man med, at hvis man ikke gør sådan og sådan, så vanker der. Men der er ikke nogen logik knyttet til trusler i sig selv.

Vincent F. Hendricks påpeger, at det i debatten tydeligt fremgik, at statsminister Anders Fogh Rasmussen brugte trusselmetoden: Hvis I ikke stemmer på os, så... ! Pia Kjærsgaard brugte til gengæld ofte en argumentation, der var manden nærmere end sagen, mens Helle Thorning ofte gjorde brug af argumenter om, hvad den danske gennemsnitsvælger ønsker sig. Altså en fejlslutning om, at hvad mennesker som flest vil eller ønsker, er det sande.

- Det var eksempelvis præcis derfor, at Platon hadede demokratiet, fordi sandhed ikke afgøres ved majoritetsbeslutning, siger professoren.

Bøger og formler

Selvom det er eksempler som Irakkrig og folketingsvalg, der kan være med til at forklare, hvad det er for nogle ting, Vincent F. Hendricks arbejder med, skal man dog tilbage til eksemplet med computeren og netbanken for at nærme sig det, han egentlig laver, når han forsker. Tilbage til matematikkens verden og arbejdet med at bevise, at noget er sandt, så det bliver reel viden.

Her er det ikke ord, der er argumentationen, men matematiske udregninger, baseret på en lang række præmisser. Han har skrevet en masse bøger om viden baseret på logik og matematik – bøger med flere tegn og symboler, end bogstaver.

- Inden for vores verden bygger man hele tiden videre på hinandens arbejde. Jeg skrev eksempelvis en bog på et tidspunkt, hvor et af

kapitlerne gav anledning til en helt ny bog. Og lur mig om den bog, jeg skal i gang med nu, ikke afføder en ny idé, siger Vincent F. Hendricks .

Han giver et eksempel på, hvad det kan være.

- Hvis jeg nu har fundet viden i en ny egenskab. Eksempelvis at viden er stabil og dermed ufejlbarlig. Så prøver jeg at føre bevis for, at det holder. Måske ender det med, at der er noget om det. Hvis der er fejl i beviset, prøver jeg at gå tilbage, se på præmisserne og prøve igen. Det tager tid, og det kan lige så godt være, at beviset ikke holder. Men det kan så også være et resultat - at viden eksempelvis ikke er ufejlbarlig og dermed ikke stabil, forklarer Vincent F. Hendricks .

Selvom det kan være, at almindelige mennesker ikke forstår hans formler og udregninger om viden, ser Vincent F. Hendricks forskningen i viden og sandhed som noget, der har betydning for alle mennesker.

- Alle vil jo gerne have sandheden at vide. Viden bliver brugt hele tiden og er baggrund for det, vi foretager os. Derfor bliver vi også nødt til at videreudvikle vores viden gennem videnskaben, siger filosofiprofessoren. redaktionendb-faa.dk

Negligent Rape and Reasonable Beliefsⁱ

Introduction

In every known society human sexual intercourse is enacted as a rule-bound practice that involves certain rights and obligations; rights and obligations distributed unequally between men and women reflecting social and natural asymmetries in powers. Rules thus vary according to time and place due to this social aspect, but always in the shadow of the inevitable physical superiority enjoyed by men over women.

While rules restraining the exercise of such superiority in forcing sexual intercourse have usually been based on existing property rights and relations, the idea of women as autonomous individuals have continually given rise to rules of restraint based on the *wants* of women as well (say *will* if you like). Infracture of these wants if overt forms the core idea behind our notion of *rape*.

In Denmark, the official policy embraces this latter idea by requiring the practice of sexual intercourse to be governed by rules consistent with the idea of mutual and voluntary consent between two adults; and as a matter of fact, such rules are accepted and followed by far the most. Yet, the approach taken by Danish Criminal Law to *rape* does not pay heed to these rules, but is rather based on a most narrow conception of male responsibility and obligation that stands in clear opposition with practice and policy alike. This approach requires that in order for a man to be guilty of rape he not only has to force intercourse by violence or threat of violence, but also to *believe* this to be against the wants of the woman. Yet it does this without stipulating

any obligations on behalf of the man to obtain what amounts to *reasonable beliefs* in the situation concerning her wants. In principle this opens for the possibility, when intercourse has been proven to be forced, of defending ones innocence by claiming that one believed that the act was consensual, no matter how unreasonable this belief is. In judicial practice such defences are often acknowledged if the belief is reasonable by some general standard, even when this standard does not pertain to the rules currently governing the practice of intercourse in Denmark. As a result it has often been argued that the notion of *negligent rape* should be introduced into the Danish penal code. This, however, has been dismissed by the Minister of justice on the grounds that no objective momentum exists that should have made the defendant aware of the absence of consent. In the following I argue that such a claim is ill-conceived, as it fails to take into account how the rules governing the practice of intercourse form such a momentum.

Three examples

Let me begin with three real world examples.

While having some beers after work a man tells his colleagues that his wife is into 'kinky sex' – the rape scenario and all. In fact she has asked him to bring some friends into 'the game', and her resistance is just part of this. They all go to his house and with his assistance force his wife into having intercourse with all of them in turn despite that she is struggling against it. Is this rape?

A second example:

A young woman is waylaid on the beach by a group of men appearing like bikers. They order her to lie down. Terrified she does not resist, where after each of them has intercourse with her on the belief, testified later by them, that their macho appearance turned her on. Is this rape?

The final example:

A man beats up his wife. Afterwards he regrets and says he is sorry; in fact, he would like to have some ‘reconciliation sex’. The wife acquiesces out of fear for getting another beating. Is this rape?

Offhand, the answer is likely to be ‘no’ in each example according to Danish Criminal Law. The reason is that in each situation the men involved may defend themselves by claiming that they as a matter of fact believed that the woman consented and in so far that the opposite cannot be proven beyond reasonable doubt they are not to be convicted as guilty. But how can this ever be proven?

Before pursuing this question, it should be noted that in Denmark more than 500 rapes or attempts of rape are on average reported by the police each year. It is however well-known that far from all cases are reported. A cautious estimate is that more than 2.000 women are raped or attempted raped each year; ‘cautious’ because this number most likely does not take domestic rape into full consideration.

Further, it is far from every report that goes to court. Approximately one in three remains unsolved and another one in three is dropped by the police because they deem the evidence insufficient for getting a conviction. By the end of the day, if counting in the ‘shadow numbers’ less than one out of 20 rapes reaches court. Considering these numbers one is obliged to ask, what is going wrong?

The law

According to Danish Criminal Law § 216, subsection 1, rape is defined as “the one who by violence or threat of violence forces intercourse.” Thus, making use of ingenuity, cunning and deceit alone does not make one guilty of rape. Further, it should be noticed that the definition is quite broad. In particular, it is no longer necessary as of before 1981 that the woman should give in out of ‘serious fear of her own or the life and health of others’,

which may only be regarded as appropriate to those women who for instance are drugged or sedated. All of this seems quite reasonable, so perhaps the eyes are better aimed at how law is practiced.

Guilt and Punishment

In judicial disputes it is important to distinguish between guilt and punishment. Here I will not comment on issues involved in punishment. In particular, I will not discuss whether negligent rape should be regarded as a lesser or equal crime to that of rape.

However, according to the law to be convicted as guilty one needs not only to have actualised the crime, but also have *intended* it; that is, proof is required of what is called *Mens Rea* – ‘guilty mind’. In a legal perspective one traditionally distinguishes in this connection between specific intent crimes (direct intent, oblique intent, and acting ‘knowingly’) on the one hand, and general intent crimes (conscious/unconscious negligence and mild/blatant negligence) on the other. If I shoot my supervisor in his office it is most likely a case of specific intent, whereas if it happens during a moose hunt in Sweden it will most likely be treated as a general intent crime.

According to the Criminal Law §19, however, specific intent is required in connection with all criminal offenses, unless otherwise written. Although departures from this principle are found in multiple places as in the case manslaughter, this is not the case for rape or larceny. Further, according to procedural safeguards it is said that any reasonable doubt should favour the defendant and that it is the prosecution that faces the burden of proof – *in dubio pro reo*. In other words, is there any reasonable doubt about the intention of the defendant, then he should go free on the principle ‘rather let ten guilty go free, than that one innocent person be convicted’.

Proving intent beyond reasonable doubt

But, as I asked: can the intent of forcing intercourse ever be proven beyond reasonable doubt, and if 'yes', then how? This is obviously an epistemological question that we can and should pay interest to as philosophers.

Let us begin with the 'easy' case – man jumps out from behind a tree, pushes over a woman and forces intercourse. Is this rape? The answer is clearly – 'yes'! In order to prove this the first thing that is needed is proof that intercourse actually did take place between defendant and victim. Today the burden of proof on this point has been relieved by the use of DNA evidence. Next, it needs to be proven that the woman did not consent. Given the description of the situation this clearly indicates to the judges and lay judged that consent was not given. But does this mean that it has been proven beyond reasonable doubt that defendant is guilty? No, because in principle he still could have believed that she wanted to have intercourse or had consented. This raises the question of how his *intent* of forcing intercourse can be proven if, though unlikely, he were to deny. Obviously, we cannot open his skull with a can opener, rewind the tape, and observe the intention.

Notice, that here the question does not pertain to whether it is a case of rape, but rather whether the defendant is guilty of rape. Further, the only one with access to the evidence is the defendant himself, as his intention at the time of the crime cannot be inferred from either the intercourse or the lack of consent. The former merely shows that intercourse occurred and the latter merely shows that the woman was forced into this. But whether he believed that the woman had consented or not is another question.

At this point, it becomes crucial to consider how the court considers intent to be proven beyond 'reasonable doubt'. To prove intent beyond 'reasonable doubt' is defined as proving that there would be no 'reasonable doubt' in the mind of a reasonable person that the

defendant had the intention in question. Thus, in the light of denial of the necessary intention, such a proof is reached by one of the two possible courses of interpretation of such denial; namely, declaring the defendant as untrustworthy, interpreting his testimony as a lie. Quoting the Minister of justice (2005): 'if an offender makes use of violence or threats of violence, he will most likely not doubt that the woman is not consenting'. But obviously, this is only the case in so far as the defendant himself is regarded as a reasonable person. The other possible interpretation, then, is that of actually believing the defendant when he claims that he did believe the woman wanted to have sex with him or that she had consented. But as such a belief would be reasonable on no accounts, the defendant would be declared insane and convicted to treatment.

In cases of 'blitz rape' like this, such reconstruction of intention seems unproblematic. But in the controversial cases with which I began problems immediately arise since the claimed beliefs may not as readily be dismissed offhand as invented for the occasion, or reserved to the mentally deranged. Did the men in the case of the 'kinky' wife not have reason to believe that the wife actually had consented despite her resistance? Did the bikers not believe that the young woman actually consented when she lied down on the beach? Did the husband not have reason to believe that the wife consented, when she said so? Due to this problem the Danish courts do not consider the necessary intention to be proven beyond reasonable doubt, why the defendants are not guilty in the required judicial sense and therefore go free.

Negligent rape

It is in particular in cases of *acquaintance rape* that this problem may be expected to apply. The way this problem will appear to the victim may also explain why it is this category to which most unreported rapes are thought to belong. It is probably also here then, that the main answer to my earlier question, as to

‘what goes wrong’ is found; the doubt this question raises in the mind of the victim becomes a doubt as to her own role in the production of such beliefs, rather than whether certain obligations were met by the defendant. For this reason many have argued for introducing into the penal code the notion of *negligent rape*. To be specific, it is suggested that into this is added a subsection 3 in §216 saying:

“Subsection. 3. The one who by blatant negligence makes himself guilty in rape, is punished by prison up to... years.”

The proposal to introduce negligent rape into the penal code has actually been at work since the beginning of the last century. The advantages of such a change should allegedly be that more women would report rape, that fewer women would feel in doubt and blame themselves, and that it sends a signal about what is perceived as acceptable behaviour on behalf of society.

Yet the criticism of this proposal has always been fierce. Many have claimed that it contrary to standard legal rights reverses the proof of burden such that it is now the man who is incapable of proving his innocence. “If a woman feels that she was raped, then there is nothing to do about it – you are guilty in negligent rape whether you like it or not” it is claimed; a worry that has been reinforced further by the current media coverage of a series of false reports of rape. Thus, if one browses around the net one finds several ‘malenist’ communities speculating on the severe consequences such a change would have for relationships between men and women in general, and the legal rights of men in particular. However, history is usually more creative than even the most skilled speculator. Thus, one may fear some contemporary version of the happenings in the African kingdom of Dahomey (now the Republic of Benin). Here the king ordered all of the women in his household to go to the local villages and seduce

men, where after they were accused of rape the sentence of which was to serve in the Kings army. Despite such concerns, though, it can not be emphasized too much that the proposal actually is not a matter of reversed burden of proof. The procedural principle guarding the burden of proof is left undisturbed, as it does not change that any reasonable doubt still should favour the defendant and that the proof should be let by the prosecutor.

But what about the more substantial claim made by the Minister of justice that no objective momentum exists that should have made the defendant aware of the absence of consent?

Reasonable beliefs

As was seen above, to prove something beyond ‘reasonable doubt’ is defined as proving that there is no ‘reasonable doubt’ in the mind of a reasonable person that the defendant had the intention in question *under the assumption that he is a reasonable person*. Proving the intention of forcing someone to intercourse, then, is a matter of showing that a reasonable person could not have held the belief that the defendant claims to have held and that the defendant is such a reasonable person.

The problem raised by the three examples is that on the one hand it seems that the beliefs held by the defendants are reasonable by some standards – i.e. they *could* have been held by a reasonable person – while at the same time being unreasonable by other such standards. But if this is granted, it also seems that it can no longer be proved beyond reasonable doubt that they had the intention of forcing intercourse.

For instance, in general it seems reasonable to trust the testimony of husband as to the *wants* of his wife. Most people regularly do so when buying birthday-presents. Likewise, it is usually reasonable to take the carrying out of an order or suggestion without objection as consent. In fact, most practices are carried out on

a daily basis on this assumption. Finally, it is obviously the case that given explicit consent this usually entitles one to acting on the belief that consent has been given.

Yet, within the rule-bound practice of sexual intercourse as enacted in Denmark, special obligations and rights obtain that do not allow one to infer consent by these standards alone. Relative to other practices, these obligations and rights revolves around the idea that the practice of sexual intercourse is to be governed by rules based on the mutual and voluntary consent between two adults. If we stand by our use of these rules we can easily and objectively assert that the beliefs about consent involved in the three examples are not reasonable, without simultaneously claiming that they may only be entertained by the mentally ill. The reason why we may assert this is because the epistemic procedures by which these beliefs are obtained *neglect* the special obligations to obtain *reasonable beliefs* concerning the wants of the woman involved. Thus, it is in these epistemic procedures that we find the ‘objective’ momentum the neglect of which makes one guilty in negligent rape. With this conclusion in hand we may now return to the controversial cases that this paper began with.

The first case is a matter of negligent rape, since the men has accepted beliefs that are immune to revision, while our actual standards for engaging in intercourse oblige the parties to be open to such revision throughout the intercourse. In the case at hand this means that the wife is not given the possibility of *meaning* her ‘no’ and thus she has been stripped or deprived of her voice and ability to express her lack of consent, and thereby also consent itself. As a consequence it cannot be a reasonable belief that consent to intercourse has been given.

It is also for much similar reasons that we find it to be a case of negligent rape in the second example. Here the bikers’ belief as to consent

is based on the absence of resistance and absence of explicit non-consent, while our standards for engaging in intercourse oblige the parties to obtain reliable evidence of consent based on established norms of signalling in such contexts. The absence of resistance does not form such evidence and the interpretation of it as such does not live up to our standards for reasonable beliefs.

Finally, this also leads to the conclusion that the third example is a case of negligent rape. Though the husband in this case acts on a belief about consent that is both open to revision and based on clear evidence of this, it is not a reasonable belief because it compromises the standard when engaging in intercourse that oblige the parties to consider the quality of the evidence, in this case the honesty and truthfulness of consent. When the husband ignores whether consent is truthful, he also ignores the role that consent is taken to constitute and thereby makes himself guilty of neglect. For the same reason, it would not have helped the bikers if their story was changed so that they had actually obtained consent, without trying to ensure that this was honestly meant.

Normativity

Please notice that although I have spoken about epistemic standards that are normative by nature, I do not make use of the word ‘ought’. Even though our standards can be studied rationally and described as such, one has to accept them as products of socio-historic developments.

If one consults history, one thus finds that rape not only has many faces, but also an age. In 17th century France rape was a part of everyday life, and as such was usually treated very lightly in practice in sharp contrast to what the law officially required. Mass-rape of women in wartime was the accepted norm; diaries reveal that individual rapes were usually a matter of the infraction of property rights between men, featuring the woman only as body. Further, through the act of rape the victim

usually became associated with the crime and thereby perceived as unclean by others – a classical religious way of dealing with the phenomenon of rape that still persist in most parts of the world today.

But it is also in history that we find the origins of our idea about rape as the perpetration of the woman as an autonomous individual. Jean-Pierre Bonaffay, an 18-year old boy employed as a lemonade salesman, was accused in 1767 for raping a 4-year old girl. In defending himself he claimed that he did not intent to rape her and added that the ‘the little girl had lifted up her skirts and had seduced him obviously aware of what was what’. This testimony was actually seen as a mitigating circumstance in a society that perceived the female nature as seductive. Balancing on the epistemic knife-edge he was still convicted, because he had violated the *virginity* of a child – a religious idea of *virginity* that only slowly evolved into that of *innocence* known to us and which came to displace or qualify that aspect of female nature hitherto regarded as merely seductive.

Still, one may worry about the false positives; those, like Jean-Pierre, who will be punished due to their perhaps honest lack of reasoning. Here we must accept that law always has served more mundane purposes than a ‘Justice based on some higher rationality’. People out of touch with those contemporary standards we dare to abide by will definitely fall victim, perhaps even beyond what can be taken into consideration by different types of sentencing. But if this were not allowed to happen, *law would not be able to change*. In this way a change that introduces negligent rape into the penal code is perhaps the first signal on a path that ultimately will indicate to the costumers of prostitutes that a ‘yes’ on Thai-Danish in a locked basement cannot be taken for consent.

dents at the Section of Philosophy and Science-studies, Roskilde University, February 1, 2008. This talk is not based on extensive research or expertise within the field. It was intended as pointing out the direct relevance that philosophy may have on practical issues and the subject chosen in disbelief that no Danish philosophers apparently have contributed to such an otherwise widely discussed and important issue to which philosophical methods apply so immediately.

Schwendinger, Julia R. and Herman (1983) *Rape and Inequality*. Sage Library of Social Research, vol. 148, Sage Publications.

Vigarello, Georges (2001) *A History of Rape: Sexual Violence in France from the 16th to the 20th Century*, translated by Jean Birell, Polity Press.

Justitsministeriet (2005) Besvarelse af spørgsmål nr. 3 af 17. maj 2005 fra Folketingets Retsudvalg vedrørende forslag til lov om ændring af retsplejeloven, Retsudvalget (2. samling), L 160.

ⁱ **Apology:** This paper is a transcription of a ten-minute talk given to the Stu-

Homoseksuelle: Der må andre skud i bøs- sen

Af Thomas Søbirk Petersen

PLEJEFORÆLDRE At kernefamilien som institution vil blive undergravet, fordi nogle få homoseksuelle bliver plejeforældre, er for langt ude i skoven

CENTER FOR Familiepleje i København har for nylig godkendt to homoseksuelle par som plejefamilier. Morten Kvist, præst og medlem af Det Ethiske Råd, har i den forbindelse - i et interview i Kristeligt Dagblad den 1. april - argumenteret for, at homoseksuelle ikke bør kunne blive plejeforældre.

Morten Kvist giver på ganske kort plads en lang række begrundelser for sit synspunkt. For det første mener Morten Kvist, at et homoseksuelt forældreskab er unormalt og derfor umoralsk. For det andet mener Morten Kvist, at kernefamilien som institution vil blive undergravet, hvis samfundets myndighed blåstempler familieformer, som ikke er normale.

For det tredje argumenterer Morten Kvist for, at anbragte børn har særlig brug for så normale omgivelser som muligt. Og endelig mener han, at børn hos homoseksuelle forældre ikke får opfyldt et behov om at spejle sig i begge køn.

Sikken en salve fra en mand, der i samme interview siger, at han respekterer homoseksuelles rettigheder. Lad mig prøve at udfordre

disse argumenter efter tur. Hvis det er unormalt at være homoseksuel, fordi der ikke er så mange individer, der er homoseksuelle, så er det også unormalt at synge opera, gå i kirke eller for dens sags skyld at være plejeforældre. Men at synge opera, gå i kirke eller at være plejeforældre er vel næppe umoralsk.

At kernefamilien som institution vil blive undergravet fordi nogle få homoseksuelle bliver plejeforældre, er for langt ude i skoven. Kernefamilien er vel næppe så skrøbelig en konstruktion, at den bryder sammen, fordi der findes andre måde at have en familie på.

ALLE LYKKELIGE FAMILIER behøver ikke at være identiske. Det afgørende for børn er vel at have nogle gode forældre - uanset hvilken seksualitet disse forældre har. At anbragte børn har særlig brug for gode omgivelser, er foreneligt med, at børn har homoseksuelle plejeforældre. Problemet er jo, at der er mangel på plejeforældre.

Ved ikke at anvende homoseksuelle som plejeforældre vil alternativet for nogle børn være, at de skal være på et børnehjem. Så medmindre man mener, at det er bedre for børn at være på et børnehjem end at have to velfungerende plejeforældre, så taler det til fordel for at udvide mængden af potentielle plejeforældre.

Endelig er det muligt at kunne spejle sig i begge køn, selvom man kun har forældre af samme køn. Et barn ser jo andre mennesker end sine forældre - og børn af enlige har vel gode liv, selvom de kun har én forælder med - typisk - et bestemt køn.

Så, da ingen af disse argumenter kan stå for en nærmere prøve, er den mest oplagt forklaring på Morten Kvists synspunkt, at vi her ser et eksempel på ren og skær homofobi. Det kan være, at jeg tager fejl, men så må Morten Kvist putte andre skud i bøszen.

Out of the Armchair

Thomas Søbirk Petersen er adjunkt i Praktisk
Filosofi og ph.d. ved Roskilde Universitets-
center

Løn som forskyldt

Af Freja Bech-Jessen

forbrydelser og straf Vores syn på straf har ændret sig betydeligt, siden dengang vi så straf som en barbarisk form for camoufleret hævn, hvis ikke den samtidig havde rehabilitering for øje. I dag er det nemlig blevet helt legitimt at straffe for straffens skyld

Man bør ikke straffe for straffens skyld, men for at rehabilitere kriminelle og forhindre fremtidige forbrydelser. Sådan har rationalet bag de strafferetslige tanker lydt i flere årtier, ikke bare i Danmark, men også i store dele af resten af verden. Men det er alt sammen ved at ændre sig. Og ændringerne kommer ikke alene til udtryk i antallet af mennesker bag tremmer - der er det højeste herhjemme i nyere tid - men også i det faktum, at en række strafferammer er blevet fordoblet, og at dommene for en lang række forbrydelser dermed er vokset med omkring en tredjedel.

Bag tallene ligger en grundlæggende ændring i den måde, vi - og ikke mindst lovgiverne - tænker på straf, lyder det fra professor i etik og retsfilosofi Jesper Ryberg, der er leder af Forskningsgruppen for Straf og Etik på Roskilde Universitetscenter.

- Fra at opfatte straf som led i en rehabilitering af kriminelle, taler man nu om straf for straffens skyld - som noget den kriminelle slet og ret har gjort sig fortjent til, og som derfor ikke behøver at have andet mål end det at straffe, siger Jesper Ryberg.

Og den tanke er langt fra ny. Kant og Hegel var allerede i 1800-tallet ivrige fortalere for retributivismen - gengældelsestanken - der understregede menneskets personlige ansvar for sine handlinger. Det nye er, at gengældel-

sestanken har vundet indpas i kriminalpolitikken, ikke bare herhjemme, men i en lang række lande.

I Frankrigs fængsler er antallet af fanger vokset til 64.000 personer. Omkring 13.000 flere end fængslerne er bygget til at rumme. Og i USA og Kina, der indtager 1. og 2. pladsen på den internationale liste over lande med flest indsatte, sidder henholdsvis 2,3 millioner og 1,6 millioner mennesker bag tremmer. Og den udviklingen må altså først og fremmest ses som et opgør med idéen om, at kriminelle kan komme på ret kurs i løbet af et fængselsophold, lyder det fra Jesper Ryberg.

- I store dele af det 20. århundrede blev det at straffe efter fortjeneste anset som barbarisk - som en form for camoufleret hævn. Men efterhånden som det begyndte at vise sig, at de kriminelle ikke nødvendigvis blev bedre borgere af at sidde inde, men måske tværtimod fik nogle tips og blev mere hærdede kriminelle, begyndte troen på rehabilitering at smuldre, forklarer han.

Modreaktionen tog for alvor fart i slutningen af 1970'erne anført af USA, der med strengere straffe og nultolerance-lovgivning slog hårdt ned på såvel svære forbrydelser som småforseelser. Og tendensen rejste med succes over Atlanten, hvor blandt andre Tony Blair i England og senere Nicolas Sarkozy i Frankrig gennemførte lignende retslige stramninger og adopterede det amerikanske "Tough on Crime" standpunkt.

- En hård linje over for kriminalitet er en god politisk vare, fordi kriminalitet vækker følelser. Det er let at blive indigneret og forarget over vold og overgreb, og derfor er det et smart område at markere sig stærkt på, hvilket også politikerne i Danmark har været hurtige til at opfange, siger Jesper Ryberg og fortsætter:

- Når vores justitsminister klart og tydeligt proklamerer, at det afgørende for hende ikke

er, om straffene virker, altså om de har ønskeværdige konsekvenser, så afspejler det, at gengældelsestanken og idéen om straf alene for straffens skyld er blevet mere fremherskende i Danmark, siger han.

Jesper Ryberg understreger dog, at politikernes fornyede interesse for at lægge en strengere retspolitisk linje ikke nødvendigvis er et udtryk for, at politikerne også i stigende grad diskuterer og forholder sig til rationalerne bag.

- De bagvedliggende rationaler udebliver desværre alt for ofte med henvisning til, at de strengere straffe skal tilfredsstille befolkningens retsfølelse. Men hvad det er for en retsfølelse, får lov at stå hen i det uvisse, siger Jesper Ryberg .

Han peger på, at det absurde i den forbindelse er, at befolkningen faktisk ikke ønsker højere straffe. Langt de fleste giver ganske vist udtryk for, at de mener, at særligt personfarlige forbrydelser bør straffes hårdere. Men en stor undersøgelse, der blev foretaget sidste år, viser, at de fleste danskere - når de bliver stillet over for et konkret eksempel på en forbrydelse - tildeler den kriminelle en betydeligt lavere straf end den, han ville have fået ved en dansk domstol.

- Det betyder jo, at argumentet med befolkningens retsfølelse blegner betydeligt. I stedet for en uigennemtænkt "noget for noget"-politik og anvendelse af hårdere straffe som en demonstration af politisk styrke camoufleret bag henvisning til retsfølelsen, bør enhver retspolitiker indgå i grundige overvejelser over rationalet bag det at straffe. Det er det eneste anstændige, når man tænker på de store omkostninger ens beslutninger kan have, både for dem der straffes og for det øvrige samfund, siger Jesper Ryberg .

Copenhagen Consensus: På den moralske vægt

Kan man vægte verdens ti mest påtrængende problemer ud fra en moralfilosofisk vinkel? Ja, svarer en professor i etik. Og det er også nødvendigt, hvis man vil opretholde en rationel tilgang.

Af Jesper Ryberg

Professor i etik og retsfilosofi, RUC

I de seneste dage har en række af de fremmeste videnskabsmænd lagt hovederne i blød i forbindelse med Copenhagen Consensus 2008. Opgaven har været at vurdere og sammenligne størrelsen af en række af de mest påtrængende globale problemer. Parallelt med hovedkonferencen har der tillige været afholdt et arrangement, hvor unge mennesker kunne bidrage med deres vurderinger. Endvidere har et hjemligt dagblad på sin hjemmeside givet læserne mulighed for selv at foretage rangering af de presserende problemer.

Men hvad er det egentlig for en type spørgsmål, man stiller sig, når man søger at rangordne de omfattende problemer, der nu og fremover sætter deres dystre præg på verdens gang?

Svaret er enkelt. Der er som udgangspunkt tale om et normativt spørgsmål og dermed om et spørgsmål, der ligger inden for moralfilosofiens domæne. Videnskabsmænd fra forskellige fagområder kan qua deres viden afdække, hvordan verden ser ud, og hvad vi har i vente i fremtiden. Men hvad der bør betragtes som et problem, og hvad der gør ét problem større end en andet, er normative spørgsmål.

Således kan videnskabsmænd fastslå, at der hvert år dør 5,6 millioner børn under fem år som følge af underernæring. Men at antallet af børn, der dør, bør indgå i vurderingen af, at der er et problem, og af hvilket omfang det har, kan ikke fastslås ved empiriske studier - det er en normativ vurdering.

Dette, at en vurdering af globale problemers omfang som udgangspunkt er en normativ vurdering, er en konstatering, der måske ved første øjekast kan synes irrelevant. Hvis der er enighed om, hvad der bør tælle, når man bestemmer omfanget af et problem - som for eksempel at antallet af personer, der dør, er et vigtigt parameter - da består den resterende opgave groft sagt i at opregne, hvor mange der kan forventes at omkomme som følge af underernæring, luftforurening, terrorisme med videre.

Sådan forholder det sig imidlertid ikke. Hvad der bør tælle i en vurdering, og hvordan det bør tælle, er overordentlig kontroversielle spørgsmål. Her et par eksempler til illustration.

Mange vil være enige i, at antallet af nulevende personer, der dør eller lider under problemer som underernæring eller luftforurening, må indgå i vurderingen af disse problemers omfang. Selvom vores forestillingsevne hurtigt slår fra, når vi har at gøre med store tal, vil de fleste sikkert medgive, at antal bør spille en rolle. Mange vil også tilslutte sig, at ikke kun effekt på nulevende generationer, men også på fremtidige, bør indgå i en vurdering. Men hvordan?

Er kommende generationers død og lidelse lige så vigtig som nulevendes? Og selvom det principielt er tilfældet, kan der så alligevel gives grunde til at vægte fremtidige generationers interesser mindre i ens vurdering? Spørgsmålet om, med hvilken ret og i hvilket omfang fremtidige generationers interesser bør tælle, er yderst kontroversielt; men det kan have helt afgørende betydning for den relative rangering af globale problemer.

Hertil kommer det forhold, at størrelsen af fremtidige generationer ikke ligger fast. Forskellige problemer og de eventuelle løsninger, vi kan iværksætte, har konsekvenser ikke alene for fremtidige generationers livskvalitet, men også for hvor mange individer der vil blive sat i verden. Når det siges, at et strømsvigt i en storby ni måneder efter kan registreres i fødselsstatistikker, er det ikke svært at forestille sig, at for eksempel omfattende energi- og miljøproblemer kan have reproduktionsmæssige konsekvenser.

Men hvordan bør de individer, hvis liv forhindres i at blive realiseret, indgå i ens vurdering af et problem? Spørgsmålet vil sikkert forekomme nogen fortænkt, men den moderne populationsetiske forskning har vist, at der er tale om et vigtigt, men også yderst vanskeligt spørgsmål.

Besværlighederne bliver ikke mindre, når fokus rettes på de konsekvenser, som globale problemer har for andre arter end vores egen. Global opvarmning og luftforurening er oplagte eksempler på problemer, der ikke kun har omkostninger for mennesker, men også for dyr. Med denne enkle konstatering følger imidlertid en række komplicerede normative spørgsmål: Er alle dyrs død og lidelse lige vigtige? Er det for eksempel ligegyldigt, om det er vandmænd eller isbjørne, der rammes? Hvordan bør hensynet til dyr, vurderes relativt til de konsekvenser, globale problemer har for mennesker? Og hvilken vægt bør arter gives i en vurdering? Hvis klimaændringer medfører, at en række arter uddør, skal dette så alene

vurderes som et tab af samme størrelse som summen af dyr, der er berørt, eller er der gået noget mere tabt?

Det bliver ikke lettere, når man vender sig mod konsekvenserne for den ikke levende del af naturen. Siden 1970'erne har en række miljøetikere forsvaret det synspunkt, at vi har et etisk ansvar over for dele af den ikke levende natur, såsom særlige skovområder, floder eller bjerge. Og at dette hensyn ikke kan reduceres til de konsekvenser, som en ødelæggelse af sådanne naturområder måtte have for mennesker og dyr.

Jeg skal ikke lægge skjul på, at sådanne synspunkter ikke forekommer mig plausible. Pointen her er dog ikke at plædere for et bestemt etisk synspunkt, men blot at understrege, at spørgsmålet om, hvad der bør tillægges værdi, er kontroversielt, og at en tilslutning til ét synspunkt frem for et andet kan have store konsekvenser, når problemers størrelse skal vurderes og sammenlignes.

De her opridsede vanskeligheder indikerer forhåbentlig med al tydelighed, at det overordnede spørgsmål om, hvilke globale udfordringer der må betragtes som de største, som udgangspunkt er normativt. Samt tillige at vurderinger af, hvad der bør tillægges vægt i en vurdering, eller som det hedder i jargonen, hvad der har »normativ værdi«, og hvordan disse værdier bør afvejes, er både vanskelige og kontroversielle spørgsmål.

Inden for videnskabsfilosofien siges det undertiden, at den videnskabsmand, der ikke laver videnskabsteori, laver dårlig videnskabsteori. Pointen er, at man kommer til at gøre sig videnskabsteoretiske forudsætninger, selv når man ikke er bevidst om det, og at disse videnskabsteoretiske forudsætninger derfor risikerer at være af tvivlsom karakter. Et tilsvarende forhold gælder ofte på moralfilosofiens område, hvilket meget tydeligt viser sig i forbindelse med spørgsmålet om, hvad der udgør vores største globale udfordringer.

Undlader man at indgå i moralfilosofiske overvejelser som de ovenfor skitserede, da betyder det ikke, at man er sluppet ud over den slags spørgsmål, men blot at man mere eller (ofte) mindre bevidst har forudsat bestemte normative vurderinger, og at disse forudsætninger måske tillige er mindre plausible, fordi man har afskåret sig fra at underkaste dem rationel vurdering.

Moderne filosofiske discipliner som populationsetik (der ofte bedrives i samarbejde mellem filosoffer og økonomer), dyreetik og miljøetik har ikke alene noget at byde på, når det gælder Consensus-konferencens udfordringer, de er tillige nødvendige, hvis man vil undgå at lave dårlig moralfilosofi.

Ønskebørn: Oles forældre er glade for, at de ikke havde et valg

Screeninger af gravide får nu konsekvenser: Antallet af børn født med Downs syndrom er faldet fra 80 om året til 24 i 2007. Samtidig er de sene aborter fordoblet. Det er rigtig ærgerligt, for de ved ikke, hvor godt et liv man kan have, siger Ole Kann, der selv er født med kromosomfejlen. Dansk Handicap Forbund frygter at fosterdiagnostikken gør os mindre tolerante over for mennesker, der er anderledes

Af Malin Schmidt

Ole Kann har travlt. Han skal videre ned i klubben, til vennerne og til kæresten Pernille, inden han skal videre til svømmetræning på talentholdet. Det gør han flere gange om ugen, når han altså ikke lige arbejder i Kommunen i Hillerød, hvor han er i praktik som servicemedarbejder, er til fodbold eller spiller keyboard og trommer med sit band. Engang sagde han, at han også ville gå til karate. Hans

far spurgte ham, hvornår, og Ole Kann svarede, at han jo ikke lavede noget om fredagen.

For han har ikke noget imod at have gang i 1.000 ting på en gang - lige som de fleste andre unge på 21.

Men så er han alligevel ikke helt som alle andre. For Ole Kann er født med downs syndrom.

Det er sådan nogle som Ole Kann, der i de seneste år er blevet født færre og færre af. Siden 2004 har alle gravide fået tilbudt en nakkefoldscanning, der i Danmark i 2007 har reduceret antallet af børn født med downs syndrom til 24, mens der for 10 år siden blev født omkring 80 om året.

"Det er rigtig øv. Selv om man er mongol kan man stadig leve et godt liv, men jeg tror simpelthen mange er bange for at barnet kommer til at leve et dårligt liv, for de ved ikke, hvor godt man kan have det. De tør ikke tage chancen. Jeg er født som mongol, så jeg ved noget om det," siger Ole Kann.

Som han sidder der i lænestolen ligner han et levende bevis på det, han siger. Bag ham hænger der medaljer fra svømmestævner i Shanghai og Vejle, der er ikke langt til grin, hans øjne er spillevende bag brillestellet. Han har det godt, siger han. Han har gode venner, som han også kan snakke med, når han er ked af det. Han har en smuk og dejlig kæreste, han går til sport, som han elsker og har en dejlig familie.

Alligevel har Danmark noget, der ligner en verdensrekord, når det gælder downs syndrom. Ingen andre lande har så få forekomster af børn født med kromosomfejlen.

Hvis screeningen kører optimalt, kan vi komme helt ned på 15-16 børn om året, siger Ann Tabor, professor på Rigshospitalet, til Kristeligt Dagblad. Ingen andre steder har man et så ensartet og finmasket program, til-

føjer Ann Tabor, der i sin tid sad i den arbejdsgruppe, der udarbejdede det nationale screeningstilbud. Et tilbud, der består af en blodprøve og en efterfølgende scanning i graviditetens 12. uge, der måler nakkefolden på fosteret, som gør, at man kan beregne risikoen for, at den gravide venter et barn med downs. En screening langt de fleste gravide tager imod.

Ole Kanns mor, Dorte Kann, der er praktiserende læge og derfor i sin hverdag informerer gravide kvinder om fosterdiagnostik, forstår godt, hvorfor.

"Hvis der var nogen, der havde fortalt mig, at jeg var gravid med et barn med downs syndrom, så havde jeg da også valgt det. Jeg har svært ved at forestille mig andet. Men med det, jeg ved i dag, er jeg glad for, at jeg ikke blev spurgt."

Systematisk fravalgt

Og det er netop problemet, mener Hanne Klitgaard Larsen, der er formand for etisk udvalg i Dansk Handicap Forbund. Folk ved ikke, hvad de vælger - og hvad de vælger fra.

Dorte Kann og hendes mand Alex Rose var rystede, da de fandt ud af, at Ole Kann havde downs. Selvfølgelig.

"Det er der jo ingen, der er forberedt på," siger Alex Rose. Dorte Kann nikker:

"Det første jeg tænkte var, at det var synd for vores ældste datter, at hun ikke fik sig en legekammerat. Men det viste sig at være fuldstændig forkert. Ole har været en glimrende legekammerat for hende, de har det fantastisk sammen, og de sætter stor pris på hinanden. Han kræver noget ekstra, der er ikke så meget, der kører af sig selv, men han får også os andre til at tænke over livskvalitet på en anden måde."

Og det er ærgerligt, at samfundet ikke har plads til det, mener Hanne Klitgaard Larsen.

"Det er betænkeligt, at samfundet ikke har plads til det anderledes," siger hun og understreger, at hendes ærinde ikke er, at give folk skyldfølelse over at vælge børn med downs syndrom fra.

"Jeg kan godt forstå, at folk gerne vil have raske børn, men det får altså også nogle konsekvenser for samfundet som helhed. Allerede nu mærker man, at der er grænser for, hvad vi kan acceptere af fejl. Vi skal alle have villa, vovse og to smukke børn, der er dygtige i skolen. Og med nye tekniske muligheder, vil de områder, hvor vi kan vælge til og fra udvides mere og mere. Jeg tror, det kommer til at betyde, at vi bliver mindre og mindre tolerante over for det anderledes. Men vi skal have mongoler, for vi skal have nogen, der er anderledes, og møder vi ikke det anderledes, kan vi ikke udvide vores grænser," siger Hanne Klitgaard Larsen.

Men filosofen Thomas Søbirk Petersen, der er ph.d. på RUC og har forsket i fosterdiagnostik og selektiv abort, mener ikke, at tolerance og antallet af mennesker med downs syndrom hænger sammen.

"Ser vi øget diskrimination over for handicappede, må vi skride ind, det er klart. Men vi kan også sagtens forestille os det modsatte, nemlig at vi accepterer de her teknologier og så sætter endnu stærkere ind over for diskrimination. De to ting er ikke uforenelige," siger Thomas Søbirk Petersen og indrømmer, at fosterdiagnostikken kan få konsekvenser på vores menneskesyn.

"Jeg kan godt forstå, at man er bekymret for, at det skal sende et signal om, at nogle mennesker er mindre værd, fordi de systematisk bliver fravalgt. Forestil dig, at folk systematisk fravalgte sådan nogle som dig."

Ikke en succes

Men formålet med det nationale screenings-tilbud har da heller ikke været, at få antallet af børn født med downs syndrom ned, siger Peter Saugmann-Jensen, der er læge i Sundhedsstyrelsen og dengang sad med i arbejdsgruppen om tilbuddet.

Også selv om det er blevet konsekvensen. I 2005 blev der født 30 børn med downs syndrom og aborteret 131.

"At antallet af børn født med downs syndrom er faldet til en fjerdedel er ikke nogen succes i sig selv. Sådan vil nogle opfatte det, men vi i Sundhedsvæsenet opfatter det ikke som en opgave at nedbringe antallet af børn født med downs. Hensigten med reglerne er at give kvinden selvbestemmelse. Hvis du spørger mig om, hvad kriteriet for tilbuddets succes er, så handler det om, at de kvinder, der har truffet et valg, efterfølgende føler, at de har truffet det rigtige valg," siger han.

Det er derfor, Sundhedsstyrelsen bruger betegnelsen 'et informeret valg', når de beskriver den måde, kvinderne bliver informeret om nakkefoldsscanningen på. Det er nemlig kun et tilbud.

Men sådan opfatter mange kvinder det ikke ifølge Dorte Kann, der som læge også har til opgave at informere de gravide om nakkefoldsscanningen og dens konsekvenser. Hun mener ikke, at de gravide ser det som et valg. De få, der takker nej til scanningen er de kvinder, der i forvejen har kontakt med mennesker med downs syndrom.

"I begyndelsen var det ikke alle gravide, der tog imod tilbuddet, men i dag takker stort set alle ja. De tager hele pakken, fordi de vil være så sikre som muligt på at få et barn, som ikke fejler noget. Men der er ikke nogen garanti, og det må man fortælle dem. Det er et pro-

blem, at der fokuseres så meget på risiko i hele den første halvdel af graviditeten. For hvad betyder det for tilknytningen til barnet, at man ikke rigtigt tør regne med det før efter 18. til 20. uge?"

Og der er ingen garantier; screeningerne i sig selv overser hvert 10. barn med kromosomfejlen. Den falske tryghed er blot et af problemerne med fosterdiagnostikken, mener Hanne Klitgaard Larsen.

"Det giver en fornemmelse af, at man kan gardere sig mod ulykke, og at man kan få børn, der ikke er problemer med. Men det kan man ikke. Der kan ske meget i fødselsøjeblikket, barnet kan blive kørt ned når det er to, der kan være andre vanskeligheder," siger hun og peger på, at hun frygter, at fosterdiagnostikens bagside bliver, at vi bliver mindre tolerante over for dem, der er anderledes.

"Man kan også nemt se for sig, at de forældre, der siger, at de tager, hvad der kommer, hurtigt kan få at vide, at det var deres egen skyld, at de fik et barn med downs. For det kunne de selv have forhindret," siger Hanne Klitgaard Larsen.

Det bedst mulige

Alligevel ser filosof Thomas Søbirk Petersen ikke noget problem i, at forældre prøver at give deres børn den bedste start i livet. Tværtimod.

"Folk sætter typisk mellem et og to børn i verden, og da er det da fuldstændig legalt, at en familie prøver at gøre, hvad den kan for at få den bedst mulige start," siger han. Det gør vi i forvejen: Vi vælger vores partner med omhu, og når kvinder er gravide, passer de på barnet.

"Hvorfor? Fordi de vil have det bedst mulige barn. Det er en forlængelse af den måde at

handle på. Derfor mener jeg heller ikke, at det er etisk forkert, at forældre fravælger syge børn. Jeg mener, det er etisk rigtigt at gøre det. Man vil prøve at vælge det barn, der vil have det bedst muligt med de midler, der er til rådighed," siger han. Hvad ville man selv gøre, spørger han. Ville man vælge et barn med downs syndrom eller et barn uden?

"Især hvis du har den viden, at 15 procent af disse børn dør før de bliver tre år, mange dør inden de fylder 50, mange bliver demente og får følgesygdomme. Og selv hvis de får lige så gode liv som du og jeg, hvad ville du vælge: et barn, der har et godt liv i 50 år eller et, der har et godt liv i 100? Men ideen om, at man ikke skal sætte børn med downs i verden, fordi det er dårligt for barnet er et skråplan. Da er man på vej til at sige, at de har et liv, der ikke er værd at leve, og det er der intet, der tyder på er rigtigt."

For det gør ondt på dig og mig at få et barn med downs, mener Dorte Kann.

"Det vil vi gerne slippe for, men det er ikke af hensyn til dem med downs. Som Ole siger, så har han et godt liv, og det tror jeg rigtig mange har."

Men hvor går grænsen for, hvad man vil acceptere af fejl og mangler? Det er et demokratisk spørgsmål, som man må forholde sig løbende til, idet de teknologiske muligheder udvides konstant, svarer Thomas Søbirk Petersen.

Men hvor grænserne skulle gå var et af de spørgsmål, Etisk Råd ikke syntes, man fik diskuteret nok dengang i 2003, da man talte om at indføre screeningerne. En af rådets bekymringer var, at antallet sene aborter efter abortgrænsen i 12. uge ville stige. Men hvilke sygdomme berettiger sene svangerskabsafbrydelser, aborter i 19. og 20. uge, hvor fosteret i visse tilfælde er levedygtigt, spurgte Etisk Råd dengang.

Flere sene aborter

At de sene aborter er steget markant har vist sig at holde stik. I 2007 fik de sene aborter rekord: 818 kvinder fik af regionernes abortsamråd tilladelse til at afbryde svangerskabet efter 12. uge. I Abortankenævnets årsrapport slås der desuden fast, at især de meget sene aborter i 21. og 22. uge er steget, hvor 89 kvinder fik tilladelse til abort, en stigning på 50 procent i forhold til året før.

"Det øgede antal aborter hænger sammen med en øget brug af fosterdiagnostik, dvs. nakkefoldsscanningerne i 12. og 13. uge, men også med misdannelsesscanningerne i 18.-20. uge. Vi er teknologisk set blevet dygtigere til at finde defekter, men vi har ikke udvidet, hvad vi giver lov til," lyder forklaringen fra Abortankenævnets formand, Torben Hvid.

Sidste år diskuterede man, om abortgrænsen ikke skulle hæves til 18. uge. Blandt andet satte Dansk Selskab for Obstetrik og Gynækologi spørgsmålstegn ved, om tiden og teknologien ikke var løbet fra den nuværende grænse, idet scanningerne kolliderede med abortgrænsen. Forslaget blev afvist efter noget diskussion, og i Abortankenævnet, hvor gravide kvinder, der har fået afslag på abort efter 12. uge henvender sig for at anke afgørelsen, giver man stadig kun tilladelse til abort i alvorlige tilfælde.

"Vi er meget bevidste om hele problematikken omkring designerbabyer, så vi giver afslag, i de tilfælde, hvor vi skønner, at det ikke er tilstrækkeligt alvorligt, selv om kvinden kun er i uge 13," siger Torben Hvid. Men hvornår det er rigtigt alvorligt er ikke til at sige helt principielt. Det er et skøn, Abortankenævnet må foretage i hvert enkelt tilfælde.

"Vi skelner mellem, om der er diagnosticeret en defekt, eller om der kun er fare for at den er der. Og hvis der kun er fundet en risiko,

Out of the Armchair

skal vi vurdere graden af fare, sammenholdt med alvoren af den mulige defekt, sammenholdt med, hvor langt fremskredet graviditeten er og det relativt absolutte kriterium, der hedder levedygtighed. Der er ingen automatik i det her," siger Torben Hvid.

Weekendavisen | 27.06.2008 | 2 Sektion,
BOGER | Side 15

Tænkning: På udflugt i hjernen

Boganm: Timothy Williamson: The Philosophy of Philosophy

Den britiske filosof Timothy Williamson vil hente filosofier hjem til dér, hvor de hører til: i lænestolen.

Timothy Williamson: The Philosophy of Philosophy. 352 sider. Blackwell.

Af Vincent F. Hendricks

»Filosofiens traditionelle metoder er lænestolens metoder: de består i at tænke uden at have nogen særlig forbindelse til den verden, der ligger uden for lænestolen, såsom at involvere sig i målinger, observationer, eksperimenter og den slags.«

Så skulle det vist være skåret ud i pap, hvad Timothy Williamson anser som filosofiens vigtigste redskaber. Derved tager han et frisk opgør med en tanke, den amerikanske bevidsthedsteoretiker Daniel Dennett har udbredt, om, at filosoffer skulle rejse sig fra divaneseeren og søge ud i verden. Under sloganet »Op af lænestolen og ud i marken«, var det Dennetts anke, at mange filosoffer - deriblandt Williamson - lider af den forestilling, at filosofi kan bedrives udelukkende ved tankens magt; at refleksion og dybsindig overvejelse alene er nok til at afdække verdens beskaffenhed og natur uden feltstudier af virkeligheden og videnskaben.

Dennett er ikke alene om at kritisere lænestolsfilosofien. Den deles groft sagt af en filo-

sofisk tradition, der springer fra 1920ernes positivisme og kulminerer med Quines naturaliseringsforsøg fra 1970erne (og frem), ifølge hvilken størstedelen af filosofiens kerne-discipliner kan og skal reduceres til naturvidenskabelige discipliner fra biologi til fysik, og hvor »videnskabsfilosofi er filosofi« som den amerikanske, analytiske filosof Willard Van Orman Quine formulerede det.

Nu svarer lænestolen imidlertid igen. Timothy Williamson kalder tænkere som Quine, Dennett og andre for »filosofi-hadende filosoffer«, og det er på sin vis lidt overraskende, at Williamson vil slå et slag for lænestolsfilosofien, når man tager hans generalieblad i betragtning. Williamson beklæder i dag det meget ærefulde embede som Wykeham Professor of Logic på universitetet i Oxford. Denne stilling blev etableret som et lektorat i 1839 og blev i 1859 konverteret til et professorat og har været det siden. På listen over lærde, der har beklædt embedet findes blandt andre en af positivismens stærkeste fortalere Alfred J. Ayer og senere også Michael Dummett, der er en af den moderne sprogfilosofis vigtigste grundlæggere. Såvel Ayer som Dummett har været elendige til at blive siddende under læselampen. De ville op og ud.

Ét fadermord er ikke usædvanligt, men Williamson begår hele to af dem i bogens første kapitler. Williamson begraver den Ayerske positivisme og forsøgsvis naturalisering af filosofien, samtidig med at han afviser sin forgænger Dummetts idé om sprogfilosofien som en art førstefilosofi. Dummetts (og andres) fokus på sprogfilosofi har givet anledning til en regulær ideologisk trend i det 20. århundredes filosofi - »den lingvistiske drejning«. Den lingvistiske drejning henviser til ideen om, at virkelighedens grundlæggende strukturer bedst afdækkes ved at undersøge og analysere sproget og måden, hvorpå kompetente brugere anvender sproget til at beskrive, dømme og endog måske ændre virkeligheden.

Det dobbelte fadermord udføres i praksis ved at slå to fluer med et smæk. Den lingvistiske drejning er ifølge Williamson blot instans af eller kan generaliseres til den langt væsentligere, »begrebslige drejning«, som Williamson benævner den, hvor udfordringen består i at overveje vor begrebslige kompetence og refleksion - i sidste instans er filosofiske spørgsmål nemlig blot begrebslige spørgsmål. Alors, så sidder vi tilbage i lænestolen for (1) hvorfor skal videnskabens metoder anvendes i filosofien, når filosofiske spørgsmål udelukkende drejer sig om, hvad vore begreber beløber sig til? og (2) den lingvistiske drejning er blot en fodnote til den grundlæggende begrebslige drejning.

Om end Williamson for en væsentlig dels vedkommende får placeret filosofien på divaneren, så ifører han sig ikke umiddelbart den uklædelige fløjlsjakke med ruskindslapper på albuerne, som dovne filosoffer uden værktøjskasse har forkærlighed for. Williamson er en dreven og dygtig logiker, som tidligere i sit forfatterskab har bidraget med mange vigtige logiske indsigter, der har haft betydning for matematik, teoretisk datalogi og kunstig intelligens-studier. Hvis man giver afkald på videnskabens metoder som middel til at drive erkendelsen frem, må noget andet træde i stedet.

Hvad skal det så være? Filosofiens egen metode eller metodologi? Siden filosofiske spørgsmål ifølge Williamson er begrebslige spørgsmål i sidste instans, er det begrebsanalyse, der er filosofiens vigtigste redskab. Begrebsanalyse udføres i praksis, som Williamson siger, ved at konsultere ens intuitioner om et givent begrebs anvendelse og rækkevidde og om nødvendigt udføre tankeeksperimenter med det pågældende begreb som genstand.

Lad os derfor, noget simplificeret, undersøge begrebet viden ved hjælp af den foreslåede begrebsanalyse: under normale omstændigheder vil vi sige, at hvis du sidder her og læser denne anmeldelse, så ved du, at du gør det.

Og det vil også gælde, hvis du nu havde placeret dig ved havebordet med Weekendavisen frem for køkkenbordet. Ville du stadig vide, at du læste denne anmeldelse, hvis du havde en anden uddannelse, end den du faktisk har? Eller hvad hvis du havde et andet job, end det du faktisk har? Eller hvad hvis du levede i The Matrix - de fleste ville nok her sige 'nej' her, for så eksisterede avisen som bekendt ikke.

Således kan man variere omstændighederne og alligevel spørge, om vores viden om avislæsning stadig holder over disse situationer. Denne systematiske variation (der kan gå helt ud i det absurde) fortæller angiveligt noget om, hvor langt begrebet om viden med rimelighed kan anvendes. Metoden har filosofen Frank Jackson tidligere kaldt »konsultation af intuitioner om mulige cases,« og det er ifølge både Jackson, og Williamson, filosofiens egen metode.

Denne systematiske variation (der kan gå helt ud i det absurde) fortæller angiveligt noget om, hvor langt begrebet om viden med rimelighed kan anvendes. Metoden har filosofen Frank Jackson tidligere kaldt »konsultation af intuitioner om mulige cases,« og det er ifølge både Jackson, og Williamson, filosofiens egen metode. Det er i sidste instans filosofiens metode, mener Williamson, der dog gør det noget mere sofistikeret. Her er der ingen tvivl om, at metoden går forud for erfaringen og enhver omgang med videnskaben og virkeligheden. Og det gør ikke noget, ifølge Williamson, for det er præcis denne form for begrebslig (rækkevidde)afklaring, der i virkeligheden fortæller, hvornår begrebet om viden retmæssigt kan anvendes, ikke målinger, observationer og videnskabelige eksperimenter.

At forsvare og sofistkere intuitioner og tankeeksperimenter udgør en væsentlig del af den resterende del af bogen og dette forsvar foretages igennem erkendelsesteoretiske og metafysiske diskussioner af gamle filosofiske klassikere fra forskellige udsagns sandhedsbe-

tingelser til, hvad der skal forstås som evidens, vidnesbyrd eller datamateriale i filosofien.

Det nye i bogen er ikke så meget at vække lænestolsfilosofien til live - sådanne tendenser har været at spore igennem de sidste 10-15 år. Det nye består nærmere i, at i modsætning til mange af de tænkere, der stiltiende tilslutter sig den filosofiske a priori metodologi, formår Williamson for første gang på systematisk vis at diskutere en række af de forudsætninger, som den filosofiske metode hviler på.

Til tider bliver man dog gasblå i ansigtet af raseri over at se, hvordan filosofiske spørgsmål ene, alene og systematisk reduceres til intuitioner, kontra-intuitioner og tankeeksperimenter, der ikke er strukturerede og styrede af stort andet end forestillingsevne. Og jeg kan have nogle ret mærkværdige forestillinger og bizarre intuitioner, som jeg ikke skal underholde med her, så de er næppe i sig selv nok til at give et tankeeksperiment styrke endelige lødighed og struktur. For undertegnede er filosofien kun værdifuld i den intime interaktion med videnskaben og de undersøgelsesmetoder, som den stiller til rådighed. Det vidner blot om en grundlæggende uenighed mellem undertegnede og Williamson om, hvad filosofiens ærinde er.

Således er der god grund til at læse denne bog. Williamson er en dygtig skribent og en god systematiker, der har indsigt i både lænestolsfilosofi og logik - at man så kan erklære sig skråt enig eller uenig derefter, det er en anden sag. Det rykker ikke ved bogens i øvrigt mange interessante indsigter og kvaliteter, der dog ikke får mig til at gå i fløjlsjakke med ruskind på ærmerne. Næh nej, stik mig en G-star skjorte uden intuitioner.

Vincent F. Hendricks er dr.phil., ph.d. og professor i formel filosofi ved Roskilde Universitet.

Kunstigt liv udfordrer menneskeheden

Inden længe vil forskere være i stand til at fremstille kunstigt liv og gennem dna-teknik genoplive de døde. Udviklingen vil få enorme konsekvenser for vores selvforståelse, siger professor i filosofi Vincent Hendricks fra RUC, der står i spidsen for en konference om temaet.

Af Kenneth Lund

Først den gode nyhed. Nu er det kun et spørgsmål om få år, før videnskabsmænd kan skabe simple livsformer, der kan afhjælpe nogle af klodens største problemer.

Laboratorieskabte mikrober vil kunne erstatte den dyre malariamedicin og redde millioner af børn fra feberdøden. Specialfremstillede organismer vil være i stand til at producere miljøvenlige brændstoffer, der kan afhjælpe verdens energi- og klimaproblemer. Og kunstige livsformer vil kunne opspore og destruere kræftceller i menneskekroppen.

Den dårlige nyhed er, at vi ikke aner, hvilke negative konsekvenser udviklingen af kunstigt liv vil få. Kun at det kan gå grueligt galt, hvis de forkerte mikrober havner i de forkerte hænder. Og at lunefulde Moder Natur har det med at gå amok, når vi piller ved hendes udseende.

På Roskilde Universitetscenter (RUC) vil man på en stor konference i august komme udfordringerne i møde. To videnskabelige nybrud, der venter lige om hjørnet, vil især optage forskerne: Hvilke konsekvenser kan det få for menneskers overlevelsesvilkår, at vi inden længe kan skabe primitivt liv i et laboratorium? Og hvordan skal vi forholde os til, at man snart kan genskabe dødt dna? Med andre ord - genoplive de døde.

Anerkendte genforskere og en sikkerhedsstrateg fra amerikanske *Homeland Security* er blandt de ni indbudte eksperter, der skal tegne et øjebliksbillede af udviklingen. Professor i filosofi på RUC Vincent F. Hendricks er en af hovedarrangørerne af konferencen.

Vincent F. Hendricks - ét af de to store spørgsmål, konferencen beskæftiger sig med, er, hvordan vi skal forholde os til, at videnskabsfolk snart kan skabe kunstigt liv i reagensglas. Hvad er det for en slags liv, vi snakker om?

»Indtil videre er det forholdsvis primitive - og ikke begavede - livsformer. Problemet er dog, at det ikke kræver særlig meget kompleksitet i organismene, før en livsform kan få store konsekvenser for os mennesker. Det er for eksempel ret simple bakterier, der bliver brugt i biologiske våben, og som er både ødelæggende og dødelige«.

Så det er ikke kunstigt, menneskelignende liv, der fifles med i laboratorierne?

»Spørgsmålet er selvfølgelig, hvor langt vi kan videreudvikle kunstigt liv, og om man på et tidspunkt begynder at generere decideret intelligent liv. Det er indtil videre fremtidsmusik, men man kan godt forestille sig, at det på et tidspunkt bliver muligt at skabe intelligent liv, der er uafhængigt af os mennesker, og som har dna-streng, der er forskellige fra vores«.

I oplægget til konferencen hedder det, at kunstigt liv kan få konsekvenser for vores overlevelsesvilkår. Er vi ligefrem i fare for at blive udryddet af vores egne opfindelser?

»En af deltagere på konferencen, Gerald L. Epstein, sidder til dagligt i det famøse amerikanske departement *Homeland Security*, der blev stiftet efter terrorangrebet 11. september 2001 for at beskytte USA mod terror. Han beskriver, hvordan konstruerede kunstige organismer kan bruges til en lang række gode formål - for eksempel i den farmaceutiske industri. Men han påpeger også, at kunstigt fremstillede bakterier kan bruges som terrormiddel og slå hele befolkninger ihjel. En kunstigt fremstillet ondartet bakterie eller virus har ingen naturlige fjender, og mennesket har ingen modstandskraft mod den slags«.

Vække dødt til live

Det andet spørgsmål, I stiller, er, hvordan vi skal forholde os til, at forskerne en dag vil være i stand til at genskabe dødt dna - og i sidste ende genoplive de døde. Er det et realistisk scenarium?

»Det er en teoretisk mulighed, og hvor langt forskerne er kommet med det, skal vi diskutere på konferencen. Her kommer forskere, der har fingrene nede i den empiriske muld, og som vil give et øjebliksbillede af udviklingen«.

Men genskabelsen af dødt dna - det lyder, som om vi nærmer os opdagelsen af det evige liv?

»Hvis du spiller heftigt nok på din fremtidsguitar, kan du nok godt ende dér. Men det er ikke der, vi starter. Vores udgangspunkt er mere håndgribeligt - nemlig hvor langt vi er i den pågældende udvikling, og hvilke konsekvenser det kan få for vores forståelse af at være menneske«.

Kan du ikke prøve selv at svare på det - hvilke konsekvenser vil det have for vores forståelse af det at være menneske, hvis vi en dag kan genoplive de døde?

»Ha-ha, kan du ikke stille et større spørgsmål ... Med forbehold for, at det ikke hører under min gren af filosofien, vil jeg mene, at det vil få enorme konsekvenser for vores selvforståelse - både kulturelt, socialt og politisk - hvis vi en dag kan genoplive os selv. Vi opfatter i dag døden som ret definitiv, og det ligger for eksempel dybt i os, at vi ikke kan pålægge mennesker et ansvar, når de først er lagt i kisten. Men med genoplivning af dødt dna vil det lige pludselig blive muligt. I princippet ville man kunne genoplive Hitler og sætte ham for menneskerettighedsdomstolen i Haag«.

Det lyder som noget fra en plat science fiction-roman..

»Man skal selvfølgelig ikke trække den for langt. Vi skal passe på, at det ikke bliver rent science fiction, for så er alt i princippet muligt. Men vi er også nødt til at tænke frem og forsøge at fremskrive udviklingen for at se, hvad det kan få af konsekvenser«.

Er det her efter din mening et emne, som politikerne på Christiansborg bør gå ind i og overveje at lovgive om?

»Det afhænger lidt af, hvor hurtig den videnskabelige udvikling går. Men det er klart, at de videnskabelige nybrud på området vil få drastiske konsekvenser inden for en forholdsmæssig kort årrække. Det vil begynde at rokke ved, hvad det vil sige at være menneske, og så bør politikerne reagere hurtigst muligt«.

Mange vil mene, at vi i sådanne spørgsmål bør gå frem efter et forsigtighedsprincip - det vil sige devisen om, at vi skal undgå at gribe ind i naturens orden, hvis det er behæftet med

usikkerhed og risici. Bliver det også jeres konklusion på konferencen?

»Det ved jeg først 15. august, når konferencen er slut. Men jeg mener, at man altid skal være forsigtig med at gribe ind i naturens orden og forstyrre dens ligevægtstilstand. At forstyrre Moder Naturs ligevægt kan være det samme som at vække bæstet til live. Og hvis hun bliver tilstrækkelig *pissed off* - og det har hun det jo med at blive i ny og næ - så får det alvorlige konsekvenser«.

Det må du lige forklare ...

»Vi som mennesker kan sagtens starte en udvikling, som vi tror er den rette, men hvor Moder Natur er af en anden opfattelse. Hvis hun synes, at vi er på vildspor, afslutter hun typisk projektet efter et stykke tid, og vi mennesker ender typisk med at blive taberne. Et eksempel kunne være den globale opvarmning, der nu viser sig i nedsmeltning af poler og klimaforandringerne«.

Så jeres konference handler simpelthen om at undgå brølere inden for udviklingen af kunstigt liv, der kan gøre Moder Natur sur?

»Vi skal i bund og grund undgå brølere, der kan true vores eksistens. Det virker så dumt«.

Tror du, vi på nuværende tidspunkt har flere læsere?

»Politikens læsere ved godt, hvad livet handler om, for det lever de selv. Nu skal de bare overveje, hvad det betyder for dem selv og andre, at det i fremtiden måske bliver fremstillet kunstigt. *That's it*«.

Fakta: Kunstigt liv

Konferencen *'Surviving Ourselves: The Human Condition'* finder sted 13.-15. august 2008 på RUC. Det er initiativet 'Roskilde Sci-

ence Sunrise', der skal stå for arrangementet og udvikle sig til en årlig begivenhed, hvor nogle af verdens førende forskere mødes i Roskilde og diskuterer tværvidenskabelige udfordringer. **Professor** i formel filosofi på RUC Vincent F. Hendricks sidder i konferencetekomiteen og er en af hovedarrangørerne. Tidligere på året modtog han Videnskabsministeriets Eliteforskerpris. *Læs mere på www.sunrise.ruc.dk*

Opskriften på kunstigt liv

Ingredienserne i kunstigt liv er ret få og simple. Nu skal forskerne bare finde den rette dosering.

Skaf en mikroskopisk lille beholder. Tilsæt et kunstigt molekyle, der bærer informationer om blandt andet vækst, og et kunstigt molekyle, der styrer stofskiftet. Og lad så de to molekyler starte en kemisk proces.

Det giver dig de grundkomponenter, der skal til for at skabe liv, fortæller professor Steen Rasmussen, der forsker i kunstigt liv på Center for Fundamental Living Technology (FLinT) på Syddansk Universitet.

Her forsøger man lige nu gennem våd kulstofkemi at skabe en kunstig levende organisme, der er mange tusinde gange mere simpel end en almindelig celle. Alt, der behøves, er tre kunstige produkter, der ligner sæbe, olivenolie og optisk hvidt fra vaskepulver og så et kunstigt fremstillet dna-lignende molekyle.

»Hvis vi blander det sammen på en fornuftig måde, kan vi en dag få det gjort levende. Jeg er stensikker på, at det kan lade sig gøre inden for 25 år, og med lidt held kan det sikkert også lade sig gøre i løbet af de næste fem-ti år«, siger Steen Rasmussen, der i øvrigt ikke

ser nogen væsensforskel på kunstigt liv og det liv, vi normalt kender fra naturens hånd.

»Liv er liv. Der er nok forskel på de materialer, som bærer processen, men funktionelt kan man ikke se forskel«, siger Steen Rasmussen.

Weekendavisen | 11.07.2008 | 1. SEKTION |
Side 10

Sanders revolution fra oven

Af Kasper Risbjerg Eskildsen

68 déjà vu. Forskningsministerens drøm om et universitet, der handler i verden og underkaster sig staten, er taget lige ud af den marxistiske drejebog. En smule professorvælde kunne hjælpe.

SOM for at fejre 40-års jubilæet for studenteroprøret i Paris i 1968, udsendte en gruppe af universitetsansatte i maj en protestskrivelse imod universitetsloven af 2003. De protesterende, der opfordrede alle ansatte og studerende ved de danske universiteter til at skrive under (i skrivende stund har 5081 fulgt trop), ønsker at vende tilbage til de trygge rammer fra før Helge Sander, ja, endog før Poul Nyrup. De mindes tiden fra 1970 til 1990, hvor »professorvældet var afskaffet, og universiteterne havde langt bedre muligheder for at drive fri grundforskning i hele samfundets interesse«. På bedste '68-manér finder protestskrivelsen årsagen til nutidens topstyring i kapitalismens dårligdomme, hvor »samfundsnytte reduceres til erhvervsnytte, og forskningspolitik opsluges af industripolitik«. Den kræver besynderligt nok et lovindgreb imod brugerbetaling (som efter min bedste viden ikke er indført på noget universitet og direkte forbydes i Sanders universitetslov) og en tilbagevenden til tidligere tiders styreform, hvor rengøringskoner var med til at bestemme forskningsprioriteringer. Topstyringen og managementvældet er ganske rigtigt ved at ødelægge de danske universiteter, og skrivelsen er for så vidt sympatisk. Det er nødvendigt at protestere imod dette målbevidste overgreb på den danske kulturarv og fremtidige generationer. Sanders nye universitetsbestyrelser og videnskabsministeriets bureaukra-

ter sender bølger af reformer og lovindgreb ind over de danske universiteter, blander sig i de mindste detaljer i forskernes dagligdag og undergraver hermed den akademiske frihed, det faglige niveau og de ansattes følelse af medansvar. Noget bør gøres. Spørgsmålet er imidlertid, om protestskriverne ikke har misforstået årsagen til tidens dårligdomme og derfor også foreslår den forkerte kur. Først og fremmest har de overset, at Helge Sander, født i august 1950 og 17 år gammel ved udbruddet af oprøret i Paris, selv er et produkt af hin utopiske tid. Man fandt ham ikke blandt besættterne på rektors kontor eller hashrygende på kulturministeriets trappe, men hans drøm om et universitet, der handler i verden og underkaster sig staten, er taget lige ud af den marxistiske drejebog. Flere af hans ideer ligger i naturlig forlængelse af 1970'ernes universitetspolitik.

ET eksempel er kravet om, at universiteterne skal handle i verden, frem for blot at analysere den. Pengene flyttes i dag (direkte igennem bevillingssystemet og indirekte igennem universiteternes udviklingskontrakter) fra frie forskningsmidler og den almindelige undervisning til anvendelsesrettede aktiviteter. Sanders inspirationskilder til denne politik omfatter en del moderne forskningsmanagementteorier, herunder den såkaldte Triple Helix-teori, der fordrer et tæt samspil mellem stat, industri og universiteter. Ifølge denne teori bør universiteterne forvandle sig til »entreprenør-universiteter«, der ikke kun laver forskning og underviser studerende, men – overvåget og styret af staten – også bidrager til produktionen og samfundsudviklingen. Triple Helix-teorien har med sine to ophavs-mænd, hollænderen Loet Leydesdorff og amerikaneren Henry Etzkowitz, sine rødder i 1970'ernes marxistiske studenterbevægelse. Særligt ekstrem var nok Etzkowitz, der som ung forsker tilhørte den såkaldte Radical Sociology bevægelse og i 1974 i tidsskriftet *In-surgent Sociologist* opfordrede sine marxistiske kollegaer til at grundlægge et »usynligt socialistisk universitet«, der langsomt skulle

overtage de amerikanske universiteter indefra. Etzkowitz og Leydesdorff har udviklet sig siden 1974, men deres Triple Helix teorier skelner ligesom marxismen ikke klart imellem det deskriptive og det normative niveau. Enhver undtagelse for udviklingen eller modstand imod de nye »entreprenøruniversiteter« må derfor nødvendigvis høre til på historiens skraldeplads. Det messianske sprog går ligeledes igen. Etzkowitz og Leydesdorff taler således om den nye »samfundspagt« mellem videnskab og stat og om »den anden akademiske revolution« (den første var forskningsuniversitetets fremkomst efter grundlæggelsen af Humboldt-universitetet i Berlin i 1810). Sander syntes også grebet af følelsen af historisk nødvendighed og ønsket om revolution fra oven. Da Etzkowitz og Leydesdorff i 2002 besøgte København, blev de budt velkommen af en begejstret minister, der blandt andet erklærede: »If we work hard for prosperity and development in all sectors of society, we have to fill out our place in the Triple Helix.« For nyligt har Sander lanceret ideen om en ny »pagt« mellem stat og universiteter, og så sent som den 31. maj 2008 sammenlignede han i Dagbladet Information sine reformer med studenteroprøret i 1968 og konkluderede:

»FREMtiden forudsætter konstant fornyelse – en permanent revolution, om man vil. Den opgave er jeg helt sikker på, at Københavns Universitet – sammen med resten af det danske universitetslandskab – vil være i stand til løse.« Sanders motto om at gå »fra forskning til faktura« er i sidste ende en opdateret version af Karl Marxs 11. Feuerbach-tese, som DDR-regimet i sin tid skændede forhålen på Humboldt-universitetet med: »Hidtil har filosofferne kun fortolket verden forskelligt, det drejer sig om at forandre den.« Et andet eksempel er kravet om tværfaglighed og opgøret med professorvældet. Sanders nye universitetsbestyrelser har radikaliseret disse '68-krav, så tværfaglighed ikke længere forudsætter faglighed – igen inspireret af romantiske forestillinger om et pludseligt revolutionært brud fra den såkaldte »modus 1« til »modus

2« eller fra grundforskning til anvendt forskning og fra faglighed til tværfaglighed. Denne teori er ligeledes opfundet af en gruppe forskere fra '68-generationen. Hvis man for få år siden ønskede at tale med en historiker, kunne man blot kontakte instituttet for historie ved det nærmeste universitet. Disse institutter erstattes nu af konglomerater uden egen faglig identitet og med meningsløse navne såsom Saxo-Instituttet eller (mit eget) Institut for Kultur og Identitet. Hermed har man fjernet den største forhindring for managementvældets videre udbredelse, nemlig fagenes autonomi. En af årsagerne til miseren er måske netop manglen på brugerbetaling. Hvis de studerende betalte for deres uddannelse, ville der ikke herske nogen tvivl om universiteternes berettigelse. Kun den yderste venstrefløj betvivler vel fladskærms, samtalekøkkener og sofagrupper eksistensberettigelse. Hvis folk gerne vil bruge deres penge sådan, så anser vi det normalt for deres egen sag. Vi ville ikke genvælge politikere, der bestemte, at alle skulle forbruge de samme discountvarer. Verdens dyreste private universiteter udbyder fagligt krævende uddannelser i emner, der normalt ikke anses for at have den store samfundsnytte eller har Helge Sanders bevågenhed. Hverken Harvard, Stanford, Princeton, Yale, Cornell, Johns Hopkins eller Chicago har frarøvet fagene deres institutionelle selvstændighed eller påbudt professorerne at lege revolutionsavantgarde. Sanders managementteorier betragtes her – hvis de overhovedet diskuteres – normalt med skepsis og undren. Heldigvis er forældre til amerikanske studerende fortsat villige til at betale omkring 50.000 dollars om året for kurser om teoretisk fysik, matematikkens filosofi, oldgræsk filologi eller stammeriter blandt urbefolkningen på Borneo. Der kan være gode årsager til betale så mange penge. I det mindste, hvis man værdsætter, at ens børn bliver dannede, får et større udsyn og udvikler en række grundlæggende færdigheder, som de kan bruge senere i livet. Selv hvis uddannelsen ikke fører til, at man tjener flere penge i fremtiden, så kunne den jo gøre livet rigere. Sammenlignet med

prisen på en sejlbåd, en luksusbil eller en ejerlejlighed på Christianshavn er det vel ikke nogen dårlig forretning. Samtidig kunne intet have større samfundsnytte. Et samfund i ordets egentlige forstand skabes ikke, som politikerne synes at mene, med kulturens retning og kanonlister, men i den frie samtale mellem oplyste og selvstændige borgere.

I Danmark har vi indrettet os anderledes. Staten konfiskerer de penge, som middelklassen ellers ville bruge på deres børns uddannelse, og betaler derefter en mindre del tilbage til universiteterne. Et eller andet sted undervejs fra borgernes bankkonti henover skattekontoret og til videnskabsministeriet synes embedsværket imidlertid at glemme, hvor pengene oprindeligt kom fra. Når staten betaler for uddannelsen, så skal uddannelsen også tjene statens kortsigtede interesser. Danmarks gratis og offentlige universiteter sikrer, som protestskrivelsen rigtigt påpeger, at »alle uanset social baggrund kan få adgang til uddannelse«. Vi har imidlertid gjort både samfundet og disse studerende fra mindrebemidlede kår en bjørnetjeneste, hvis vi kun tilbyder dem et ensrettet discountprodukt, der ikke tjener deres personlige uddannelse og oplysning, men derimod bureaukratiske feberfantasier om »en permanent revolution« fra oven. Danske universiteter har udbudt praktiske og anvendelsesrettede uddannelser, siden Københavns Universitet blev grundlagt i 1479, og danske forskere har næsten lige så længe bidraget med nyttig og brugbar viden. Det skal de også gøre i fremtiden. Hovedproblemet med Sanders politik er ikke nyttetænkningen, selv om den definerer nytte alt for snævert, men derimod forestillingen om, at universiteterne – frem for at koncentrere sig om forskning og uddannelse – skal udfylde rollen som statens lydige redskab i den revolutionære forvandling af samfundet. Denne forestilling har ført til ensretningen, detailstyringen, angrebet på fagligheden og pengespillet på managementeksperter, og den truer med at sende Danmark agterud i det globale videnskapsløb. Hvad universiteterne har brug

for nu, er ikke mere '68-er tænkning, men snarere en forøget institutionel og faglig autonomi, ja, måske endog en smule professorvælde.

Protestskrivelsen kan findes på (<http://www.gopetition.com/online/17457.html>).

På sporet af det kunstige liv

Forskere arbejder verden over på at skabe kunstigt liv. Organismer der både vil kunne hjælpe os - og misbruges.

Af ASGER WESTH

Turen til tandlægen kan i fremtiden blive erstattet af bittesmå maskiner i munden, der automatisk ordner huller i tænderne og producerer ny emalje. Forskere herhjemme og i udlandet er på sporet af det kunstige liv, der på godt og ondt kan få store konsekvenser for vores levevis.

På Fundamental Living Technology (FLinT) ved Syddansk Universitet i Odense (SDU) arbejder professor og centerleder Steen Rasmussen og hans medarbejdere på at skabe et minimalt levende nano-system - en kunstig protocelle - helt fra grunden ved hjælp af uorganiske og organiske byggesten.

»Ret beset står vi som de gamle alkymister med kolber og forsøger at skabe tingene helt fra grunden. De ting, som vi arbejder med, minder om olivenolie, håndsæbe, optisk hvidt fra vaskepulver og dna,« siger Steen Rasmussen.

Det lyder simpelt, men det handler dybest set om at finde ud af, hvordan verden er skruet sammen, og hvad der skal til for at skabe kunstigt liv af materialer, der ikke er levende. Steen Rasmussen har fået en femårig bevilling på godt 40 mio. kr. fra Danmarks Grundforskningsfond og SDU til arbejdet, der på

sigt kan føre til molekulære nanomaskiner, skibsmaling der reparerer sig selv, og materialer som danner luftens overskydende kuldioxid om til grus.

Teknologisk revolution

»Vi står overfor en teknologisk revolution på linje med opdagelsen af ilden, opfindelsen af transistoren og opsplittningen af atomer,« siger Steen Rasmussen.

Han understreger, at den kunstige protocelle ikke er skabt endnu, og at der er langt fra forskning til sciencefiction og forestillingen om kunstigt liv i form af Frankensteinlignende personer, der spankulerer rundt blandt os andre.

»F.eks. kan de processer, som vi arbejder med, ikke tåle ilt. Og selv når det lykkes at skabe en protocelle, bliver der tale om en organisme, der er mere ussel end den mest usle bakterie, som vi kender i dag. Det vil tage tid, før protocellen kan overleve uden for et laboratorium, og den skal beskyttes mod glubske rovdyr som de moderne bakterier, der har udviklet sig over milliarder af år,« siger Steen Rasmussen.

Vigtig debat

Det kunstigt skabte liv kan deles op i tre grupper: Protoceller baseret på våd kulstofkemi, robotter og de levende processer, som bæres oppe af computere og computernetværk. De sidste eksisterer for så vidt allerede i dag, og kun fantasien synes at sætte grænser for anvendelsesmuligheder, når forskerne for alvor knækker koderne til det kunstige liv opbygget af celler. Midt i begejstringen for den teknologiske udvikling rejser der sig flere spørgsmål. Hvordan vil det kunstige liv påvirke os - og vil vi kunne kontrollere det?

I august sætter Roskilde Universitetscenter (RUC) fokus på det kunstige liv, og på hvordan vi overlever os selv med konferencen Sunrise. Det er en vigtig diskussion mener Steen Rasmussen, der efterlyser et overordnet statsligt organ i Danmark, som også på dette område løbende følger videnskaben og den teknologiske udvikling.

»Det er klart, at vi skal tænke os godt om i forhold til at skabe kunstigt liv. På kort sigt i forhold til om det er farligt for os selv. Vi elsker at debattere og råbe vagt i gevær i Danmark omkring videnskab og ny teknologi, men samtidig har vi ingen statslige institutioner, der sikrer en lødig og kvalificeret debat om de udfordringer og problemstillinger, som vi står overfor,« siger Steen Rasmussen.

Han var indtil for få måneder siden ansat ved Los Alamos National Laboratory i New Mexico, USA, hvor atombomben blev skabt, og militæret har altid fulgt ny viden og forskning tæt - det gælder også det kunstige liv.

Vincent F. Hendricks , professor i filosofi på RUC og initiativtager til konferencen Sunrise, mener, at der er grund til at være forsigtig.

»Der er helt klart mange positive perspektiver i syntetisk liv, men det er også et godt princip at være forsigtig. Nye videnskabelige opdagelser har før vist sig at få negative konsekvenser eller at blive misbrugt. Det samme kan ske med kunstigt liv i form af biologisk krigsførelse og udvikling af biologiske våben,« siger Vincent F. Hendricks .

Det kan gå grueligt galt

»Det er nogle meget primitive organismer, der arbejdes med, men ingen ved, hvad der på sigt kan ske. Om kunstigt liv og kunstige organismer i sidste ende udvikler sig på en sådan måde, at de bliver vores egen undergang. Hvis

man manipulerer for meget med naturen, har det det med at gå grueligt galt,« siger han.

Ud over risikoen for at det kunstige liv kan blive misbrugt, skaber forskningen også mange etiske og eksistentielle overvejelser.

»I sidste ende piller det kunstige liv ved hele vores selvforståelse og forståelsen af, hvad liv er. Vi kommer til at stå over for, at der både findes et naturligt skabt liv og et kunstigt liv, hvor man i princippet kan fremstille nye arter eller modificere og lave om på os selv,« siger Vincent F. Hendricks .

Etiske valg: Hjerne-død regel om organ-donation

Det er umoralsk at eksperimentere med dødssyge patienter på ventelisten til organer, når vi kender den 'medicin', der redder liv.

Af Thomas Søbirk Petersen, Ph.d. og Lektor I Praktisk Filosofi, RUC

Folketinget vedtog en ny beslutning om organ-donation dagen før sommerferien. Den indebærer, at alle borgere i landet over 18 år - i visse situationer - bliver bedt om at tage stilling til, om de vil lade sig registrere som organ-donorer. Hvilke situationer, der kan blive tale om, er ikke afklaret endnu. Men det kan ske i forbindelse med udstedelse af sygesikringskort eller måske ved besøg hos egen læge. Formålet med den ny politik, som blev vedtaget med 105 stemmer for og én imod, er at øge antallet af organer til donation.

I Danmark døde 50 mennesker sidste år, mens de ventede på et organ. Blandt de syge mennesker, der er så heldige at få et organ, står mange på venteliste i op til flere år - i øjeblikket venter 588 personer på at få et nyt organ. At vente på et livsvigtigt organ er præget af et liv fuldt af bekymringer for, om livet er ved at være slut. Det er hjerteløst, at disse mennesker dør og lider, når ændringer i Danmarks måde at rekruttere donorer på kan hjælpe dem.

Den nye politik er måske et skridt i den rigtige retning, og man kan håbe, at den vil øge antallet af organer. Men mange vil dø en

unødvendig død, før vi finder svaret. Selv efter intense reklamekampagner er antallet af registrerede donorer kun på 14 pct. af befolkningen. Der må andre boller (eller organer) på suppen. Lad mig give tre forslag til, hvordan vi kan forhindre folk i at dø.

For det første bør vi have et system som i f.eks. Spanien og Belgien. I disse lande har de et 'opting out' system, og der er tre gange så mange organer til rådighed, som der er med det danske 'opting in' system. Et 'opting out' system betyder, at alle individer automatisk er potentielle organ-donorer. Hvis man ikke ønsker at være donor, skal man selv melde sig ud af registret. Et 'opting in' system betyder, at man selv skal lade sig registrere.

En ny interviewundersøgelse viser, at over 50 pct. af danskerne mener, at loven bør ændres til et 'opting out' system. Ved begge systemer bliver borgernes eget valg respekteret - så individets frihed er trumf.

For det andet bør pårørende ikke spille nogen afgørende rolle i forbindelse med organ-donation. Det er en kendsgerning, at sundhedspersonalet i nogle tilfælde lader de pårørende bestemme, om afdøde skal være organ-donor, selv i de situationer hvor afdøde har ladet sig registrere som organ-donor.

Dette er i modstrid med loven, og det kan ikke være rigtigt, at pårørendes ønsker om at tage afsked med deres nærmeste på en bestemt måde skal veje tungere end afdødes ønske. Tænk, hvis vi også accepterede en sådan praksis i forbindelse med testamenter! Og nok så vigtigt: Pårørendes ønsker om at sige farvel til afdøde på en bestemt måde bør næppe veje tungere end folks ønsker om at overleve ved at få et nyt organ. Og hvad med de pårørende til dem, der venter på et nyt organ? Deres ønsker om, at deres pårørende overlever, bør vel veje tungere, end at andre pårørende kan sige farvel på en bestemt måde til en person, der er død!

Men hvad med konsekvenserne af denne strategi?

I samtale med folk fra sundhedssektoren har jeg ofte hørt følgende bekymring: En tilside-sættelse af de pårørendes vilje ville medføre, at f.eks. en sygeplejerske skulle ringe til politiet for anmode dem om at fjerne de pårørende, der nægter personalet adgang til at fjerne organer fra en hjernedød patient. Jeg kan godt se det vanskelige i at skulle bede pårørende om at fjerne sig fra den afdøde eller ringe efter politiet for at få dem fjernet.

Men konsekvenserne ved ikke at gøre dette er jo, at folk på ventelisten dør! At politiet fjerner folk, der prøver at forhindre læger og sygeplejerske i at redde liv, er i denne situation etisk ønskværdigt. I andre situationer, når vi ved, at en beslutning gælder liv og død, ja så overlader vi ikke disse beslutninger til folk, der befinder sig i et følelsesmæssigt kaos. Det bør derfor heller ikke være de pårørende, der har det sidste ord.

For det tredje, giv folk et skattefradrag, hvis de lader sig registrere som organdonorer. Med et skattefradrag på f.eks. 2000 kroner om året er det sandsynligt, at antallet af organdonorer vil stige. Vi accepterer jo i forvejen, at folk får et skattefradrag, når de donerer mere end 500 kr. til velgørende organisationer.

At anvende økonomiske incitamentter for at skaffe flere organdonorer kan nok få blodet i kog hos nogle mennesker. Men hvorfor er det kun alle andre end donorerne, der skal belønnes ved organdonation? Modtagerne af organer får livet; sundhedspersonalet får deres løn; medicinalfirmaerne tjener penge på medicin. De potentielle donorer får intet! Det er en unfair fordeling. Donorerne har, om nogen, fortjent noget for deres indsats.

Vi må ikke bare lade mennesker dø på ventelisten til organer. Et opting out system, eventuelt kombineret med et skattefradrag, er et solidt bud på en ny organpolitik. Et bud der,

modsat den dugfriske folketingsbeslutning, med større sikkerhed kan redde liv. Dit liv eller måske dit barns liv. Vi bør vælge en strategi, som vi ved vil give flere organer. Det er umoralsk at eksperimentere med folk på en venteliste og udsætte dem for en hjernedød organpolitik, når vi kender den 'medicin', der virker.

Det sagde pressen:

"Det er jo det jeg altid har sagt: Filosoferne *bør* styre staten."

- Platon

"Aldrig har *phronesis* været så smukt udfoldet."

- Aristoteles

"Da Archimedes skulle flytte jordkloden, forlangte han kun ét punkt som stod fast og urokkeligt. Her er det endelig."

- René Descartes

"Hvilken *Ding für uns!*"

- Immanuel Kant

